اورتودوقسيا

آخلاقی و دینی رساله

مدیر مسئول: ملەتیوس لوقاکیس   محل اداره: فنار روم پطرقخانەسی

Ἔτος Β΄ — 29 Φεβρουαρίου 1928 — Τεῦχος 23ον

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Καθηγητὴς Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης

ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Ὅταν πρὸ τῆς ἀνωτέρας βίας τῶν πραγμάτων ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ζωῆς ἴδῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς προσπαθείας του ματαιουμένας ἀποσύρεται τοῦ ἀνίσου ἀγῶνος μὲ τὴν παρήγορον σκέψιν ὅτι «δὲν πταίει αὐτὸς» καὶ ἡ σκέψις αὕτη κατὰ πολὺ μετριάζει τὴν λύπην τῆς ἀποτυχίας.

Ἀλλ' ὅταν ὁ ἀγὼν διεξάγεται ἐσωτερικῶς, ἐν τῇ συνειδήσει, ἐπὶ ἐδάφους ἠθικοῦ, διάφορος εἶναι ἡ ψυχικὴ κατάστασις. Τότε ἡ ἀποτυχία φαίνεται τοσούτῳ μᾶλλον ὀδυνηρά, ὅσῳ ὁ προκαλέσας αὐτὴν δὲν εἶναι αἴτιόν τι ἐξωτερικόν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Ἡ ἐνδόμυχος ἀνησυχία καὶ ἡ λύπη ἡ προερχομένη ἐκ τῆς βαθείας συναισθήσεως ὅτι αὐτὸς ἠθέλησεν, αὐτὸς προὐκάλεσε τὴν πτῶσιν του, ὀνομάζεται τύψις τῆς συνειδήσεως..

Τὴν κατάστασιν ταύτην τῆς ἁμαρτανούσης ψυχῆς, εἰς ὅλην τὴν τραγικὴν ἐξέλιξίν της, δι' εἰκόνων καὶ συμβόλων ἐκφραστικῶν παρέστησεν ἡ τέχνη τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος, τὰ δὲ σχετικὰ ἔργα τῶν διασήμων ἐκπροσώπων της εἶναι ἴσως

τὰ ὡραιότερα καὶ τελειότερα εἰς οἰκονομίαν καὶ παράστασιν τεχνικήν.

Ἀλλ' ἡ ἐπανόρθωσις τὴν ὁποίαν παρασκευάζει ὁ ἐξιλασμός, ἡ λύτρωσις τὴν ὁποίαν φέρει ἡ μετάνοια, εἶναι ὅλως ξένα πρὸς αὐτά. Ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται τοῦ ἀγῶνος ἡττημένος καὶ συντετριμμένος χωρὶς ἐλπίδα ἀνορθώσεως καὶ παραδίδεται εἰς τὴν μανιώδη καὶ ἀτελεύτητον ἐκδίκησιν τῶν Ἐριννύων. Τὸ ἔγκλημα τῆς Μηδείας δὲν ἀποκαθαίρεται. Διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς Ἑλένης μὲ ὅλας τὰς φρικαλέας συνεπείας της δὲν ὑπάρχει συγγνώμη. Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ Οἰδίποδος δὲν ἀποπλύνεται. Ἡ θεία ἀνακούφισις τῆς μετανοίας, ἡ κάθαρσις τῆς συγγνώμης, ἡ γαλήνη τῆς λυτρώσεως εἶναι ὅλως ἄγνωστα εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον.

«Ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ,
καὶ ἐπιστραφήτω πρὸς Κύριον καὶ ἐλεηθήσεται,
ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν».
«Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι
καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι».

Τὸ αἰώνιον τοῦτο διάγγελμα τῆς λυτρωτικῆς συγγνώμης, ἡ ὁποία ἐξέλαμψεν ὡς ἡ τελειοτέρα μορφὴ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, τὴν θείαν ταύτην κλῆσιν πρὸς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφήν, ζωηρότατα ἀπηχοῦσιν ἰδίᾳ αἱ ἱεραὶ ὑμνῳδίαι αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ περιεχόμενον τῶν σεμνῶν τελετῶν καὶ ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

Ὦ! Πόσοι ἐξ ἡμῶν δὲν ᾐσθάνθησαν ῥίγη ἱερᾶς φρικιάσεως καὶ δὲν ἀνεγνώρισαν πολλάκις ἑαυτοὺς εἰς τὰς ψαλμικὰς ἐκείνας ἐξομολογήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκφράζεται ἡ τραγῳδία τῆς ἁμαρτανούσης ψυχῆς καὶ ὁ ζωηρὸς πόθος τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας! Πόσοι εἰς τὴν ἱερὰν κατάνυξιν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ δημοσία λατρεία τῆς περιόδου τῶν Νηστειῶν δὲν ὠνειροπόλησαν τὴν ψυχικὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν γαλήνην τῆς βαθείας καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας!

Ἕκαστος φέρει ἐν ἑαυτῷ ὁλόκληρον κόσμον ἀδυναμιῶν καὶ ἐλλείψεων τὸν ὁποῖον ἐπιμελῶς κατακρύπτει εἰς τὸ βάθος

τῆς ψυχῆς του. Εἶναι δὲ ζήτημα πολλάκις ἐὰν ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ τὰς ὁμολογήσῃ καὶ μόνον πρὸς ἑαυτόν. Ταλαίπωροι! Σιγῶμεν εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ σοβαρωτέρου κινδύνου. Ἀγνοοῦμεν ὅτι ἡ ἁμαρτία τὴν ὁποίαν ἐγκληματικῶς κατακαλύπτομεν καθίσταται ὑπὸ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην πτυχὴν ἑστία νοσογόνος ἠθικοῦ μαρασμοῦ, ἀποθαρρύνσεως, ἀπελπισίας. Ὑπὸ τὰ ἀπατηλὰ φαινόμενα τῆς ἠθικῆς εὐρωστίας κρύπτομεν πολλάκις πληγὴν διὰ τῆς ὁποίας πυορροεῖ ὅλη ἡ ζωτικότης τῆς ψυχῆς μας. Εἶναι σκληρὸν ἀναμφιβόλως νὰ γίνῃ τις κατήγορος ἑαυτοῦ, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἁμαρτίαν του. Ἀλλ' ἡ ὁμολογία αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ ποῖος θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἄδυτον ἐκεῖνο τοῦ πόνου, ὅπου κατάκειται ἡ ψυχὴ συντετριμμένη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας; Ποῖος θὰ ἰατρεύσῃ τὸ ψυχικὸντραῦμα καὶ θὰ μεταβάλῃ τὴν ἀσθένειαν εἰς εὐρωστίαν πνευματικήν; Ποῖος ἄλλος εἶνε ἱκανὸς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς τὴν προτέραν ἀθῳότητα ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ὁ Θεάνθρωπος Λυτρωτὴς ἵδρυσεν ὡς καταφύγιον τῶν τεθλιμμένων ψυχῶν; Μόνη ἡ Ἐκκλησία, ὅπως εἶπέ τις τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, διὰ τῆς ἁγιαζούσης χάριτος τῶν μυστηρίων της ὡς διὰ πτερύγων χρυσῶν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω ἑαυτοῦ, ὑπεράνω τῆς χαμαιζήλου ζωῆς του καὶ τοῦ περιωρισμένου ὁρίζοντος διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ διὰ τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς ἐλπίδος, μέχρι τῆς γαλήνης, διὰ νὰ τὸν φέρῃ ἐκεῖθεν, πέραν τῆς σωφροσύνης, τῆς καθαρότητος, τῆς ἀγαθότητος, μέχρι τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς θυσίας».

Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νά ἐξαλειφθῇ τὸ παρελθόν; Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι οὔτε οἱ θεοὶ δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὰ γενόμενα. Ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ὑπόσχεται τελείαν ἀνακαίνισιν τοῦ παρελθόντος διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐξομολογήσεως καὶ τῆς θ. Εὐχαριστίας καὶ ἀποδίδει πλήρη τὴν ἀθῳότητα εἰς τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους εἰς τὸ μυστήριον.

Ἐξομολόγησις ἐν μετανοίᾳ! Ὅπως ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις

εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐξωτερικευθῇ, ὅπως πᾶσα σκέψις εὑρίσκει εἰς τὸν λόγον τὴν φυσικήν της τελείωσιν καὶ συμπλήρωσιν, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ μετάνοια, ἡ μετάνοια ἡ ἀληθὴς καὶ πραγματική, ἡ ἐγκυμονοῦσα τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν πρὸς μεταβολήν, κατ᾽ ἀνάγκην ψυχολογικὴν ἐκδηλοῦται καὶ ἐξωτερικῶς εἰς ἐξαγόρευσιν τῶν πεπραγμένων.

Ἄνευ τοῦ ὅρου τούτου εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀνακαίνισις, ὁ ἐξιλασμός. Δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς μετάνοια, ἀλλὰ κατάχρησις καὶ παραποίησις καὶ ἐμπαιγμὸς τοῦ μυστηρίου. Ἡ δὲ κατάχρησις εἶναι ὁ μέγας ἐχθρὸς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ κλέπτης καὶ ὁ σφετεριστής, εἶναι ὁ ἔμπορος ὁ ἐγκαθιδρυόμενος εἰς τὸν ναόν, εἶναι ὁ χοῖρος ὁ ρυπαίνων τοὺς μαργαρίτας, εἶναι ὁ βέβηλος ὁ μιαίνων τὰ ἅγια καὶ μετατρέπων εἰς καταγώγιον τὸ ἄσυλον τῆς προσευχομένης ψυχῆς.

Πᾶσα οἱαδήποτε σκέψις προσχηματικὴ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μυστηρίου εἶναι ἀνίσχυρος νὰ καταπνίξῃ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν ἀνάγκην τῆς ἐξομολογήσεως. Ἡ ἀνάγκη αὕτη θὰ παρακολουθῇ πάντοτε τὸν ἄνθρωπον καὶ θὰ ἐπιζῇ ὅπως ἡ ἀγάπη ὅλων τῶν παραποιήσεών της, τῶν ἀπογοητεύσεων καὶ τῶν ἀποπλανήσεων, ἀνανεουμένη διαρκῶς ἐκ τῆς τέφρας της.

Ὢ! Εἴθε αἱ πενιχραὶ αὗται γραμμαὶ νὰ εὕρωσιν ἀπήχησιν εἰς τὰς ἀδυνάτους ψυχάς, εἰς τὰς τεταραγμένας συνειδήσεις, ὅσας δὲν ἀφῆκεν ἀθίκτους ἡ ἁμαρτία. Εἴθε εἰς τὸ διανοιγόμενον στάδιον τῆς Νηστείας, τὸ στάδιον τῆς αὐτοπερισυλλογῆς, νὰ αἰσθανθῶμεν παρὰ τὸ βάθρον τοῦ πνευματικοῦ τὴν ὡραιότητα τῆς μετανοίας, τὴν θείαν ἀνακούφισιν τῆς λυτρώσεως, τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς θείας συγγνώμης.

† Ο Μ. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

[Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου]

Στίχ. 25. Πρβλ. Μτθ. 10,39. Ἀπολύτως ἀναγκαία προειδοποίησις εἰς τοὺς Ἀποστόλους, μέλλοντας νὰ ἀναλάβωσι τὸ ἄκρως κινδυνῶδες ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς μεταδόσεως τῶν καρπῶν τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον. Ἡ φειδὼ τῆς ἰδίας σωματικῆς ζωῆς, ἡ ἄκρα προσκόλλησις εἰς τὸν παρόντα βίον, εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδανικῶν, ἐπὶ ζημίᾳ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἑαυτοῦ τελειώσεως (κατορθουμένης διὰ θυσίας τοῦ ὑλιστικοῦ ἐγὼ) καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς τελειώσεως τοῦ πλησίον (κυρίου τῶν Ἀποστ. ἔργου) συνεπάγεται κατὰ τὴν ἀψευδῆ δήλωσιν τοῦ Ἰησοῦ τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς, ἀπώλειαν αὐτῆς ἐν τῷ παρόντι, ὡς καταπιπτούσης εἰς τὸ χθαμαλὸν ἐπίπεδον τῆς ὑλιστικῆς ζωῆς, καὶ ἀπώλειαν αὐτῆς—τὸ καὶ ἀσυγκρίτως σπουδαιότερον—ἐν τῷ μέλλοντι καὶ εἰς τὸ διηνεκές, ὡς ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς ἐν τῷ παρόντι ἐκπτώσεως καὶ παντελοῦς ἐξυλικεύσεως αὐτῆς. Ἑτοιμότητα ἄρα καὶ προθυμίαν πρὸς αὐτοθυσίαν προὔβαλεν ὁ Ἰησοῦς πρὸ τῶν Ἀποστόλων ὡς ἀπαραίτητον ὅρον πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ μεγάλου ἔργου αὐτῶν. Ἑτοιμότητα καὶ προθυμίαν πρὸς θυσίαν τοῦ ἰδίου ἐγώ, τῶν ὑλιστικῶν καὶ ἐγωϊστικῶν ῥοπῶν καὶ τάσεων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας προβάλλεται ὁ Ἰησοῦς πρὸ τῶν ὀμμάτων παντὸς ὀπαδοῦ Αὐτοῦ, ζηλοῦντος ὑπέρτερον βίον, ἐπιθυμοῦντος νὰ καταστῇ κοινωνὸς τῆς αἰωνίου μακαρίας ζωῆς. «Αἰνίγματι δοκεῖ ἐοικέναι τὰ λεγόμενα. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ πολλῆς ἐμπέπλησται σοφίας. Καὶ πῶς ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν; Ὁ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς ποιῶν τὰς ἀτόπους· ὁ χαριζόμενος αὐτῇ παρὰ τὸ δέον. Τί δέ ἐστιν, ὁ μισῶν αὐτήν; Ὁ μὴ εἴκων αὐτῇ τὰ βλάπτοντα κελευούσῃ». Πρβλ. Θεοφ. καὶ Ζιγ., σημειούμενον. «Ὁ φιλοψυχῶν ἐν καιρῷ μαρτυρίου, ὁ χαριζόμενος αὐτῇ παρὰ τὸ δέον, ὁ φιλῶν αὐτὴν ἐπιθυμοῦσαν κακῶς . . . ἀπολέσει αὐτὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τ. ἔ. εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν». Τὸ αἰνιγματῶδες τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, ὡς σημειοῦται καὶ ὁ ἱ.Χρυσ. ἔγκειται ἐν τῷ ἐκ πρώτης ὄψεως προσπίπτοντι πα-

ραδόξῳ, καθ' ὃ ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ (ἐν τῇ σημ. φορέως τῆς σωματικῆς ζωῆς, πρβλ. Ι′ 11. 15), ὁ μὴ ἐκτιθεὶς αὐτὴν εἰς κίνδυνον, ἀπολέσει αὐτήν, τἀνάπαλιν δὲ ὁ μισῶν, ὁ ἐκτιθεὶς δηλ. αὐτὴν καὶ μὴ φειδόμενος αὐτῆς (ὅπερ μετὰ μείζονος δυνάμεως ἐκφράζει ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ ρήματος **μισῶ**). Τὸ αἴνιγμα καθίσταται σαφὲς εὐθὺς ὡς ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ πνεῦμα, ὑφ' ὃ ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις (**ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν καὶ ὁ μισῶν τὴν ψ. αὐτοῦ φυλάξει αὐτὴν**) ὁμιλεῖ ὁ Ἰησοῦς περὶ ἀπωλείας καὶ διασώσεως τῆς ψυχῆς. Λέγων Οὗτος **ὁ φιλῶν τὴν ψ. αὐτοῦ καὶ ὁ μισ. τ. ψ. αὐτοῦ** ὑπονοεῖ τὴν ψυχὴν ὡς φορέα τῆς σωματικῆς ζωῆς, καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς τελευταίας ταύτης (τῆς σωμ. ζωῆς)· λέγων δὲ **ἀπολέσει αὐτήν, φυλάξει αὐτὴν** ὑπονοεῖ τὴν ψυχὴν ἐν τῇ συνήθει τῆς λ. ταύτης σημασίᾳ, ὡς φορέα τῆς ὑπερτέρας, τῆς καθαρῶς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἣν σῴζει ὁ κατὰ τὸν λόγον Αὐτοῦ μὴ φειδόμενος τῆς σωμ. ζωῆς, ἀπόλλυσι δὲ ὁ φειδόμενος αὐτῆς. «Μισεῖς μὲν πρόσκαιρον, εἰς αἰῶνας δὲ τηρεῖς ζῶσαν τὴν θείαν ζωήν» (Θεοφ.).

Στίχ. 26. Πρβλ. Μτθ. ΙΣΤ′ 24. Μρκ. Η′ 34. Λουκ. Θ′. 23. Τὸ γνώρισμα τοῦ γνησίου διακόνου καὶ τοῦ ἀληθοῦς ὀπαδοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Οὗτος ὀφείλει νὰ χωρῇ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Κυρίου αὐτοῦ κατακολουθῶν Αὐτῷ πανταχοῦ καὶ δὴ (συναφῶς πρὸς τὰ συμφραζόμενα· πρβλ. στ. 24) ἐν τῷ θανάτῳ. Ὃν τρόπον ὁ ἴδιος ἔθηκε τὴν ἰδίαν ζωὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, οὕτω καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ πάντες οἱ πιστοὶ ὀπαδοὶ Αὐτοῦ καὶ ἀκόλουθοι ὀφείλουσι νὰ μὴ φείδωνται αὐτῆς πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου Αὐτοῦ. Οὕτω πράττοντες, ἐκτιθέντες τὴν ἰδίαν ζωὴν ὑπὲρ Αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου Αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, θ' ἀξιωθῶσιν οὗτοι τῆς ὑπερόχου τιμῆς νὰ μετάσχωσι τῆς ἐν Οὐρανοῖς βασιλείας Αὐτοῦ καὶ τῆς παρὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς τιμῆς καὶ δόξης. «Μὴ τοίνυν φιλήσωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐν τῷ ταύτην ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνων συντηρεῖν, καὶ μὴ θέλειν κακοπαθεῖν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ· ἀλλ' εἴπερ διάκονοι Χριστοῦ ἐσμέν, ἐκδῶμεν ταύτην τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνοις, καὶ ἐσόμεθα πάντως ἐν οἷς ἐστι νῦν ὁ Χριστός· οὐ τοῖς θεοπρεπέσι λέγω ἀξιώμασιν (Ἐκεῖνος γὰρ φύσει Θεός), ἀλλ' ἐν οἷς ἐνδέχεταί τὴν ἀνθρωπίνην διαπρέπειν δύνασθαι φύσιν οἷον Ἐκεῖνος Θεὸς φύσει, ἡμεῖς θεοὶ θέσει καὶ χάριτι» (Θεοφ.).

Στίχ. 27. Ἐν τῇ ὑψηλῇ καὶ μεγαλοπρεπεῖ ἁρμονίᾳ, ἣν ἀναδίδουσιν οἱ ἀπὸ τοῦ 23ου στίχ. λόγοι τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐτοθυσίας πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου Αὐτοῦ, ἀκούεται νῦν καὶ ὁ ἀσθενὴς τόνος τῆς γνησίας ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ ποτήριον «οὗ θανάτου παρ' ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς Αὐτοῦ ἦτο πικρὸν καὶ διὰ

τὸν Θεάνθρωπον Λυτρωτήν. Ὁ θάνατος, καὶ δὴ οἷος ἐπεφυλάσσετο Αὐτῷ ἐπώδυνος καὶ ἐπονείδιστος, ἐνεποίησε πρὸς στιγμὴν καὶ εἰς Αὐτὸν φρίκην, προὐκάλεσε ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν ἐν τῇ ψυχῇ Αὐτοῦ. Καὶ ἡ ἀγωνία αὕτη καὶ ἡ ταραχὴ ἐξίκετο μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ προκαλέσῃ παρ᾽ Αὐτῷ τὸ ἐρώτημα, μήπως ἔπρεπε νὰ ἐξαιτήσηται παρὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς Αὐτοῦ, ὅπως σώσῃ Αὐτὸν ἀπὸ τῆς κρισίμου ἐκείνης ὥρας, ὅπως ἀποτρέψῃ δηλ. τὸν θάνατον. (**Τί εἴπω ; σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης ;**) Ἀλλὰ πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην ἀντιπαρέστη ἀμέσως καὶ κατέπνιξεν αὐτὴν καὶ ἀπεμάκρυνεν ἄλλη σκέψις, ἡ σκέψις τῆς ἀνάγκης τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, ὡς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς Αὐτοῦ. Πρὸς τὴν φωνὴν τῆς φυσικῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἀντεπεξέρχεται, τὴν τελειωτικὴν αἴρουσα νίκην, ἡ φωνὴ τοῦ ἀπὸ τῆς συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος ἐμπνεομένου ἠθικοῦ σθένους, ἡ φωνὴ τῆς αὐτοπροαιρέτου λελογισμένης συμμορφώσεως πρὸς τὴν μεγάλην βουλὴν τοῦ Οὐρανίου Πατρός. «Ἵνα μὴ ἔχῃ τις λέγειν, ὅτι Αὐτὸς ἔξω τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ὢν εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ, καὶ ὡς ἐκτὸς κινδύνων ἄλλους παραινεῖ, δείκνυσιν, ὅτι καὶ Αὐτὸς τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιωμάτων πεπείραται, καὶ τῆς ἡμετέρας μετέσχε φύσεως, εἰ καὶ χωρὶς ἁμαρτίας. Διὸ καίτοι ἀθυμῶν καὶ ταραττόμενος ὡς ἄνθρωπος διὰ τὸ φύσει φιλόζωον, ὅμως οὐ παραιτεῖται τὸν θάνατον, ὡς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου ὄντα. Διὰ τοῦτο γάρ, φησίν, ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην, ἵνα τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναδέξωμαι θάνατον. Διδάσκει δὲ φανερῶς διὰ τούτου ἡμᾶς, ἵνα μηδὲ ἡμεῖς κἂν ταραττώμεθα, κἂν ἀδημονῶμεν, τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας φεύγωμεν θάνατον. Ἐπεὶ κἀγὼ φησὶ ταράττομαι (ἄνθρωπος γὰρ τῷ ὄντι εἰμί, καὶ συγχωρῶ τὴν φύσιν τὰ ἑαυτῆς ἐπιδείκνυσθαι)· ὅμως οὐ λέγω πρὸς τὸν Πατέρα ἵνα με σώσῃ ἐκ τῆς ὥρας ταύτης, ἀλλὰ τί λέγω ; **Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα,** τ. ἔ. τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων σωτηρίας κίνδυνον εὐδόκησόν με ἀναδέξασθαι». (Θεοφ. πρβλ. Χρυσ. καὶ Ζιγ). Ἱκανοὶ νεώτεροι ἐξηγηταὶ δὲν στίζουσιν ἐρωτηματικῶς εἰς τὰς λέξεις **Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης,** ἀλλὰ διὰ τελείας στιγμῆς (ὃν τρόπον συνήθως καὶ αἱ ἐκδόσεις τῆς Κ. Δ.), ἄλλαις λέξεσι δέχονται καὶ ἑρμηνεύουσιν αὐτὰς οὐχὶ ὡς αὐτοδιαπόρησιν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς συνέχειαν τοῦ **τί εἴπω;** ἀλλ᾽ ὡς προσευχὴν καὶ αἴτησιν πρὸς τὸν Πατέρα, ὃν τρόπον κεῖται ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ τὸ **Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.** Ἡ τοιαύτη ἐκδοχή, ἀναμιμνήσκουσα τὴν ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τῆς Γεθσημανῆς αἴτησιν τοῦ Ἰησοῦ («**Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι. παρελθέτω ἀπ᾽ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο**»· Μτθ. ΚΣΤ΄ 39), ἧττον ὑπὸ τῶν συμφραζομένων ἰδίᾳ εὐοδοῦται. **Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.** «Διὰ τοῦτο ἐτηρήθην ἕως τοῦ νῦν καιροῦ, διὰ τὸ ἀποθανεῖν ἐν τούτῳ, καὶ λοιπὸν χρὴ φέρειν γενναίως» (Ζιγ).

Στίχ. 28. Ἡ φωνὴ τῆς θριαμβευσάσης (κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας) μεγάλης τοῦ Ἰησοῦ θελήσεως, ὅπως διὰ τοῦ θανάτου ἔτι αὐτοῦ μεγαλυνθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς Αὐτοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὴν ὑπερφυᾶ ἐξιλαστικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἦτο τὸ κέντρον καὶ ἡ κορωνὶς τοῦ σωτηριώδους ἔργου, εἰς ὃ ἀπέστειλεν Αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον ὁ ἐν Οὐρανοῖς Πατήρ. Πρὸς τελείαν ἄρα διεξαγωγὴν τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου τοῦ Πατρὸς ἔδει ὅπως ὁ Ἰησοῦς ὑποκύψῃ εἰς τὸν θάνατον, τὴν κατ' ἐξοχὴν ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν συνεπαγόμενον τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν (ὃν τρόπον κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν μεταμόρφωσιν) ἀκούεται ἐξ Οὐρανοῦ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς μαρτυροῦσα ὑπὲρ τοῦ Υἱοῦ, ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν υἱϊκὴν στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν Αὐτοῦ, βεβαιοῦσα καὶ λόγῳ τὴν ἑνότητα τῆς βουλῆς καὶ ἐνεργείας. **Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.** Νοητέον κατὰ τὰ συμφραζόμενα **τὸ ὄνομά μου.** Δοξάσας, ἐν οἷς ἤδη διὰ τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀπεσταλμένου Αὐτοῦ εἶπε καὶ ἔπραξε, τὸ ὄνομα Αὐτοῦ ὁ Θεὸς Πατήρ, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν σχετικὴν πρὸς τὸν ἐπικείμενον θάνατον αἴτησιν τοῦ Ἰησοῦ, διαβεβαιοῦται Αὐτὸν ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς, ὅτι δοξάσει αὐτὸ (τὸ ὄνομα Αὐτοῦ) καὶ ἐν αὐτῷ (τῷ θανάτῳ τοῦ Ἰησοῦ), ἐκτιθεὶς τὸν Υἱόν, ὅπως πάθῃ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας. Οἱ ἀρχαῖοι ἑρμηνευταὶ ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς μόνην τὴν ἐν τοῖς θαύμασι καὶ τῇ ἀναστάσει ἐκφαινομένην δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὡς συνεπαγομένην τὴν δόξαν περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος. «Τοῖς τε γὰρ προτοῦ θαύμασιν, ἃ ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐτέλεις **ἐδόξασα,** καὶ πάλιν ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ διὰ Σοῦ θαύματα ποιήσας **δοξάσω** καὶ μετὰ τὴν ταφὴν ἀναστήσας Σε, καὶ τὸ Πνεῦμα πέμψας ἔτι ἐνδοξότερον καὶ τὸ ἐμὸν ὄνομα καὶ Σὲ καταστήσω» (Θεοφ. προβλ. Χρυσ. καὶ Ζιγ.).

Στίχ. 29. Τῆς φωνῆς τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς ἐνωτίσαντο σαφῶς καὶ ἀντελήφθησαν (ὃν τρόπον καὶ πρότερον τοῦ αὐτοδιαλόγου τοῦ Ἰησοῦ στ. 27 καὶ τῆς αἰτήσεως **δόξασόν σου τὸ ὄνομα)** οἱ Ἀπόστολοι ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ παρεστῶτες ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐνωτισθέντες μόνον ἤχου, προσπεσόντος εἰς τὰ ὦτα τῶν μὲν ὡς βροντῆς, τῶν δὲ ὡς ἀκαταλήπτου λαλιᾶς, ἀγγελικῆς κατὰ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν. «Παχύτεροι ὄντες καὶ ἀμαθέστεροι οἱ πλείους ἐνόμιζον βροντὴν εἶναι τὴν φωνήν, καίτοι εὔσημον οὖσαν καὶ τετρανωμένην. Ταχέως γὰρ ἐπελάθοντο τῶν τῆς φωνῆς ῥημάτων, τὸν ἦχον κατέχοντες ταύτης. Ἕτεροι δὲ κατεῖχον μὲν τὰ ῥήματα αὐτὰ τῆς φωνῆς, μὴ συνιέντες δ' ὅμως τίς ὁ νοῦς τῶν ῥημάτων τούτων, ἄγγελον Αὐτῷ λελαληκέναι ᾤοντο» (Θεοφ. προβλ. Ζιγ.). Ἄλλοι τῶν ἐξηγ. ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι πάντες, καὶ οἱ Ἀπόστολοι αὐτοί, ἤκουσαν βροντῆς, ἣν οἱ Ἀπ. εἱρμήνευ-

σαν ὡς ἀπάντησιν τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὑφ᾽ ὃ πνεῦμα λέγει ὁ ἱ. Εὐαγγ., ἐκ δὲ τοῦ λαοῦ οἱ μὲν καλῶς διακείμενοι ὡς εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, ὡς λαλιὰν ἀγγέλου πρὸς Αὐτόν, οἱ δὲ μὴ καλῶς διατεθειμένοι ὡς ψιλὴν βροντὴν καὶ μόνον τοιαύτην.

Στίχ. 30. Ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρεστῶτας ἐκ τοῦ λαοῦ, τοὺς οὕτως ἢ ἄλλως ἀντιληφθέντας καὶ ἑρμηνεύσαντας τὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φωνήν (στ. 28), ἀλλ᾽ ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς ἑαυτοὺς ἐν αὐτῇ ἐνιδόντας, ρητῶς καὶ σαφῶς δηλοῖ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἡ φωνὴ ἐκείνη ἀπέβλεπεν οὐχὶ εἰς Αὐτόν, γινώσκοντα τὸ θέλημα τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καὶ μὴ χρῄζοντα βεβαιώσεως, καὶ δὴ τοιαύτης ἐξωτερικῆς, ὅτι εἰσηκούσθη ἡ αἴτησις Αὐτοῦ (**Δόξασόν σου τὸ ὄνομα**). Οἱ χρῄζοντες διαβεβαιώσεως ὅτι εἰσηκούσθη ἡ αἴτησις τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅτι ἄρα ἐπὶ θύραις ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς, ἦσαν ἐκεῖνοι. Τὸ κρίσιμον τῆς ὥρας καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς ἔδει νὰ μάθωσιν ἐκεῖνοι. Ὁ κώδων τοῦ κινδύνου ἤχει διὰ τελευταίαν φορὰν δι᾽ αὐτούς. Ἔδει ἄρα νὰ κανονίσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν. **Οὐ δι᾽ ἐμὲ** κλπ. πρβλ. ΙΑ΄ 42.

Στίχ. 31-32. Ἡ ἐπιστᾶσα κρίσιμος στιγμὴ (στ. 23) τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐν Αὐτῷ δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (στ. 28), λαμβάνει τὴν αὐθεντικὴν ἑρμηνείαν καὶ διασάφησιν αὐτῆς ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην (λέγει ὁ Ἰησοῦς) συντελοῦνται δύο κοσμοϊστορικῆς σημασίας γεγονότα, ἀλλήλοις συνδεόμενα καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀμέσως ἐξαρτώμενα. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καθηλώσεως τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἐπισφραγίζεται ἡ ἀπὸ τῆς ἐπὶ γῆς ἐμφανίσεως Αὐτοῦ ἀρξαμένη (Γ΄ 19. Θ΄ 39) κατάκρισις τοῦ ἀπιστοῦντος κόσμου, ἀφ᾽ ἑτέρου διὰ τῆς αὐτῆς ταύτης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσεως καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐν δεξιοῖς τοῦ Θεοῦ καθέδρας Αὐτοῦ τελεσιουργηθέντος τοῦ ἔργου τῆς δικαιώσεως καὶ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων πάντων, καλοῦνται οὗτοι ὅπως μετάσχωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως, καὶ συντασσόμενοι καὶ ὑποτασσόμενοι Αὐτῷ ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα ἀποσείσωσι τὸν τέως βαρύνοντα αὐτοὺς ζυγὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ Διαβόλου. Οὕτω ἡ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τοῦ τελευταίου τούτου κατ᾽ ἀρχὴν καταργεῖται. Οὗτος ἐξωθεῖται τῆς τέως δεσποζούσης ἐν τῷ κόσμῳ θέσεως αὐτοῦ, πειρώμενος, ὡς εἰκός, πάντοτε νὰ κρατηθῇ, ἀλλὰ διὰ τῆς βαθμιαίας ἐπιστροφῆς εἰς Χριστὸν καὶ τῆς τοιούτῳ τρόπῳ ἐγκαταλείψεως καὶ ἀποπτύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀποβάλλων ὁσημέραι ἔδαφος. **Κρίσις.** Ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κατάκρισις, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν συμφραζομένων. Ὅτι ἡ κατ᾽ ἀρχὴν καὶ δυνάμει αὕτη κατάκρισις τῶν ἀπιστούντων δὲν ἀποκλείει τὴν τελευταίαν, τὴν τελειωτικὴν κρίσιν καὶ κατάκρισιν αὐτῶν, ἀλλὰ

τοὐναντίον προϋποθέτει αὐτὴν καὶ συνεπάγεται, εὔδηλον. Πρβλ. Ε' 27, [1]). **Ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου.** Πρβλ. Η' 44. ΙΔ' 30. ΙΣΤ' 11. Β' Κορ. Δ' 4. Ἐφ. Β' 2. ΣΤ' 12. **Ἐκβληθήσεται ἔξω.** Πρβλ. Μτθ. ΙΒ' 25 κ. ἑξ. Λουκ. Ι' 18. «Καὶ ἵνα μή τις εἴπῃ, **πῶς βληθήσεται κάτω** (ἀντὶ **ἔξω**), εἰ καὶ σοῦ περιγίνεται; λέγει, οὐ περιγίνεται· πῶς γὰρ τοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἕλκοντος;... Εἰ γὰρ νεκρὸς ἔμεινε καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε». (Χρυσ). «Ἔξω τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων δυναστείας γενήσεται, καὶ οὐκέτι ἐν αὐτοῖς καὶ ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς καὶ τῷ θνητῷ σώματι βασιλεύσει ὡς τὸ πρότερον» (Θεοφ.). **Ὑψωθῶ.** Πρβλ. Γ' 14. Η' 28. [2]) **Ἐκ τῆς γῆς.** Εἰς τὴν προσθήκην τοῦ προσδιορ. τούτου ἐμβλέπουσιν ἑρμηνευταί τινες τὴν ἔννοιαν τῆς διὰ τῆς ἐν λόγῳ ὑψώσεως (τοῦ θανάτου, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐν Οὐρανοῖς καθέδρας) ἄρσεως ἐκ τοῦ μέσου τῶν τοπικῶν περιορισμῶν, εἰς οὓς ὑπέκειτο ἡ ἐπὶ γῆς ἐνέργεια Αὐτοῦ, περιορισθεῖσα εἰς τοὺς Ἰουδαίους. **Πάντας ἑλκύσω.** Πρβλ. στ. 24. Τοὺς ἐνδιδόντας, ὡς εἰκός, εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἕλξιν, τοὺς μὴ ἀποστρέφοντας τὰς ὄψεις ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς Εὐαγγελ. ἀληθείας, τοὺς διψῶντας καὶ εὑρίσκοντας ἐν αὐτῷ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ τὴν σωτηρίαν. «Πάντας πάντοθεν τοὺς δεκτικοὺς τῆς πίστεως ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν» (Ζιγ). Πρβλ. ΣΤ' 44.

Στίχ. 33. Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ ἱ. Εὐαγγ. παρίσταται ἐκ πρώτης ὄψεως περιορίζουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ **ὑψωθῶ** τοῦ προηγουμένου στίχου εἰς μόνην τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν· ἀλλ' εὔδηλον (πρβλ. καὶ Γ' 14 καὶ Η' 28), ὅτι δὲν περιορίζεται αὕτη ἐν τούτῳ, περιλαμβάνουσα καὶ ἐκφράζουσα καὶ δὴ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐν Οὐρανοῖς ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς καθέδραν καὶ συμβασιλείαν (πρβλ. Πραξ. Β' 33. Ε' 31), ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἐπισυναπτόμτνα λόγια τοῦ Ἰησοῦ **πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν,** προϋποτιθέντα ἀναγκαίως τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἐν Οὐρανοῖς καθέδραν. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἄρα δηλώσεως αὐτοῦ ὁ ἱ. Εὐαγγ. (**τοῦτο δὲ ἔλεγε** κτλ.) προτίθεται, ὅπως ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν λόγων

---

[1]) Οἱ ἀρχαῖοι Ἑρμην. (Χρυσ. Θεοφ. Ζιγ.) ἑρμηνεύουσι τὴν λέξιν ***(κρίσις, νῦν κρίσις τοῦ κόσμου)*** ἐν τῇ σημ. τοῦ ἐκδίκησις, ἐννοοῦντες ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐκδίκησιν, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ὁ Χριστὸς παρὰ τοῦ Διαβόλου διὰ τὰ προηγούμενα ὑπ' αὐτοῦ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις. Οὕτω ὁ Θεοφ. ἐπὶ πρδ. σημειοῦται. «Τὸν γὰρ πάντας θανατώσαντα, εἶτα καὶ ἐμοὶ τῷ ἀναιτίῳ προσβαλόντα, θανατώσας ἐγὼ ἐκδικητὴς ἔσομαι πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ θανατωθέντων».

[2]) Πρβλ. ἐπὶ πρδ. Θεοφ. καὶ Ζιγ. σημειούμενον «Τοῦτο· Ποῖον; Τὸ ***ὅταν*** (ἀντὶ ***ἐὰν) ὑψωθῶ·*** ὑπεδήλου γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὕψωσιν». Τῆς ἐξηγήσεως ταύτης τοῦ ***ὑψωθῶ*** ἐνταῦθα ἔχονται καὶ τῶν νεωτέρων τινές.

τοῦ Ἰησοῦ **ἐὰν ὑψωθῶ** κλπ. ὡς ἐγκλειόντων ἅμα καὶ ὑποδεικνυόντων καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, ὃς ἀναγκαίως θὰ προηγεῖτο οἱονεὶ προοιμιαζόμενος καὶ προοδοποιῶν τὴν πραγματικὴν ὕψωσιν Αὐτοῦ, τὴν ἐν Οὐρανοῖς.

Στίχ. 34. Ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἰησοῦ **κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ** οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκροαταὶ Αὐτοῦ ἐνεῖδον δικαίως τὴν ἔννοιαν τοῦ **δεῖ ὑψωθῆναι, τὸ ὑψωθῆναι** δηλ. ὡς γεγονὸς ἀναγκαῖον καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ (**Νόμῳ** συνήθως καλουμένῃ παρ᾽ αὐτοῖς) ἐκδηλωθὲν θέλημα Αὐτοῦ· ἑρμηνεύσαντες δὲ αὐτὸ (ἕνεκα ἰδίᾳ τῆς προσθήκης τοῦ **ἐκ τῆς γῆς**) ἐν τῇ σημ. τῆς ἐκ τῆς γῆς ἄρσεως καὶ ἐξαφανίσεως (ἴσως δὲ καὶ τοῦ θανάτου, καίτοι μὴ πιθανῶς σταυρικοῦ) εὑρίσκουσι μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς ὅ,τι αὐτοὶ ἐξ ἀκοῆς ἐκ τοῦ Νόμου (πρβλ. Μτθ. Ε´ 21) ἐγίνωσκον. Συμφώνως πρὸς χωρία τῆς Π. Δ. οἷα τὰ Ψλμ. ΡΘ´ 4. Ἡσ. Θ´ 5 κ. ἑ. Δαν. Ζ´ 13 κ. ἑ. οὗτοι ἐδιδάχθησαν καὶ ἐπίστευον, ὅτι ὁ Μεσσίας (ὁ Χριστὸς) ἐμφανιζόμενος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἱδρύων τὴν κοσμικὴν (ὡς ἀντελαμβάνοντο αὐτῆς) βασιλείαν αὐτοῦ θὰ παρέμενεν (θὰ ἔζῃ) ἐν αὐτῇ αἰωνίως, ὃν τρόπον καὶ τὸ Μεσσιακὸν κράτος καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ θὰ ἦσαν αἰώνια. Ἐν τῷ Δανιὴλ π. χ. περὶ τοῦ ὡς **υἱοῦ ἀνθρώπου** παρ᾽ αὐτῷ χαρακτηριζομένου Μεσσίου ἤκουον ἀναγινωσκόμενα αὐτοῖς καὶ ἐξηγούμενα ὑπὸ τῶν διδασκάλων αὐτῶν τοιαῦτά τινά. «Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ Οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν. . . ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται». Κατὰ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς χαρακτηρίζων Ἑαυτὸν ὡς Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου (πρβλ. στ. 23), καὶ προβαλλόμενος οὕτω μετὰ Μεσσιακῶν ἀξιώσεων, ὁμιλῶν δ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου περὶ ἀνάγκης δῆθεν (κατὰ τὴν Γραφήν), ὅπως ἀρθῇ ἐκ μέσου ἀπὸ τῆς γῆς (ὅπως ἀποθάνῃ) εὑρίσκετο ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ διαζωγραφούμενον γνήσιον Μεσσίαν. Ὅθεν καὶ ἡ ἐρώτησις **τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,** περὶ οὗ ὡμίλει ὁ Ἰησοῦς καὶ οὗ τὸ πρόσωπον ὑπεδύετο. Οὗτος δὲν ἔφερε τοὺς χαρακτῆρας, οὓς οὗτοι ἐκ τῆς Γραφῆς, τοῦ γνώμονος τούτου τῆς ἀληθείας, ἐγίνωσκον. Ὑπὸ ποῖον πνεῦμα καὶ ἐκ τίνων διαθέσεων διετυπώθη ἡ ἔνστασις αὕτη καὶ ἐπερώτησις πρὸς τὸν Ἰησοῦν δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι δι᾽ αὐτῆς ἐκφράζεται πραγματικὴ ἀπορία τῶν ἐκ τῶν ἀκροατῶν τοῦ Ἰησοῦ ἀναλαβόντων ν᾽ ἀποταθῶσι πρὸς Αὐτόν, ἐνδιαφερομένων σοβαρῶς περὶ τοῦ πράγματος ἢ καὶ μὴ σοβαρῶς, ἐκ κενῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον περιεργείας καὶ ἐκ πνεύματος ἐπιπολαίου ἀντιλογίας. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐξηγητὰς (Χρυσ. Θεοφ. Ζιγ.) ἡ ἔνστασις ἀφορμὴν εἶχε τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κακὴν πρόθεσιν. «Ἐνόμιζον ἐπιστομίζειν Αὐτὸν καὶ δεικνύναι οὐκ ὄντα

Χριστόν». (Χρυσ.) Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην μέχρι τινὸς συμπίπτει καὶ ἡ τῶν νεωτέρων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ ἐν λόγῳ ἐνστάσει καὶ ἐπερωτήσει ἐμβλέπουσιν ἐμπαιγμόν. Ἄλλοι τῶν νεωτέρων ὑποθέτουσιν, ὅτι οἱ ἐπερωτῶντες συνέλαβον τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ὡμίλει περὶ Ἑαυτοῦ, ἢ ὅτι ὡμίλει περὶ Ἑαυτοῦ οὐχὶ ὡς Μεσσίου, ἀλλ' ὡς προδρόμου τινὸς αὐτοῦ.

Στίχ. 35. Τὴν προβληθεῖσαν ἔνστασιν καὶ ἀπορίαν (στίχ. 34) καὶ πᾶσαν ἄλλην θὰ ἐπέλυε (πρβλ. Ζ' 37) μόνη ἡ χρησιμοποίησις τοῦ φωτός, ὅπερ βραχὺν πλέον χρόνον θὰ ἐφώτιζεν αὐτούς. Ὅθεν ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως εἰς τὴν γενομένην Αὐτῷ ἐρώτησιν ὁ Ἰησοῦς κρίνει ἀναγκαῖον, ὅπως ἐπιστήσῃ ἔτι ἅπαξ (πρβλ. Η' 12. Θ' 5) διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ φωτὸς τῆς θείας ἀληθείας (τῆς δικαιώσεως, τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας), ὅπερ ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτοῦ αὐτούσιον περιέλαμπεν αὐτούς, ἐφώτιζε καὶ ὡδήγει. Ἡ ἄρνησις αὐτῶν, ὅπως ἐπωφεληθῶσι τοῦ φωτὸς τούτου, ὅπως οδηγηθῶσι καὶ περι πατήσωσιν ἐν αὐτῷ, θὰ εἶχεν ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἐμβύθισιν αὐτῶν εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης καὶ ἁμαρτίας. Ὃν τρόπον ὁ ἐν τῷ ὑλικῷ σκότει περιπατῶν πλανᾶται, προσκόπτει καὶ πίπτει, οὕτω καὶ οὗτοι ἀπὸ τῆς πλάνης θὰ κατέληγον εἰς τὴν ἀπώλειαν. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, τὸ φῶς τῆς ἐν Αὐτῷ ἀληθείας θὰ ἀπηύγαζε φωτίζον τὸν κόσμον σύμπαντα μετὰ τὸ πάθος ἀκριβῶς καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἀλλ' οἱ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν οἱονεὶ ἁπτὸν καὶ αἰσθητὸν ἔχοντες καὶ μὴ ἐπωφελούμενοι αὐτοῦ, πολὺ ὀλιγώτερον θὰ ἐδέχοντο αὐτό, μεταλαμπαδευόμενον διὰ τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος. Διὸ δὴ καὶ ἡ παροῦσα σύντονος πρὸς αὐτοὺς προτροπὴ τοῦ Ἰησοῦ· «Λέγει ταῦτα κατεπείγων αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν» (Χρυσ.). «Ὑπὸ φιλανθρωπίας διαμαρτύρεται καὶ κατεπείγει αὐτοὺς εἰς τὸ περιπατεῖν ἐν τῷ φωτί, ἤγουν ἀκολουθεῖν Αὐτῷ φωταγωγοῦντι καὶ ὁδηγοῦντι καὶ πιστεύειν τοῖς λόγοις Αὐτοῦ. Σκοτίαν δὲ νοῶ τὴν πλάνην. . . . ἡ σκοτία καὶ τότε εἶχεν αὐτούς· ἀλλὰ τὸ **καταλάβῃ** ἀντὶ τοῦ κατακυριεύσῃ μέχρι τέλους». **Ἕως τὸ φῶς ἔχετε.** Κατὰ τὴν γραφὴν τῆς πλειονότητος τῶν ἀρχαιοτέρων κωδίκων **ὡς τὸ φ. ἔχ.** τοῦ **ὡς** ἐξηγουμένου ταυτοσήμως τῷ **ἕως,** ἢ ἐν 1ῃ σημ. τοῦ συμφώνως πρὸς τὸ (ἔχειν ὑμᾶς τὸ φῶς).

Στίχ. 36. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν φωτός, ἐφ' ὃ (ἀμέσως ἀνωτέρω) προέτρεψεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀκροατὰς Αὐτοῦ, ἦτο κατ' οὐσίαν οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον ἡ πίστις εἰς αὐτό, ὅθεν καὶ ἐπαναλαμβάνων Ἑαυτὸν καὶ διασαφηνίζων προκαλεῖ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀκροατὰς Αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πίστιν ταύτην. Ἐπισυνάπτων δὲ καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ σωτήριον ἐπακολούθημα τῆς πίστεως ταύτης χαρακτηρίζει τὴν ἐξ αὐτῆς

μέλλουσαν νὰ ἐπακολουθήσῃ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν ὡς υἱότητα φωτός, ὡς πλήρη δηλ. καὶ τελείαν προσοικείωσιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐν λόγῳ φωτός. Τοῦ φωτὸς τούτου ὄντος αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ (πρβλ. στίχ. 35) ἡ εἰς αὐτὸ πίστις εἶνε ἡ πίστις εἰς Αὐτὸν ὡς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ζωήν· ἡ δὲ διὰ τῆς πίστεως ταύτης προσοικείωσις τῶν ῥηθεισῶν ἰδιοτήτων Αὐτοῦ ἀποτελεῖ μετοχὴν τῆς ἐν Αὐτῷ θείας ἀληθείας καὶ ζωῆς. **Υἱοὶ φωτός.** Καθ' Ἑβραϊσμόν (πρβλ. Λουκ. ΙΣΤ' 8. Ἐφ. Ε' 8). **Υἱοὶ φωτός.** «Τουτέστιν ἐμοὶ υἱοί. Καίτοι ἐν προοιμίοις φησὶν ὁ Εὐαγγ. ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν, τ. ἔ. τοῦ Πατρός, ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς λέγεται τούτους γεννᾶν, ἵνα μάθῃς, ὅτι μία ἐνέργεια Πατρὸς καὶ Υἱοῦ» (Χρυσ.). Πρβλ. Θεοφ. καὶ Ζιγ. **Ταῦτα... ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.** Μετὰ τὸ πέρας τοῦ τελευταίου τούτου δημοσίου κηρύγματος Αὐτοῦ μὴ ἔχων πλέον λόγον νὰ παραμένῃ μεταξὺ τοῦ πλήθους ὁ Ἰησοῦς ἀπομακρύνεται ἀποχωρήσας πιθανῶς εἰς Βηθανίαν (παρὰ τοῖς φίλοις καὶ συμπαθῶς διακειμένοις), ὅπως κατὰ τὰς ὀλίγας πλέον μέχρι τοῦ πάθους ὑπολειπομένας Αὐτῷ ὥρας παρασκευασθῇ ἐν ἠρεμίᾳ πρὸς τὸ τραγικὸν τέλος τῆς τοσούτῳ φιλανθρώπου καὶ εὐεργετικῆς μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων Αὐτοῦ ἐνεργείας. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις αὕτη δὲν ἐπηκολούθησεν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τοὺς τελευταίους λόγους Αὐτοῦ, ὅπως δοθῇ ἔστω καὶ βραχὺς καιρὸς εἰς τοὺς ἀκροατὰς γενομένους αὐτῶν νὰ σκεφθῶσιν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἀποφασίσωσί τι σωτήριον δι' ἑαυτούς. (Πρβλ. ἄλλως τε καὶ στίχ. 44 κ. ἑξ.). **Ἐκρύβη.** Καὶ ἐν Η' 59, ἀλλὰ διαφόρως καὶ ὑπὸ διαφόρους περιστάσεις.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ

«Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι· θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν· ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν».

[Εὐαγγελικὴ περικοπὴ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς —Ματθ. στ' 14—21]

Η ΝΕΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΤΟΥ
ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

β') Ἡ διαμάχη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν μερίδων περὶ τὸ Νέον Εὐχολόγιον.

Μεθ' ὅσα ἐν τῇ *'Ορθοδοξίᾳ* [ἴδε Τεῦχος 17ον σελ. 194] ἐλέχθησαν περὶ τῶν ὑφισταμένων ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ μερίδων, τὰς ὁποίας οἱ μὲν Ἀγγλικανοὶ ἐπὶ τὸ εὐφημότερον ἀποκαλοῦσι «σχολὰς σκέψεως», «στοιχεῖα θρησκευτικῆς ζωῆς», «διαφόρους ἀπόψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας», αἵτινες ὅμως διὰ πάντα ἀμερόληπτον κριτὴν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ριζικῶς ἀπ' ἀλλήλων διϊστάμεναι ἀντιλήψεις ἐν οὐσιωδεστάτοις ἀπό γε ὀρθοδόξου ἀπόψεως ζητήμασι, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῶμεν ἐνταῦθα. Αἱ μερίδες αὗται, τῶν ὁποίων ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν ἐπανειλημμένως, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἐμνημόνευσαν οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, εἶνε κυρίως μὲν δύο, ἡ Εὐαγγελικὴ ἢ Προτεσταντίζουσα καὶ ἡ καθολικίζουσα ἢ Ἀγγλοκαθολική. Παρὰ ταύτας ὅμως ἐν τοῖς τελευταίοις ἰδίᾳ χρόνοις ἀνεπτύχθησαν, ὡς ἀπότοκος τῆς πρώτης καὶ οἱονεὶ συνεχίζουσα τὴν ἀρχαίαν Εὐρεῖαν Ἐκκλησίαν (Broad Church), ἡ τῶν Μοδερνιστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀκρότητα τοῦ Ἀγγλοκαθολικισμοῦ ἀποτελοῦσα Ρωμανίζουσα μερίς, ἥτις ὅμως ταυτίζεται συνήθως πρὸς ἐκεῖνον. Ἐκ τῆς ὁμολογίας αὐτῶν τῶν Ἀρχιεπισκόπων ὡσαύτως γινώσκομεν, ὅτι ἐν τῇ συντάξει τοῦ Εὐχολογίου ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ τρεῖς κύριαι μερίδες καὶ κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως ἱκανοποιηθῶσι σύντρεις κατὰ τὸ δυνατὸν χάρις εἰς τὴν **περιεκτικότητα** τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀποφεύγουσι συνήθως τὴν λέξιν compromise ὡς δηλοῦσαν τὸν **συμβιβασμὸν** δύο ἢ τριῶν γνωμῶν περὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας καὶ προτιμῶσι τὴν λέξιν comprehensiveness, ἥτις σημαίνει τὴν **περιεκτικότητα.** Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἐπισκόπων φρονοῦσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦτον ἀνέκαθεν ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ τοῦτο δὲν θεωροῦσιν ὡς μειονέκτημα, ἀλλ' ὡς μέγα αὐτῆς πλεονέκτημα. Ἵνα ἐννοήσωμέν πως τὸν ὅρον τοῦτον, ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν σημασίαν, ἣν ἔχουσι παρ' ἡμῖν

τὰ οὕτω καλούμενα «θεολογούμενα» μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι αἱ θεολογικαὶ γνῶμαι ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἀναφέρονται εἰς ζητήματα, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει θετικὴ διδασκαλία τῆς Ἀποκαλύψεως, ὡς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοιαῦτα, ἐν οἷς σαφὴς εἶνε ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως. Οὕτω π. χ. τελευταῖον ἐν τῇ περὶ θείας Εὐχαριστίας ἔριδι, ἣν ἀνῆψεν ἡ ἄκαιρος ἐπίδειξις ἐλευθερόφρονος πνεύματος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Βιρμιγχάμης ἀπεδείχθη, ὅτι ἐξ ἴσου δικαιοῦνται νὰ συνυφίστανται ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ οἱ receptionist τ. ἔ. οἱ δεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ μόνον ἐν τοῖς μετὰ πίστεως μετέχουσιν αὐτοῦ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας (real presence) τ. ἔ. οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτῶν ὕπαρξιν ἀνεξαρτήτως τοῦ μεταλαμβάνοντος. Καὶ παρὰ τὰς δύο ταύτας ἐκδοχὰς δὲν ἐλλείπουσιν οὔτε οἱ τῆς μετουσιώσεως ὑπέρμαχοι, οὔτε οἱ τῆς καλβινιστικῆς συμβολικῆς ἐκδοχῆς θιασῶται, οὔτε καὶ οἱ μύσται τῆς ἄγαν ἐλευθερόφρονος θεωρίας, καθ' ἣν ἡ θεία Εὐχαριστία εἶνε ἁπλῶς ἄρτος καὶ οἶνος, ὧν μεταλαμβάνομεν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Σωτῆρος. Θὰ ἦτο μάταιον νὰ θελήσῃ ὁ ὀρθόδοξος, ὅπως εἰσδύσῃ περισσότερον εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς **περιεκτικότητος,** διότι αὕτη εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ διανοητικότητα, τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν μακροὶ αἰῶνες πάλης δύο στοιχείων ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ προτεσταντικοῦ καὶ τοῦ καθολικοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδέτερον στοιχεῖον ἐξῆλθε νικητής, ἐδέησε δὲ ἀμφότερα νὰ γίνωσιν ἀνεκτὰ καὶ νὰ συμβιώσωσιν, ἵνα ὑπάρξῃ **εἰδικὴ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία.** Ὅτι βεβαιως ἡ περιεκτικότης αὕτη εἶνέ τι μᾶλλον πρὸς τὰς προτεσταντικὰς ἀρχὰς προσεγγίζον καὶ ἀπέβη δυνατὴ διὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἣν ἀπεδέχθη καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀπεδέχθη αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας, εἶνε πρόδηλον. Τοιαύτη περιεκτικότης εἶνέ τι ἀκατανόητον δι' ἐκεῖνον, ὅστις εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐκεῖσε, ὅθεν ἐξέβημεν.

Ἐλέγομεν, ὅτι οἱ συντάκται τοῦ Νέου Εὐχολογίου προσεπάθησαν νὰ ἱκανοποιήσωσιν, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, πάσας τὰς μερίδας, χωρὶς ὅμως νὰ ἱκανοποιήσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου καμμίαν ἐξ αὐτῶν, ἀφοῦ τὸ διαχωρίζον αὐτὰς χάσμα εἶνε πολλάκις ἀγεφύρωτον. Βεβαίως ἑκάστη τῶν τριῶν μερίδων εὕρισκε στοιχεῖά τινα ἐν τῷ Ν. Ε., τὰ ὁποῖα ἱκανοποίουν αὐτήν, ἀλλὰ ταῦτα προὐκάλουν τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἄλλων. Οὕτω π. χ. ἐνῷ οἱ Μοδερνισταὶ ἱκανοποιήθησαν, διότι ἐν τῇ τελετῇ τοῦ γάμου ἡ φράσις δι' ἧς ἡ γυνὴ ὑπισχνεῖται νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἄνδρα, ἀντικατεστάθη δι' ἄλλης, δυσηρεστήθησαν ἐξ ἄλλου, διότι ἐπετράπη ἡ Διατήρησις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ χάριν τῶν ἀσθενῶν. Ἀντιθέτως οἱ Ἀγγλο-

καθολικοὶ ἐνῷ ἐπεκρότησαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν εὐχῶν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς διατάξεως περὶ Reservation, δυσηρεστήθησαν ἀφ᾽ ἑτέρου, διότι πολλὰ μέρη τῆς εὐχῆς τοῦ καθαγιασμοῦ δὲν ἱκανοποίησαν αὐτούς, οἱ δὲ Ρωμανίζοντες ἐξ αὐτῶν καὶ διότι ἀπηγορεύθη ἀπολύτως ἡ εἰσαγωγὴ καὶ χρῆσις ρωμαϊκῶν τελετῶν λατρείας τοῦ Μυστηρίου, ἃς παρέλαβον ἐκ τῆς πράξεως τῆς Ρωμ. Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν καὶ ἤρξατο μεγάλη διαμάχη περὶ τὸ Εὐχολόγιον ὄχι μόνον ἐν τῷ περιοδικῷ ἐκκλησιαστικῷ τύπῳ, ἑκάστης τῶν μερίδων ἐκπροσωπουμένης ὑπὸ ἑνὸς ἢ πλειόνων ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθημερινῷ, οὗ τὰ κυριώτερα ἔβριθον καθ' ἑκάστην ἐπιστολῶν ἐπικρινουσῶν ἢ ὑπερασπιζομένων εἴτε συνόλου τοῦ Ν. Εὐχολογίου εἴτε καὶ σημείων τινῶν αὐτοῦ. Εἶνε τόσον ἐκτενὴς ἡ ἀναπτυχθεῖσα πολεμικὴ καὶ τόσαι αἱ γενόμεναι δημοσιεύσεις, ὥστε καὶ βραχεῖα αὐτῶν ἐπισκόπησις θὰ κατελάμβανε πολλὰς σελίδας ἄνευ θετικῆς ὠφελείας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ δύο κύριαι μερίδες, ἡ καθολικίζουσα, ὑφ᾽ ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ Ρωμανίζουσα καὶ ἡ προτεσταντίζουσα, ἧς κλάδος εἶνε ἡ τῶν Μοδερνιστῶν, ἐκπροσωποῦνται, ὡς ἐλέχθη ἄλλοτε, καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρων Ὀργανώσεων, ὧν σπουδαιότεραι, ἐκείνης μὲν ἡ **Ἀγγλικὴ Ἐκκλ. Ἕνωσις** (Englisch Church Union) ταύτης δὲ ἡ **Ἐκκλησιαστικὴ Ἑταιρεία** (Church Association), πολὺ ὀρθότερον καὶ ἁπλούστερον εἶνε νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀπόψεων τῶν δύο τούτων μερίδων ἐπὶ τοῦ Ν. Εὐχολογίου καὶ συμπληρωματικῶς μόνον νὰ διαλάβωμέν τινα καὶ περὶ τῶν ἀκολουθούντων τὴν μέσην ὁδόν, οἵτινες καὶ ὑπερεμάχησεν τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Ν. Εὐχολογίου.

* * *

Καὶ πρὶν ἢ τὸ Ν. Εὐχολόγιον λάβῃ τὴν μορφήν, ὑφ᾽ ἣν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπαρουσιάσθη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων πρὸ τῶν Κληρικῶν Συνελεύσεων, κατὰ τὰ εἴκοσι δηλονότι, ἔτη καθ᾽ ἃ ἐξηκολούθει ἡ ἀναθεώρησις, ἡ μερὶς τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν δὲν διετέλει εὔνους πρὸς τὴν ἀναθεώρησιν. Ἡ δυσμένεια αὕτη προήρχετο ἐκ τούτου, ὅτι ἡ μερὶς αὕτη δὲν ἐθεώρει ἐπιστάντα τὸν χρόνον πρὸς τοιαύτην ἀναθεώρησιν, καθόσον ἡ πρὸς τὸν καθολικισμὸν ἐξέλιξις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀόκνως ἐργάζεται, δὲν ἔφθασεν ἔτι εἰς τὸ στάδιον ἐκεῖνο, καθ' ὃ τὸ ἀνατεθεωρημένον Εὐχολόγιον θὰ προσελάμβανε τὴν ποθουμένην ὑπ᾽ αὐτῆς πλήρη καθολικὴν μορφήν. Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα παρὰ τοῖς Ἀγγλοκαθολικοῖς, καίτοι οἱ μετριοπαθέστεροι ἐξ αὐτῶν ἀνεγνώριζον, ὅτι ἐν πολλοῖς σημείοις τὸ προταθὲν Ν. Εὐχολόγιον ἦτο συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν ἢ τὸ τοῦ 1662 καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδίστασαν καὶ αὐτοὶ νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ συστήσωσι τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ. Ἐκ τοιούτων με-

τριοπαθῶν στοιχείων ἐν συνδυασμῷ μετὰ μετριοπαθῶν ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς μερίδος προῆλθεν ἡ λεγομένη μεσάζουσα μερίς, περὶ ἧς θὰ διαλάβωμεν βραδύτερον.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἐπίσκοποι συνῆλθον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας εἰς ἰδιαιτέραν συνεδρίαν, ὅπως συζητήσωσι τὰς ὑπὸ τῶν Κληρικῶν Συνελεύσεων γενομένας προτάσεις περὶ τροποποιήσεων, ἡ Ἀγγλικὴ Ἐκκλησ. Ἕνωσις, ἡ Ὁμοσπονδία καθολικῶν ἱερέων καὶ ἡ Ἀδελφότης τοῦ ἁγίου Μυστηρίου, τρία ἀγγλοκαθολικὰ σωματεῖα, ὑπέβαλον διὰ τῶν Προέδρων αὐτῶν εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Ν. Εὐχολογίου. Δι' αὐτοῦ οἱ Ἀγγλοκαθολικοὶ ἐζήτουν, ὅπως ἀναβληθῇ ἐπί τινα ἔτη ἡ ὑποβολὴ πρὸς ἐπιψήφισιν ἂν ὄχι τοῦ ὅλου Ν. Ε. τουλάχιστον τῆς νέας διατάξεως περὶ θείας κοινωνίας καὶ τῆς ἄλλης περὶ διατηρήσεως τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ ἐζήτουν τοῦτο διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: Α'] Ἐφρόνουν, ὅτι ἡ λειτουργικὴ ἀναθεώρησις ἔδει οὐχὶ νὰ προηγηθῇ καὶ ἐκβιάσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ νὰ καθιερώσῃ εὐρυτέραν ἂν καὶ ὄχι κατ' ἀνάγκην γενικὴν συμφωνίαν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς συνέβη προκειμένου περὶ ἄλλων προτάσεων τῶν Ἐπισκόπων, ἐν αἷς καὶ ἡ περὶ δεήσεων ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων. Ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι τοιαύτη συμφωνία δὲν ἐπετεύχθη ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πολλῶν παρεξηγήσεων τῆς καθολικῆς διδασκαλίας περὶ θείας Εὐχαριστίας ἀπὸ μέρους καὶ τῶν πολεμούντων τὰς προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν ὑπερμαχούντων αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ προτάσεις ἐν σπουδαίοις σημείοις ἀπαρέσκουσιν ἐξ ἴσου εἰς πολλοὺς τῶν προτεσταντιζόντων καὶ εἰς πολλοὺς τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν. Ἦτο πρόδηλον πλέον, ὅτι μέγας ἀριθμὸς Ἀγγλοκαθολικῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδεχθῇ λειτουργίαν, ἥτις αἰφνιδίως ἀνατρέπει δεκατεσσάρων αἰώνων παράδοσιν τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἕτεροι δὲ ἠδύναντο νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς προταθείσας διατάξεις περὶ διατηρήσεως καὶ ἂν ἔτι ἐτροποποιοῦντο ἐν ἄλλοις σημείοις, ἐφ' ὅσον αἱ διατάξεις αὗται ἀπαγορεύουσιν ἀπολύτως πᾶσαν ὁμαδικὴν λατρείαν τοῦ Κυρίου ἐν τῇ διατηρουμένῃ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὀρθοῦ ἢ ἐσφαλμένου αὐτῶν αἱ ἀντιρρήσεις αὗται, προσέθετον, προβάλλονται ὑπὸ τηλικούτου ἀριθμοῦ Ἀγγλοκαθολικῶν καὶ μετὰ τοιαύτης πεποιθήσεως, ὥστε νὰ εἶνε ὅλως βέβαιον, ὅτι αἱ προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων δὲν θὰ φέρωσιν εἰρήνην, ἀλλὰ θὰ ἐπιβληθῶσιν, ἂν θὰ ἐπιβληθῶσι, μόνον δι' εὐρείας καὶ ἀποφασιστικῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐστηρότητος....... Ἐφρόνουν, ὅτι καὶ περὶ ἄλλων γνωμῶν προκειμένου ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐνεργηθῇ τι πρὸς ὑποστήριξιν **πράξεως**, τὴν ὁποίαν μέγα μέρος τοῦ λαοῦ θεωρεῖ ἄρδην ἐσφαλμένην καὶ ἐπέμενον, ὅπως μέχρις ἐπιτεύξεως συμφωνίας τινὸς τὰ πράγματα ἐξακολουθήσωσιν, ὡς ἔχουσι, καθό-

σον ἡ νῦν κρατοῦσα κατάστασις, ἐνῷ ἐπέχει πᾶσαν ἐπίσημον ἐπιδοκιμασίαν, ἀνσγνωρίζει διαφορὰς πεποιθήσεων καὶ ἐπιτρέπει ὡς εἰς διδασκάλους, τὴν πεῖραν καὶ τὴν συζήτησιν, ἵνα ἐπιτελέσωσι τὸ ἑαυτῶν ἔργον — Β΄) Τὰ ζητήματα ταῦτα, ἔλεγον, ἐγγίζουσι βαθύτατα τὸ χριστιανικὸν αἴσθημα καὶ τὴν εὐλάβειαν, ἅτε ἀφορῶντα ἀκριβῶς εἰς τὸ μυστήριον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔδει νὰ εἶνε τὸ μυστήριον τῆς ἑνώσεως. Εἶνε ἀναπόφευκτον, ἂν ἀσκηθῇ πίεσις προσωρινῶς, νὰ ἐπακολουθήσῃ εὐρεῖα καὶ πικρόχολος ἔρις καὶ ἡ λογομαχία νὰ μὴ διεξαχθῇ μόνον ἐν τοῖς προαυλίοις τῆς Ἐκκλησίας μηδὲ ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς μόνον Συνελεύσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν δύο Σωμάτων τοῦ Κοινοβουλίου. Φρονοῦμεν, προσέθετον, ὅτι τοιοῦτο κατάντημα θὰ πλήξῃ βαθέως τὸ χριστιανικὸν αἴσθημα καὶ θὰ ζημιώσῃ μεγάλως τὸ γόητρον τῆς θρησκείας.—Ἐφεξῆς οἱ ὑπογράψαντες τὸ Ὑπόμνημα ἐξέφραζον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους διὰ τὴν γενομένην ὑπ᾽ αὐτῶν ἀπόπειραν, ὅπως διευκολύνωσι τὸν τρόπον τῆς λατρείας τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν ὡς πρὸς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν καὶ ἄλλα σημεῖα, ἐδήλουν τὴν συμφωνίαν αὐτῶν πρὸς πολλὰς ἄλλας προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι καὶ αἱ προτάσεις αὗται ἠδύναντο νὰ τροποποιηθῶσιν οὕτως ὥστε νὰ ἀπομακρύνωσι δυσχερείας τινὰς καὶ κατέληγον εἰς τὴν διαβεβαίωσιν περὶ τῆς νομιμοφροσύνης καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς βαθείας αὐτῶν πεποιθήσεως, ὅτι οὐδεμιᾶς ὑπερμαχοῦσι διδασκαλίας, ἥτις δὲν περιέχεται ἐν τοῖς αὐθεντικοῖς ἐκείνοις μνημείοις πίστεως, ἅτινα ἀποδέχεται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας.

Σφοδρότερον ἔτι ἐπέκρινε τὸ Ν. Ε. ἐν ὑπομνήματι αὐτοῦ τὸ Συμβούλιον τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν καθολικῶν ἱερέων καταπολεμοῦν τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ. Οἱ λόγοι τῆς ἐπικρίσεως ταύτης τοῦ Εὐχολογίου εἶνε 1] ὅτι ἡ Διατήρησις τῆς θείας Εὐχαριστίας δὲν στηρίζεται ἐπὶ γενικῆς ἀρχῆς, καθόσον αἱ προτεινόμεναι ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων Παράγραφοι ἐξαρτῶσι τὴν νομιμότητα τῆς διαρκοῦς Διατηρήσεως ἔν τινι ἐνορίᾳ ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἑνὸς μόνου Ἐπισκόπου καὶ ὅτι αἱ προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων τείνουσι νὰ στερήσωσι τοὺς πιστούς, εἴτε ἀσθενεῖς εἴτε ὑγιαίνοντας, τοῦ δικαιώματος αὐτῶν νὰ μεταλαμβάνωσι· 2] ὅτι ἡ διάταξις περὶ θείας κοινωνίας εἶνε οὕτω συντεταγμένη, ὥστε νὰ ἀπορρίπτωνται μὲν μακροχρόνιοι αἰτήσεις περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς καθαγιαστικῆς εὐχῆς, νὰ εἰσάγηται δὲ τρόπος καθαγιασμοῦ, οὗτινος οὐδέποτε πρότερον ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅστις μέλλει νὰ βλάψῃ τὴν νόμιμον διδασκαλίαν καὶ τὰς ἱεροτελεστίας, διὰ τῶν ὁποίων ἀνυψώθη ἡ πίστις τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κινήματος τῆς Ὀξφόρδης· 3] ὅτι συνέπεια τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ Ν. Ε. θὰ εἶνε ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐξελίξεως

τῆς θείας λατρείας καὶ ἡ ἀνακοπὴ τῆς ὁδοῦ πρὸς νομιμόφρονα λειτουργικὴν πρᾶξιν· 4] ὅτι αἱ προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων σκοποῦσιν ἀναμφιβόλως ὅπως προλάβωσι τὴν ὁμαδικὴν ἐκδήλωσιν τῆς λατρείας τῆς διατηρουμένης θείας Εὐχαριστίας, καίτοι ἡ λατρεία αὕτη εἶνε φυσικὸν πόρισμα τῆς διδασκαλίας **περὶ πραγματικῆς παρουσίας** καὶ 5] αἱ προτάσεις τῶν Ἐπισκόπων τείνουσι νὰ ἀναστείλωσι τὴν αὔξουσαν κίνησιν πρὸς ἑνότητα καὶ εὑρεῖαν ἀμοιβαίαν συνεννόησιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα δεικνύουσι σαφῶς, ὅτι οἱ Ἀγγλοκαθολικοὶ καίπερ ηὐχαριστημένοι ἐξ ἄλλων σημείων τῆς προτεινομένης ἀναθεωρήσεως τοῦ Εὐχολογίου κατεπολέμουν αὐτὸ ἕνεκα τῶν ἑξῆς κυρίων λόγων: 1] διότι τὸ Ν. Ε ἔτεινε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἐπισκόπων, ἐπὶ μειώσει τοῦ κύρους τοῦ ἐνοριακοῦ ἱερέως, ὅστις κέκτηται τοῦτο **θείῳ δικαίῳ,** ὅσον καὶ ἂν ὑπόκειται ὑπὸ τὸ τοῦ Ἐπισκόπου· 2] διότι ἡ μεταρρύθμισις τῆς καθαγιαστικῆς εὐχῆς ἀντὶ νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὸ πρότυπον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀφαιρουμένου ἀπ᾿ αὐτῆς παντὸς στοιχείου προτεσταντικοῦ, εἰσήγαγε τοὐναντίον στοιχεῖον ξένον πρὸς τὴν ἐν τῇ Δύσει ἐξέλιξιν, τὴν Ἐπίκλησιν, ὡς γίνεται χρῆσις αὐτῆς ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς λειτουργίαις καὶ ἀφῆκεν ἐν πολλοῖς ἀμετάβλητα τὰ λείψανα τῆς προτεσταντικῆς ἐπιδράσεως καὶ 3] διότι αἱ Παράγραφοι περὶ διατηρήσεως συνίστων τὴν διατήρησιν ὑπ᾿ ἀμφότερα τὰ εἴδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ οὐχὶ τοῦ ἀζύμου, τῆς Ὄστιας μόνον, τὴν ὁποίαν οἱ ρωμανίζοντες βαθμιαίως εἰσήγαγον εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸ παντὸς διότι αὗται ἔθετον τέρμα εἰς τὰς ρωμαϊκὰς τελετὰς τῆς ἐκθέσεως, τῆς εὐλογίας, τῆς ἐπιδεικτικῆς ἐν ἐπὶ τούτῳ τελεταῖς λατρείας καὶ λιτανείας τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ὁ ἐπὶ μακρὰ ἔτη Πρόεδρος τῆς Ἀγγλ. Ἐκκλησ. Ἑνώσεως καὶ σφόδρα πρὸς τὴν Ρώμην ἀποκλίνων λόρδος Halifax ὡς ἑξῆς καθώρισε τὴν τηρητέαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν στάσιν ἔναντι τοῦ προτεινομένου Ν. Εὐχολογίου. «Θὰ ἦτο ἀνοησία καὶ σφάλμα νὰ ἀποτυφλωθῶμεν πρὸ τῶν μεγάλων ἐλλείψεων τοῦ Βιβλίου τῶν Ἐπισκόπων. Χαιρετίζομεν τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν καταβάλλει τὸ Βιβλίον, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸ νόμιμον τῶν ἰδεῶν, ὑπὲρ ὧν ἠγωνίσθημεν ἐν τῷ παρελθόντι. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιμείνωμεν, ὅτι, ὡς ἔχει νῦν, περαιτέρω ἀναθεώρησις αὐτοῦ εἶνε ἀναπόφευκτος καὶ δικαιούμεθα νὰ πιστεύωμεν, ὅτι νέα ἀναθεώρησις εἶνε βεβαία μετὰ μίαν τὸ πολὺ γενεάν. Δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα, ὅπως τὸ Βιβλίον φέρῃ εἰρήνην. Ἐν τῷ μεταξὺ ὀφείλομεν νὰ ὑποστηρίζωμεν, ὅτι αὐστηρὰ ὑπακοὴ εἰς τὸ προταθὲν Βιβλίον δὲν δύναται δικαίως νὰ ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, λαμβανομένου ὑπ᾿ ὄψιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τῶν περιστάσεων, ὑφ᾿ ἃς τοῦτο συνηρανίσθη. Ὡς ἡ Ἀγγλ. Ἐκκλησ.

Ἕνωσις πάντοτε ἐτόνισε, **δικαία καὶ διαρκὴς λύσις πρακτικῶς εἶνε ἀδύνατος μέχρις οὗ οἱ συμμεριζόμενοι τὰς ἰδέας ἡμῶν ἀντιπροσωπεύονται** ἀποχρώντως ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Ἐπισκόπων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶνε εἰς θέσιν νὰ συμμετέχωσι τῶν συσκέψεων αὐτῶν».

[Ἕπεται συνέχεια]

† Ο ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΥ
ΛΟΓΟΣ
ΕΝ ΤΩι ΕΝ ΒΛΑΧΕΡΝΑΙΣ ΓΕΓΟΝΟΤΙ ΘΑΥΜΑΤΙ

Τὸν λόγον τοῦτον τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ καὶ τὰ μάλιστα πολυγράφου μοναχοῦ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος Μιχαὴλ Ψελλοῦ ὑπέδειξε τὸ πρῶτον ὁ ***Λέων Ἀλλάτιος*** ἐν τῇ περὶ Ψελλῶν διατριβῇ αὐτοῦ (de Psellis diatriba, Romae 1634) καὶ τὸ δεύτερον ἐν τῇ περὶ τῶν συγγραφῶν τῶν Συμεώνων διατριβῇ (de Symeonibus scriptis, Parisiis 1664, σ. 104, ἔνθα ἡ τετάρτη λέξις τῆς ἀρχῆς τοῦ κειμένου φέρεται ἀντὶ «πολιτικοῦ» πολλοῦ, ἐσφαλμένως τυπωθεῖσα ἢ ἀντιγραφεῖσα ἀπὸ τοῦ χειρογράφου). Ἀπὸ τῆς δευτέρας ταύτης ὑποδείξεως ἐμνημόνευσεν ὁ ***Δουκάγγιος*** εἰς τὰς ἀνεκτιμήτους σημειώσεις αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ***Ἄννης Κομνηνῆς*** τὴν ὕπαρξιν τοῦ Λόγου (Parisiis 1670 σ. 389), καὶ ἀπὸ τούτου ὁ ***Φαβρίκιος*** (Bibl. Gr., Hambourg 1705–1708). Ὁ **E. Ruelle,** ἐν τῷ ἄρθρῳ «Ψελλὸς ἀνέκδοτος» ἀνέγραφε τὸν Λόγον τοῦτον ὑπ' ἀριθμ. 144, μεμφόμενος τὸν ***Ἀλλάτιον***, διότι ὑπέδειξε μέν, ἀναγνοὺς ἢ ἰδὼν τὸ ἔργον, ἀπέφυγε δὲ νὰ δηλώσῃ εἰς ποίαν βιβλιοθήκην καὶ εἰς ποῖον κώδικα σώζεται (Εἰκοσιπενταετηρὶς Ε. Φ. Σ., Κ/πόλει 1888, σ. 598). Οἱ ***Βολλανδισταὶ*** ἐπὶ τέλους ὑπέδειξαν ὅτι ὁ Λόγος σώζεται ἐν φ. 35^{α} –48^{β} τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 672 ἑλληνικοῦ καλλιγεγραμμένου μεμβρανίνου κώδικος, τῆς ιγ' ἑκατονταετηρίδος, τῆς Βατικανείου Βιβλιοθήκης (Catalogus codicum hagiographicorum Bibliothecae Vaticanae, Bruxelles, 1899, (παράρτημα τοῦ XVII τόμου

τῶν Analecta Bollandiana) σ. 18). Ἐλάβομεν ὅθεν φωτοτυπικὸν ἀντίγραφον τοῦ κειμένου, χορηγηθείσης ἀδείας προθυμότατα ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Βιβλιοθήκης, ἐφ᾽ ᾧ πλείστας εὐχαριστίας ἀπονέμομεν αὐτῇ.

Τὸ θαῦμα, ὅπερ περιγράφεται διὰ μακρῶν ἐν τῷ Λόγῳ τούτῳ τοῦ **Ψελλοῦ,** εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται δι᾽ ἁπλῆς μόνον μνείας, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διασαφήσεως, ἐν τῇ Ἀλεξιάδι τῆς **Ἄννης Κομνηνῆς,** χαρακτηριζούσης αὐτὸ ὡς **σύνηθες θαῦμα·** ἀναφέρεται δὲ ὑπ᾽ αὐτῆς ἅπαξ ἐν τῇ ἑπομένῃ περιπτώσει. Τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1107 ἐξῆλθε τῆς πόλεως ὁ πατὴρ αὐτῆς Ἀλέξιος ἀπερχόμενος εἰς Θεσσαλονίκην· φθάσας δὲ εἰς τὸ Γεράνιον, ἔξω τῶν τειχῶν, κατελείφθη ὑπὸ φόβου ἐπειδὴ ἡ Θεοτόκος τῶν Βλαχερνῶν δὲν εἶχεν ἐπιδείξει αὐτῷ τὸ **σύνηθες θαῦμα·** παρέμεινεν ὅθεν ἐκεῖ τέσσαρας ἡμέρας, «ἡλίου δύνοντος σὺν αὐτῇ δεσποίνῃ παλίντροπον τὴν πορείαν ποιησάμενος, εἴσεισιν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Θεομήτορος τέμενος μετ᾽ ὀλίγον λεληθότως, καὶ τὴν συνήθη τελέσας ὑμνῳδίαν καὶ ἐκτενεστέρας τὰς δεήσεις ποιησάμενος, τηνικαῦτα τελεσθέντος τοῦ **συνήθους θαύματος,** οὕτω μετὰ χρηστῶν ἐκεῖθεν ἔξεισι τῶν ἐλπίδων· τῇ δὲ μετ᾽ αὐτήν, τῆς πρὸς Θεσσαλονίκην ἥψατο» (Ἀλεξιάς, βιβλ. ιγ´, σ. 376 ER). Ὁ **Δουκάγγιος** σχολιάζων μὲν τὸ χωρίον τοῦτο τῆς **Ἄννης** σημειοῖ ὅτι, ὡς γνωρίζει, οὐδεὶς βυζαντινὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει περὶ **συνήθους** θαύματος, ἴσως, λέγων, εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται ὁ ὑπὸ τοῦ **Ἀλλατίου** ὑποδειχθεὶς Λόγος τοῦ **Ψελλοῦ,** ἐκτὸς ἐὰν ἐκληφθῇ ἡ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Θεοδώρου Συκεώτου μνημονευομένη **ἀκοίμητος λυχνία** (Notae in Alex., Parisiis 1670, σ. 389)· ἱστορῶν δὲ τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν ἐν τῇ C. C., παραθέτει ἀνέκδοτα καὶ ἐκδεδομένα λατινικὰ κείμενα ἀναφερόμενα εἰς τὸ θαυμαστότερον πάντων τῶν θαυμάτων, ὡς ἐπὶ λέξει λέγει· κατὰ τὸ ἔμμετρον ἀνέκδοτον κείμενον, ὁ πέπλος τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν εἰκόνος τῆς Θεοτόκου αἴρεται ἀπὸ τῆς ἐννάτης ὥρας τοῦ ἑσπερινοῦ ἑκάστης Παρασκευῆς καὶ ἵσταται μετέωρος μέχρι τῆς ἐπιούσης ἄνευ μαντικῆς ἢ μηχανικῆς τέχνης, οὐδὲ διὰ μαγνητικῆς ἕλξεως ἢ ἄλλης τινὸς μαγικῆς δυνάμεως· κατὰ

δὲ τὸ ἐκδεδομένον κείμενον τοῦ Belethi (Βαλέτας, λατῖνος κληρικὸς τῷ 1182· **Σκαρλάτος** Κ/Π, τ. Α', Ἀθ. 1851, σ. 589) «οὐδενὸς κινοῦντος»· ἐξ ὧν ὁ **Δουκάγγιος** λέγει, ὅτι, ἂν μὴ σφάλληται, τοῦτο εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς **Ἄννης Κομνηνῆς** χαρακτηριζόμενον «σύνηθες θαῦμα» τῆς Θεομήτορος τῶν Βλαχερνῶν (*Ducangii*, C. C., lib. III, p. 84—85, Parisiis 1680). Ὅτε ὁ **Δουκάγγιος** ἔγραφε τὰ σχόλια τῆς Ἀλεξιάδος ἠγνόει ὅσα περιέλαβε βραδύτερον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἱερῶν οἰκοδομῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰς παρατεθείσας ἀπὸ λατινικῶν πηγῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ τελουμένου καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν θαύματος τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ἐπιβεβαιοῖ τελείως ὁ προκείμενος Λόγος τοῦ **Ψελλοῦ**· συμφωνεῖ δ' αὐταῖς καὶ τῆς **Ἄννης Κομνηνῆς** ἡ ἀφήγησις ἐπὶ τῶν σημείων τῆς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Παρασκευῆς ἐνάρξεως τῆς ὑμνῳδίας καὶ τῶν δεήσεων, καὶ τῆς ἐπιτελέσεως τῇ Παρασκευῇ τοῦ θαύματος· πράγματι δέ, ὡς εἴδομεν, ὁ Ἀλέξιος ἐξελθὼν τῆς πόλεως τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου 1107, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, μετὰ τέσσαρας ἡμέρας δύνοντος τοῦ ἡλίου, τὴν Πέμπτην, 5 Νοεμβρίου, τὸ ἑσπέρας ἦλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ παρέστη εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς Παρασκευῆς· τελεσθέντος δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ θαύματος τὸ πρωῒ τῆς ἐπιούσης, τοῦ Σαββάτου, ἔλαβε τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἄγουσαν.

Πότε ἀκριβῶς ἤρχισεν ἐπιτελούμενον τὸ θαῦμα δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὰς γνωστὰς ἡμῖν πηγάς· ἐκ τῆς φρασεολογίας τοῦ **Ψελλοῦ** εὐλόγως ὑποτίθεται ὅτι δὲν ἦτο πρόσφατόν τι τὸ τελούμενον, ἀλλ' ἀνέκαθεν καὶ πασίγνωστον, σύνηθες ὡς ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ ἡ **Ἄννα Κομνηνή**. Πρώτην μνείαν ἔχομεν τὴν τοῦ **Ψελλοῦ**, ἔτει 1075· δευτέραν τὴν τῆς Ἄννης τῷ 1107 καὶ τρίτην τὴν τοῦ **Βαλάτου**, ἔτει 1182.

Ἐν τῷ Λόγῳ ὁ **Ψελλὸς** ἀναφέρει τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τοῦ Καλλίου, καὶ πρόσωπά τινα· ἐπὶ τούτων ἐπιφέρομεν ἱστορικάς τινας, ἀλλ' ἐν παρόδῳ, ἐρεύνας, τὰς ὁποίας ἐπισυνάπτομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν.

*
* *

Cod. Vatic. Graec. 672
f. 35β

Τοῦ αὐτοῦ (=Μιχαὴλ Ψελλοῦ)

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙ ΤΩι ΕΝ ΒΛΑΧΕΡΝΑΙΣ ΓΕΓΟΝΟΤΙ ΘΑΥΜΑΤΙ

1. Οὐ πολιτικὸν τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος τὸ συστὰν δικαστήριον [1]), ἀλλὰ μυστικὸν καὶ ἀπόρρητον τοῦ προτεθέντος προβλήματος τὸ συμβὰν παρὰ τῆς Θεομήτορος παρθένου δικαιωτήριον, οὐδὲ ἀνθρωπικὴ ἡ διάγνωσις, ἀλλὰ μυστικὴ ἡ διαίρεσις, οὐδ' ἐκδικαστικὴ χειλέων ἡ ψῆφος καὶ ἡ ἀπόφασις, ἀλλ' ἐξ ὑπερφυῶν συμβόλων ἡ κρίσις καὶ ἡ διάλυσις. Ἔδει γὰρ πάντως τὴν τὸν ἑαυτῆς τόκον καινοτομήσασαν, λεγέσθω γὰρ καὶ τοῦτο θαρρούντως, ἡ ἀνάνδρως ἅμα καὶ ἀνωδίνως τεκοῦσα τὸν Λόγον καινοτομῆσαι πάντως καὶ τὴν ψῆφον ἣν ἐπιστεύθη, καὶ θειότερον τρόπον διελεῖν τὸ ἀμφίβολον, (*φ. 36α*) καὶ εἰς τὸ ἀναντίρρητον καταστήσασθαι τὸ μαχόμενον. Ποιητικοὶ μὲν γὰρ μῦθοι τὴν δίκην ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρουσι, καὶ οὐρανίοις θώκοις ἐγκαθιδρύουσιν, ἵνα μὴ παντάπασιν ἡμῖν ὁ βίος ἄδικος ᾖ καὶ πλήρης παρανομίας· οἱ δὲ τῆς ἀληθείας λόγοι ἐκ τῶν οὐρανίων αὐτῆς ἀντύγων τὴν Θεοτόκον ἡμῖν κατιέναι φασί, πρὸς τὸ βέλτιον τὰ καθ' ἡμᾶς ἰθύνουσαν πράγματα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ θεία καὶ μακαρία φύσις τῆς Θεομήτορος οὔτε τῆς ὑπερκοσμίου ἀφέστηκε λήξεως, καὶ τῆς συγγενοῦς οὐκ ἐπιλέλησται φύσεως· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεὶς οὐσιωδῶς Λόγος τῶν πατρῴων οὐκ ἀποστὰς θρόνων ἐπὶ τὴν γῆν καταβέβηκε, καὶ ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐνδυσάμενος, ὅλῃ τῇ φύσει τῆς σωτηρίας μετέδωκεν, οὕτω δὴ καὶ αὐτὴ τῇ πρὸς τὸν υἱὸν ὡς ἐφικτὸν μιμήσει ὅλη τε ἄνω ἐστὶ καὶ ὅλη πρὸς ἡμᾶς κάτεισι[ν]· ἐχρῆν γὰρ τῇ ἀπεριγράφῳ ἑνωθεῖσαν φύσει τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἀκατάληπτον ἕνωσιν [2]) καὶ τῆς χερουβικῆς ὑπερτέραν πρὸς τὸ θεῖον ἀσυγκρίτως ἐγγύτητα, ἀπερίγραφον καὶ αὐτὴν γενέσθαι, καὶ παντὶ τόπῳ ἀπεριόριστον, ταῖς νοεραῖς ἐνεργείαις τε καὶ δυνάμεσι.

2. Πολλὰ μὲν οὖν αὐτῆς καὶ πανταχοῦ τὰ παράδοξα, τὰ μὲν φαινόμενα, τὰ δὲ νοούμενα· τὰ μὲν ἐν σωματικοῖς συμβόλοις, τὰ δὲ ἐν ἀπορρήτοις διανοήμασιν, ἐν πάσαις πόλεσιν, ἐν πᾶσιν ἔθνεσιν, ἐφ' ἑνὶ καὶ

---

[1]) Ὁ κῶδ. διακαστήριον.

[2]) Ἐν μὲν τῇ ᾤᾳ σημειοῦται «Γνωμικόν», ἄνω δὲ τῆς γραμμῆς διὰ τῆς αὐτῆς γραφῆς «ἣν τῷ θείῳ λόγῳ τὴν ἁγίαν Θεοτόκον ἢ τὴν αὐτὴν σάρκα ἕνωσιν δὲ ποίαν».

παντί, καὶ ὁμοῦ καὶ καθένα· αὕτη γὰρ τὰ μέν [5]), ταῖς ὄψεσιν ὑποπίπτουσα, τὰ δὲ ἀφανῶς περὶ ἡμᾶς δρῶσα καὶ συνθήμασιν ἀρρήτοις δεικνῦσα τὰ μὴ φαινόμενα, πᾶσαν τὴν περίγειον λῆξιν τῶν ἑαυτῆς ἐφ' ἑκάστου τῶν καιρῶν χαρίτων καταπληροῖ· οὐ δεύτερον δὲ τῶν μεγάλων αὐτῆς θαυμασίων καὶ τὸ νῦν παραδόξως γεγενημένον, περὶ οὗ προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει σαφέστατα. Αὐτὴν μὲν οὖν τὴν τοῦ γένους ἡμῶν κηδεμόνα καὶ σώτειραν, οὔτε οἶδέ τις ὅπη τε ἐστὶ *(φ. 36β)* καὶ ὁποίας τετύχηκε λήξεως, οὔτέ τις τῶν ἐπιγείων ἡμῶν γνώσεται πώποτε, εἰ μή τις ὑπερκόσμιος ψυχὴ γένοιτο, καὶ ὑπὲρ τὴν χερουβικὴν κατασταίη τάξιν καὶ δύναμιν· ὁπόση δὲ ἐν σκιαῖς καὶ ἰνδάλμασι καὶ εἰκόσι ταύτῃ προσκείμεθα, καὶ διὰ τῆς ἀνομοίου οὕτως εἰπεῖν ὁμοιότητος τὴν ἀμίμητον φύσιν αὐτῆς φανταζόμεθα· τὸν μὲν γὰρ ἥλιον θεάσασθαί ποτε δυναίμεθα καὶ ἀντωπῆσαι τρανώτερον ἢ ἀσθενῶς τῶν ὄψεων διακείμενοι, καθ' ὕδατος κατοπτεύομεν, ἢ τὸν ἀέρα ὁρῶντες καταλαμπόμενον τρόπόν τινα ἐκεῖνον ὁρᾷν τεκμαιρόμεθα· τὴν δέ γε παρθένον καὶ Θεομήτορα οὐδαμοῦ τις ἂν ἴδοι· οὐκ ἐν αἰθέρι, οὐκ ἐν ἀέρι, οὐκ ἄνω βλέψαντες, οὐ τοῖς κάτω στοιχείοις ἐπαφιέντες τὰς ὄψεις· ἀλλὰ πανταχοῦ οὖσαν αἱ πανταχοῦ φύσεις ἠγνόησαν· εἰκονίζοντες δὲ καὶ ἐξομοιοῦντες ἐμφαινομένην τοῖς ὁμοιώμασιν ἔχομεν, καὶ μάλισθ' ὅταν μὴ χρώμασι τοσοῦτον τυπῶμεν, ἀλλὰ πόθοις ἀρρήτοις καὶ ταῖς πρὸς αὐτὴν δι' ἀρετῆς οἰκειώσεσι· καὶ τοῖς μὲν τῶν φωστήρων πλάσμασιν, οὐκ ἄν τις αὐτὰ ἴδοι τὰ παραδείγματα, εἰμὴ ὅσον βραχύ τι γνοίη περὶ τῶν ἀρχετύπων ἀπὸ τῶν εἰκασμάτων· τὴν δέ γε παρθένον ὁμοῦ τε γράφομεν καὶ τὴν καρδίαν περὶ τὴν γραφὴν ἐντιθέμεθα· καὶ τὰ μὲν ὑπ' ὄμμασι φαινόμενα ὁρῶμεν, ὁποῖον δὴ τὸ φαινόμενον· τὰ δὲ ἐν ψυχῇ πάσχοντες ἐντυπούμεθα· οὕτω τις πρὸς αὐτὴν ἡμῖν οἰκείωσις ἐμπέφυκεν ἄρρητος, καὶ πρὸς τὸ ἡμεδαπὸν γένος ἐκείνης ἀπορρητοτέρα συμπάθεια. καὶ ἵνά τι τολμήσας ἐρῶ πρὸς μὲν τὰς καθάρσεις τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ αὖθις πρὸς τὰς ἐκ τῶν παθῶν κηλίδας Θεὸς ἐφέστηκε καὶ ἀφέστηκε, καὶ τρόπον ἐσόπτρου πρὸς τὰς ἐκεῖθεν αὐγὰς καθεστήκαμεν, στίλβοντες μὲν ταύτας δεχόμενοι, ἀμαυρούμενοι δὲ τούτων στερούμενοι· ἡ δὲ συμπάθεια τῆς Θεομήτορος, φύσει καὶ τὸ φιλάνθρωπον ὑπερφυὲς ἔχουσα, ἅπασιν ὁμοίως *(φ 37α)* ἐμφαίνεται, ὅσοις τε ἡ ψυχὴ διαυγάζει καὶ ὅσοις ὁ νοῦς ἔτι τεθόλωται· καὶ ἴδοι ἄν τις αὐτὴν αὐτοπτήσας, ὁπόσον ἰδεῖν δύναιτο, οὐ τῶν ὑψηλῶν μόνον καὶ μετεώρων τὴν ἀρετήν, ἀλλά τι καὶ ἀπερίεργον γύναιον κατόπιν τῇ εἰκόνι αὐτῆς ἐφεπόμενον καὶ οὐδ' ἀκριβῶς τὸν ὕμνον αὐτῆς διαρθροῦν, οὐχὶ γὰρ τὸν ἄριστον χαρακτῆρα τῶν λέξεων, ἀλλὰ τὸν τῶν ψυχῶν ἐπαινεῖ καὶ ἀσπά-

[5]) Ὁ κῶδ. δὶς ἔχει «τὰ μέν».

ζεται· οὐδὲ τὴν συνθήκην τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ τὴν ἐμμελῆ ἁρμονίαν τῶν τρόπων ἐξοικειοῦται.

3. Πολλὰ μὲν οὖν αὐτῆς κατὰ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων τεμένη, καὶ πάντα θείας πλήρη ὀμφῆς· ἐπιθειάζουσί τε αὐτῇ ἱερέων τε γένη καὶ ὁπόσοι ἐν τούτοις κεκλήρωνται· καὶ τοῖς μὲν ἐν μετεώρῳ τοῦ ἀδύτου εἰκόνισται, ἀγγελικαῖς ἐν γραφαῖς δορυφορουμένη δυνάμεσι· τοῖς δὲ κατὰ τῶν τοίχων τετύπωται, ὥστε καὶ προσεγγίζειν τοὺς εἰσιόντας δύνασθαι καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐλλάμψεων [4]) ὑπερεμπίπλασθαι· ἔστι δ᾽ οὗ καὶ ἐν ὕλαις ὑποκειμέναις διαφόροις τετύπωται. Καὶ τοῖς μὲν χρυσῇ τις εἰκόνισται, τοῖς δὲ ἀργυρᾷ περιγέγραπται· ἔστι δ᾽ οὗ καὶ σανὶς αὐτὴν ἔχει εὐτύπωτον, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὕλην ἀπαξιοῖ· ὥσπερ δὲ ἁπανταχῇ μὲν ὁ ταύτης υἱός, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἢ καὶ τούτου ἐπέκεινα, τὸν οὐρανὸν δὲ μᾶλλον οἰκεῖν πεπίστευται τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς κρείττοσι· καὶ γὰρ ἐπικαλέσασθαι τοῦτον ἑλόμενοι εἰς οὐρανὸν εὐθὺς τὰς χεῖρας προτείνομεν, οὐκ ἐκεῖσε τοῦτον περιγράφειν βουλόμενοι, ἀλλ᾽ ὡς κρείττονι τὸν κρείττονα χῶρον ἐξαίροντες καὶ ἀφαίρεμα τοῦτον -ῆς ὕλης ποιούμενοι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ τεκοῦσα τοῦτον ὑπερφυῶς, ἐν πᾶσι μὲν αὐτῆς τοῖς θείοις σηκοῖς ἔστι τε καὶ ἐμπεφάνισται, μάλιστα δὲ ἐν τῷ περιωνύμῳ τῷ ἐν Βλαχέρναις ναῷ οἰκεῖν τε νομίζεται, καὶ τὰς θεοσημίας [5]) σαφῶς ἐπιδείκνυται, τὰς μὲν οὐκ ἐν διηριθμημένοις καιροῖς, ἀλλ' εἰσὶν αἱ ἐπιδημίαι ταύτης ἀόριστοι· τὰς δὲ ἐν τακταῖς περιόδοις, ἃς ὑπερβαίνειν οὐ θέμις αὐτῇ, εἰ μή τις ἄρρητος αἰτία ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων περιόδων τῆς τοῦ θαύματος ἐποχῆς γένοιτο· τὸ δὲ (*φ. 37β*) θαῦμα καὶ τὸ τελούμενον ὑπὲρ τὸ θαυμάζειν καὶ δύνασθαι· καὶ ἵνα μὴ περιττός τις εἴην τὰ βεβοημένα ἐπεκδιηγούμενος, ἐρῶ τι περὶ τούτου βραχύ, τὸ πολὺ τῆς θεότητος συντεμών.

4. Εἰκών τις αὐτῇ ἐν δεξιᾷ τοῦ νεὼ τοῖς πρὸς ἀνατολὰς εἰσιοῦσιν, ἐκκρέματαί τε ἅμα καὶ ἐνήρμοσται, ἀκριβῶς τὴν ἰδέαν ἀμίμητος, τὴν χάριν ἀσύγκριτος, τὴν δύναμιν ἀπαράμιλλος· καταπέτασμα δὲ αὐτῆς ἐξ ὑφαντικῆς τέχνης ᾐώρηται· ὃ δὴ ὁρμαθὸς εἰκόνων παραλαμβάνει τὴν ὕλην πολυτελῶς. [Ἔσ]τιν ἕτερον τὸ κατ᾽ ἐκείνην μέρος θυσιαστήριον καὶ ἐπιθειάζεται αὐτῇ ὅσα τοῖς τελοῦσι καὶ τελουμένοις νενόμισται, ὕμνοι παντοδαποί, εὐχαὶ ἱλαστήριοι, θύματα ἱεροπρεπῆ, ἐξαίρετον [6]) δὲ ταύτῃ τῆς ἑβδομάδος τῶν ἡμερῶν τὸ κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τελούμενον μετὰ τὴν τοῦ ἡλίου κατάδυσιν. Ἐξίασι δὲ τηνικαῦτα τοῦ νεὼ ξύμπαντες, οὐχ ὅσον ἐν δήμοις καὶ πλήθεσιν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες θύται καὶ τελεσταί· καὶ τού-

---

[4]) Ὁ κῶδιξ σχεδὸν παντοῦ «ἐλλάψεων».

[5]) » παντοῦ οὕτω διὰ τοῦ ι.

[6]) Ὁ κῶδιξ «ἐξαίροντον».

των οὐχ ὅσοι τὸ ἅγιον κοσμικὸν παραθέουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅστις ἐντὸς γένοιτο τοῦ καταπετάσματος καὶ τὴν ἀπόρρητον ἱερουργοῦσι τελετήν. Εἶτα τί; ξυναρμόζεται τοῦ τεμένους ξύμπαντα τὰ προπύλαια, τὸ δὲ πλῆθος ἑστήκασιν ἐν τοῖς προτεμενίσμασι τοῦ νεώ, τῶν προθύρων ἐγγύς· τελεσθέντων δὲ ὁπόσα τοῖς ἱεροτελεσταῖς νομίζεται, νόμος εὐθὺς ἀνεῴγνυσθαι τὰ ἀνάκτορα· καὶ τὰ μὲν ἀνέῳκται καὶ εἴσοδος τοῖς ἐφεσκτηκόσι πρὸ τοῦ ναοῦ δέδοται· καὶ οἱ μὲν εἰσίασι φόβῳ καὶ χαρᾷ συμμιγεῖς, ὁ δὲ περὶ τὴν εἰκόνα πέπλος ἀθρόον μετεωρίζεται ὥσπερ τινὸς αὐτὴν ὑποκινήσαντος πνεύματος. Καὶ ἔστι τὸ πρᾶγμα τοῖς μὲν μὴ ἰδοῦσιν ἄπιστον· τοῖς δὲ ἰδοῦσι, παράδοξον καὶ τοῦ θείου πνεύματος ἄντικρυς κάθοδος· συνεξαλλάσσεται δὲ τῷ τελουμένῳ καὶ ἡ μορφὴ τῆς Θεόπαιδος, οἶμαι, δεχομένη τὴν ἔμψυχον ἐπιδημίαν αὐτῆς καὶ τὸ ἀφανὲς τῶν φαινομένων ἐπισημαίνουσα. Τῷ μὲν οὖν υἱῷ αὐτῆς καὶ Θεῷ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀπῃωρημένῳ ῥήγνυται τὸ τοῦ ναοῦ καταπέτασμα *(φ. 38α)* ἵν', ἢ τὴν ἐγκεκρυμμένην τοῖς τύποις ἐμφήνῃ ἀλήθειαν, ἢ ἔνδον τῶν ἀδύτων τοὺς πιστεύσαντας προκαλέσηται, καὶ ἀνέλῃ τὸ διατείχισμα τῆς πρὸς Θεὸν ἡμῶν οἰκειώσεως· τῇ δέ γε Θεομήτορι ὁ ἱερὸς πέπλος ἀπορρήτως ἐξαίρεται, ἵν' ἔνδον ἑαυτῆς τὸ εἰσιὸν πλῆθος κατακολπίσηται, ὥσπερ ἐν καινῷ τινι ἀδύτῳ καὶ ἀσύλῳ καταφυγῇ.

5. Ὁ μὲν οὖν καιρὸς τούτου τοῦ θαύματος ὥρισται ὥσπερ μοι εἴρηται· ἐπέχεται δέ ἐστιν οὗ τὸ δρώμενον· καὶ ἔστιν αὐτῇ τοῦτο ὥσπερ ἡλίου τις ἐπισκότισις, ὅταν αὐτὸς ἑνὸς ἐγγὺς τῶν ἐκλειπτικῶν συνδέσμων ἔχῃ τὴν ἐποχήν, καὶ τὸ τῆς σελήνης αὐτὸν ὑποδράμῃ σῶμα, καὶ τὰς πεμπομένας ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς ἐπίσχῃ μαρμαρυγάς. Ἀλλὰ τῆς μὲν τοιαύτης οὕτως εἰπεῖν ἐκλείψεως ἔγνωσται ἡ αἰτία τοῖς ἀστρονομικωτέροις τὴν ἕξιν, καὶ ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν τοῦτο τοῦ σχήματος ἀπολογισμόν· τοῦ δὲ κατὰ τὴν Θεότοκον θαύματος ἐπιλείψαντος, οὐδεὶς ἄν τις εἰπεῖν αἰτίαν τολμήσοι. Ἐμοὶ δὲ ᾠκονόμηται τὸ θαυμαζόμενον ἐπεχόμενον ἵνα μή τις εἰς φυσικὰς αἰτίας ἐμπέσοιεν τοῦ πραττομένου· καὶ ἔστι τὸ ἐκλεῖπον τοῦ τεραστίου πίστις μᾶλλον ἀκριβεστέρα τοῦ παραδόξου καὶ ὑπερφυοῦς πράγματος· ἔχει μὲν οὕτω τὸ θαῦμα, καὶ ἔστιν ὡς ἡμέρα καὶ νὺξ ἐκ διαδοχῆς γινόμενα καὶ ἀπογινόμενα· καὶ ὁ τρόπος ὡς ὁ λόγος εἰρήκει.

6. Ἐντεῦθεν δέ τι ἐγεγόνει παραδοξώτερον, τὴν μὲν ἀρχὴν ἐκεῖθεν εἰληφός [7]), τῇ δὲ ἀκαιρίᾳ εὐκαιρότερον παραδεῖξαν τὸ θαυμαζόμενον· τὶ δήποτε τοῦτο; περισπούδαστον ἀνθρώποις καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ἀγροῖς καὶ χωρίοις εἴ τις ἐν αὐτοῖς ὕδωρ τε ἀφθονώτατον ἔχοι καταρρέον καὶ μύλον ἀλεῖσθαι ὑπὸ τούτου δυνάμενον, ἵν' ἐκ τοῦ ῥᾴστου ἀληλεσμένος ὁ σῖτος

---

[7]) Ὁ κῶδ. «εἰληφώς».

τούτῳ καὶ εὐπόριστος γένηται· καὶ πολλοί γε τῶν ἀγρογειτώνων περὶ ἀμφοῖν ἠμφισβήτησαν καὶ ὁμόσε ἀλλήλοις ἐχώρησαν, καὶ πλήρη τὰ δικαστήρια τῆς περὶ τούτων ἀμφισβητήσεως. Τῆς δέ γε τοιαύτης χρήσεως καὶ δύω τινὰ μέρη οὐ πρὸ πολλοῦ τοῦ καιροῦ ἑαλώκεσαν, ὅ τε σπαθάριος Λέων καὶ στρατηγός, ᾧ Μάνδαλος ἡ προσηγορία, καὶ τὸ μέρος τῆς *(φ. 38β)* τοῦ Καλλίου μονῆς· ὁ δὲ μῦλος ἐμπέπηκται μὲν κατὰ τὸ Θρακῷον μέρος, ἀφθόνῳ δὲ κεκίνηται ὕδατι, καὶ ἅτερον τοῖς μεροῖν ἑαυτὸν δεσπότην τοῦ ἑτερορρεποῦς ἀναντίρρητον ἐπεγράφετο. Πολλάκις μὲν οὖν αὐτοῖς τὰ τῆς δίκης ἐστασιάσθη καὶ ἀνὰ μέρος ἑκάτερον μέρος ἐκράτουν τε καὶ ἡττῶντο, τὰ μέν, κρείττους ἢ χείρους γινόμενοι, οἷς ἐδείκνυσαν δικαιώμασι, τὰ δέ, πιθανώτερον τῶν οἰκείων δικαίων ἀντιποιούμενοι· τὰ δ' ἴσθι, καὶ χειρὶ ἧττον ἢ πλέον διδόναι δυναμένῃ παρ' ἑκάστοις τῶν καιρῶν καὶ τῶν δικαστῶν, τὴν δεσποτείαν καὶ τὴν χρῆσιν ἀμείβοντες. Ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς ἑτέρους δικαστὰς καὶ εἰς τὸν Δισύπατον Γαβριὴλ τὸν Τζιρίθωνα, τὰς κρίσεις τότε πιστευθέντα τοῦ Θρακικοῦ θέματος, ἡ δίκη καθῆκεν. Ἃ μὲν οὖν διαγνοίη δικάζων δικαστής, ἐκεῖνός τε ἂν εἰδείη μᾶλλον καὶ οἱ τῷ γεγονότι παρ' αὐτοῦ προσομιλήσαντες δικαιώματι· τὸ γοῦν συμπερανθὲν ἐξ ἡμισείας ὁ στρατηγὸς στερεῖται τοῦ πράγματος· τοιοῦτον γὰρ ἡ νομή, ἐπίσης ἀφεστηκυῖα δεσποτείας καὶ παντελοῦς ἀφαιρέσεως, καὶ ἐγεγόνεισαν ἄμφω τὰ μέρη ἡμιδεσπόται, ὡς ἄν τις εἴποι, τοῦ ἀμφιβόλου ἀμφίβολοι αὐτοὶ τὴν κυριότητα, ὁ μὲν στρατηγὸς ἐφ' οἷς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἤλπιζεν ἕξειν· τὸ δὲ τοῦ Καλλίου μέρος ἐφ' οἷς τε εἶχε, καὶ ἐφ' οἷς στερήσεσθαι ᾤετο· οὐ γὰρ ἂν ἀποσιωπήσειν τὸν στρατηγὸν παντάπασιν ἠδικημένον, ὥσπερ ἐνόμιζε, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀφῃρημένον, ἡμιτελοῦς τῇ μονῇ γενομένης τῆς ἐπὶ τῷ ἀμφιβόλῳ φημὶ δικαιώσεως. Ἔνθεν τοι οὐδ' ἠρέμησεν· ἀλλ' ἐπὶ τὰς προτέρας ὅ φασιν ἐπανῆλθε λαβάς, καὶ κατασείει τοῖς μοναχοῖς τὸ ὑπόμνημα τοῦ δικάσαντος ὡς ἡμιδεὲς καὶ πρὸς τὴν καταδίκην οὐ πάνυ πληρέστατον. Πολλοὶ μὲν οὖν παρ' ἀμφοτέρων λόγοι καὶ ἐπὶ πολλοῖς καιροῖς ἀντεβλήθησαν· καὶ ἦν αὐτοῖς τὰ τῆς δίκης τέως ἐν ῥήμασι· δικαστήριον δὲ οὔπω μετὰ τὴν *(φ. 39α)* νομὴν τοῖς στασιάζουσι συγκεκρότητο.

7. Συνηλθέτην δέ ποτε ἄμφω τὰ μέρη ἐπὶ παραδόξῳ συνθήματι, καὶ συγκροτοῦσιν ἑαυτοῖς αἱρετὸν δικαστήριον ἐκ νόμων μὲν πολιτικῶν δεξάμενον τὴν ἀρχήν, οὐ πολιτικὸν δὲ τούτοις συμπεραινόμενον· οὐ γὰρ καθίζουσιν ἑαυτοῖς ἐν ᾧ συνετάξαντο δικαστηρίῳ τῶν τινα δικαστῶν, τὸν μέσον ἢ τὸν ἐξαίρετον, ἢ τὸν ὁπωσδήποτε ἔχοντα, ἐπεὶ καὶ τοῦτο νόμος, καὶ μὴ δικαστῇ, πιστεύειν τὰς ψήφους, εἰ αἱρετὸς γένηται, ἀλλὰ τὴν Θεομήτορα ποιοῦνται διαιρέτιν τῆς ὑποθέσεως. Τίνα τρόπον ; οὔτε αὐτοὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνιπτάμενοι, ἐπεὶ μηδὲ δυνατόν· οὔτ' ἐκείνην ἐνταῦθα κατα-

γαγόντες, ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ τῇ κρίσει τοῦ περὶ τὴν εἰκόνα θαύματος τὸ πᾶν ἀναθέμενοι. Τολμῶσι δέ τι καὶ περὶ τὸν καιρὸν τῆς θεοσημίας, καὶ τὸ δρώμενον ἐπιμερίζονται, οὐκ οἶδα εἴτε δικαίως εἴτε ἐπιβούλως τοῖς μοναχοῖς· ἐπιμερίζονται δ' οὖν οὕτω (ς)· στῆναι ἅμα ἡμέρᾳ κατέναντι τῇ τῆς Θεοτόκου εἰκόνι, ἐν χερσὶν ἔχοντες ἕκαστον μέρος, οἷς ἐθάρρουν καὶ ἐπίσχυον δικαιώμασι· καὶ παρὰ ταῦτα διεκύμαινον ἀλλήλους καὶ παρ' ἀλλήλων διεκυμαίνοντο· καὶ τοῦτο μὲν δὴ ποιῆσαι κοινὸν δικαστήριον καὶ θεόκριτον· εἶτ' ἐπικαλέσασθαι τὴν ἐν τῇ εἰκόνι παρθένον καὶ θρηνῶδες ἀναβοήσασθαι δικάσαι αὐτοῖς τὴν δίκην καὶ τῷ πέπλῳ τεμεῖν· καὶ εἰ μὲν ἀκίνητον τοῦτο μείνοι, τὸ κράτος τῆς ὑποθέσεως ἔχειν τοὺς μοναχούς· εἰ δὲ κινηθείη, τὸν στρατηγὸν τὰ νικητήρια λήψεσθαι, καὶ στέφανον ἄλλον ἀναδήσασθαι κατὰ τῶν ἀντιθέτων τροπαίου στρατηγικοῦ κρείττονα. Ὡμολογήθη τὰ δόξαντα καὶ ἔγγραφα ἰσότυπα ἐπὶ τοῖς ἀρέσασι γέγονεν, ἅπερ εἴωθεν ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς γίνεσθαι δικασταῖς.

8. Ἐπεὶ δὲ πάντα συνετελέσθη, ἡ πρὸς τὸν νεὼν εἴσοδος, ἡ ἐπὶ τῇ εἰκόνι παράστασις, ἡ προσευχή, τὰ δάκρυα καὶ ὅσα νομίζουσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἄνθρωποι (*φ. 39β*) ἔστησάν τε πεφοβισμένα τὰ μέρη καὶ τὴν κρίσιν ἀπὸ τῆς ἀκινησίας ἢ τῆς κινήσεως τοῦ πέπλου νομίζοντες, ὁ μὲν χρόνος παρέρρα τῆς προσδοκωμένης ψήφου· ὁ δὲ πέπλος τέως ἀκίνητος· ἐδόκει δὲ καὶ τοῦτο κρίσις τις καὶ τομὴ καὶ ἐκομψεύοντο τὴν νίκην οἱ μοναχοί, καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτόθι κατάκριτος ὥσπερ ἐπὶ στρατιωτικαῖς αἰτίαις τὴν μέλαιναν ψῆφον λαβών. Καὶ θάτερον μὲν ἐπεκρότουν μέρος καὶ ἐκροτάλιζον ὡς ἂν εἴπῃ τις τὸ χαῖρε καὶ ἀνεκάγχαζον· ὁ δὲ στρατηγὸς σκυθρωπὸς εἱστήκει καὶ κατηφὴς ὑπὸ θειοτέρας κρίσεως τὴν καταδίκην λαβών. Ἔνθεν καὶ ὑπεξίστατο τοῖς μοναχοῖς τοῦ πάλαι ἀμφισβητησίμου πράγματος καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῖς παρεχώρει δικαιωμάτων, ταῖς χερσὶν ἐκείνων ταῦτα κατατιθέμενος.

Τί δὲ σὺ ἐπὶ τούτοις, ἡ παρὰ τοῦ Γαβριὴλ κομισαμένη τὰ εὐαγγέλια, ἡ τὸν Λόγον ὡς λόγον ἐγκυμονήσασα, ἡ τῷ Θεῷ παρ' ἑαυτῆς τὴν σάρκα δανείσασα, ἆρ' ἠγνόησας. ἀλλὰ μὴ βλασφημίας ἁλοίην, τὴν ἀκριβεστέραν διάγνωσιν ; ἤ, οὐκ ἠγνόησας μέν, τὴν δὲ γνῶσιν ὑπερέθου ἐνδείξασθαι ; ἤ, οὐκ ὑπερέθου μέν, ἑτέρῳ δὲ τρόπῳ ἢ τῷ εἰωθότι ; ἀλλ' ἀμφιβόλῳ, ἀλλ' ἀσαφεῖ, ἀλλ' οἷον ἐν παροράματι ; Οὔμενουν, οὐδέτερον τούτων· ἀλλ' ὡς ὁ στρατηγὸς διηρίθμει τὰ οἰκεῖα τοῖς μοναχοῖς ἔγγραφα ὥσπερ κεχρεωστημένα ἀποδιδούς, αἴρεις εὐθὺς τῆς σῆς εἰκόνος τὸ ἔνδυμα καὶ κουφίζεις ὑψοῦ τοῖς ἀρτήμασι, καὶ ἐν μέσῳ ἀέρι ἐπαναπαύεις, ἵν' ἡ τομὴ διάδηλος ᾖ· ἀλλοίωσις ἐντεῦθεν τῶν παθημάτων. Καὶ οἱ μὲν γελῶντες, εὐθὺς ἐσκυθρώπασαν· ὁ δὲ σκυθρωπός, ἄνετος εὐθὺς καὶ ἐλεύθερος καὶ πλήρης εὐθυμίας καὶ ἡδονῆς· εἰ δέ τι καὶ ἀπαναισχυντεῖν ἐδο-

ξαν τὸ μοναστικὸν μέρος καὶ ὅτι βραδύτερον ἡ ψῆφος ἐγεγόνει πρὸς τὸν χρόνον ἀπηναρδεύσαντο, ἀλλ' ἐγνώκεισαν ὕστερον τὴν ἑαυτῶν ἧτταν (φ. 40α) καὶ τῷ στρατηγῷ τὴν νίκην ἐξέστησαν.

9. Ἔνιοι γὰρ τῶν ἀντιθέτων ὅτι μὴ ταχὺ ὁ πέπλος κεκίνηται, μηδὲ τὸ τῆς θεοφορίας σύμβολον ἅμα τῇ εὐχῇ ἐγεγόνει, ἀλλ' ὁπηνίκα τοῦ ἀμφιβόλου ἔγγραφα δίκαια ὁ στρατηγὸς ἀπεδίδου, ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ σημεῖον εἰλήφασι, καὶ τὴν κίνησιν, πῆξιν καὶ στάσιν τῆς δικαιώσεως ἑαυτοῖς ἐνόμισαν· τοῦτο δὲ ἔλαττον ἢ δεῖσθαι ἀντιλογίας· οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ αὐτίκα ἢ μετὰ χρόνον τὴν τοῦ πέπλου γεγενῆσθαι κίνησιν συνέθεντο οἱ ἀντικρινόμενοι, ἀλλὰ τῶν ἀντιδίκων μερῶν ὁ μὲν στρατηγὸς τὴν κίνησιν ἑαυτῷ ἀπεκλήρωσε, τὸ δὲ ἀτρεμεῖν τὸ πέπλον οἱ μοναχοὶ ἀπέδοσαν ἑαυτοῖς. Εἰ μὲν οὖν ἠρεμοῦν ἦν μέχρι παντὸς καὶ ἀπεληλύθασιν ἀπ' ἀλλήλων οἱ μαχόμενοι, καὶ τοῦ ναοῦ ἐξῄεσαν φθάσαντες, καὶ χρόνος παρεληλύθει μακρός, εἶθ' οὕτως ἐγεγόνει τὸ σύμβολον αὐθημερὸν ἢ ἐς νέωτα, οὐδ' οὕτως ἄμαχον ἦν αὐτοῖς τὸ κρατεῖν· ἐξῆν γὰρ τῇ δικαζούσῃ παρθένῳ τὸν καιρὸν ἑαυτῇ ὁρίζειν τῆς ἀποφάσεως, ἐπεὶ μηδὲ πολιτικὸς δικαστὴς εὐθὺς γινώσκοι καὶ ἀποφαίνοιτο, ἀλλ' ἀναβάλλεται τὴν ψῆφον ἐς ὁπόσον τοῦ καιροῦ μετὰ τὴν διάγνωσιν βούλοιτο. Ἐπεὶ δὲ ἐς βραχύν τινα καιρὸν ἡ ὑπέρθεσις τῆς κινήσεως ὥριστο καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους ἔτι ἑστήκεσαν, αὐτοί τε οἱ ἀμφισβητοῦντες ἀλλήλοις, καὶ οἱ παρατυχόντες τῷ πράγματι, καὶ ἅμα τῇ ἀναδόσει τῶν δικαιωμάτων ἡ θεία ψῆφος ἐγεγόνει καὶ ἡ κρίνασα παρθένος τὴν ἀπόφασιν καινότερον τρόπον ἐξήνεγκε, τίς ὁ λόγος τῆς ἀντιθέσεως; οὐ γὰρ αὐτοὶ ταμίαι τοῦ συμβολικοῦ χρόνου, ἀλλ' ἡ παρθένος ᾔδει τὸν καιρὸν τῆς κινήσεως. Ναί φασιν· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάδοσιν τῶν δικαιωμάτων ἐκίνησεν, ἐπιμαρτυρομένη ὥσπερ τῷ δικαίῳ τῆς ἀναδόσεως· ἀλλὰ τὸ μὲν κεκινῆσθαι, φαίη τις καὶ ὁ τυχὼν πρὸς αὐτούς, τῷ στρατηγῷ ἐκεκλήρωτο, ὑμῖν δὲ τὸ ἠρεμεῖν· εἰ μὲν οὖν ἠρέμησε μέχρι παντός, μεθ' ὑμῶν τὸ νικᾶν· εἰ δὲ κεκίνηται, τῇ μερίδι τοῦ στρατηγοῦ τοῦτο τέτακται· καὶ ὥσπερ ὑμεῖς ἐκρατήσατε ἄν, εἰ μὴ κίνησις ἐγεγόνει, οὕτως ἐκεῖνος νενίκηκεν, ὅτι γέγονεν.

10. Ἐγὼ δὲ τὴν τοῦ πέπλου κίνησιν οὐδὲ ἁπλῶς ἀπόφασιν λέγω, ἀλλ' ἄντικρυς ἀγανάκτησιν· τότε γὰρ τὸ ἔνδυμα σέσεισται, ὅτε (φ. 40β) ὑμεῖς λήψεσθαι τὰ δικαιώματα τετολμήκατε· ἐφ' οἷς οὖν τέλεον ἀπηναισχυνθήκατε, ἡ παρθένος κεκίνηται καὶ τὸ σύμβολον τῆς κινήσεως ὁμοῦ τε ψῆφός ἐστι δικαιοῦσα τὸν στρατηγόν, καὶ ὀργῆς σύνθημα ἐπὶ τοὺς ἤδη τοσοῦτον ἀναισχυντήσαντας· οὕτω καὶ Θεὸς δικάζειν εἴωθε καὶ τὰς κατακρίσεις ἐπάγειν, οὐχ ὅτε τις παρανομεῖν βούλοιτο, ἀλλ' ὅτε δρώη ἢ δράσοι τὸ παρανόμημα· ὃν οὖν ἐπὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ ἡ μήτηρ μεμίμηταί τούτῳ ἐπὶ τῇ τιμωρίᾳ ἀκριβῶς ἐξεικόνισται καὶ ὁ βίαιος, ἡ ἀντίθεσις ὅλως, ἀλλὰ

λόγος ἐστὶν ὁμαλός τε καὶ ἀληθέστατος· οὕτως εἰ μή τις τὴν θαυμασίαν δέχοιτο ψῆφον καὶ φρίττει τὸ γεγονός, ἀλλὰ τὸ θαῦμα περιεργάζοιτο, πλήττοιτο μᾶλλον ταῖς ἀντιθέσεσιν ὥσπερ εἴ τις πρὸς ἥλιον ἀντωπεῖν τολμώη ἀσθενῶς ἔχων τῶν ὄψεων, περὶ μεσημβρίαν ἑστῶτα, ὥρας οὔσης θερείας, οὔθ᾽ ὁρώη τοῦτον καὶ στερηθείη ἂν ἴσως ὁρατικῆς αἰσθήσεως καὶ δυνάμεως. Τοῦτο τοῖς μὲν ἄλλοις θαύμασιν οὐδ᾽ ἔχει τινὰ σύγκρισιν· τοῦ δὲ συνήθους ἔμοι γε δοκεῖ ἐκπληκτικώτερον καὶ θαυμασιώτερον· ἐκεῖνο μὲν γὰρ εἰωθός ἐστι, καὶ ὁ καιρὸς τὴν ἀπόδειξιν ἔχει, καὶ οἷον τακτή τις ἐστὶ περίοδος ὥσπερ ἡλίου ἀνατολή· τοῦτο δὲ τεράστιόν τι δοκεῖ, καὶ πρᾶγμα πρῶτον νῦν καινοτομηθέν, καὶ νέα πνεύματος ἔκφασις, καὶ ἀρτιφανὴς ἐπιδημία τῆς Θεομήτορος· οὔπω γὰρ ἐγεγόνει τὸν παρεληλυθότα ὅλον καιρὸν οὕτως, οὐδ᾽ ἐπὶ τοιούτοις συνθήμασιν, οὐδ᾽ ἐπὶ τοιαύταις αἱρέσεσιν, ἀλλ᾽ ὥσπερ εἰ καὶ παράδοξον αἱ τοῦ ἡλίου ἀναφοραί, τῷ μέντοι γε συνήθει θεάματι οὐ πάνυ τι θαῦμα ταῖς τῶν ὁρώντων καρδίαις ἐνσείουσιν· ἐκπληττόμεθα δὲ ἀκούοντες, ὁπηνίκα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τὴν δημαγωγίαν τοῦ Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ δεξαμένου, ὁ μὲν ἥλιος ἔστη κατὰ Γαβαὼ καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα· καὶ τούτου ἔτι μᾶλλον θαυμασιώτερον τὸ παρὰ τὸν τοῦ Κυρίου σταυρὸν γεγονὸς ἡγούμεθα· ὅταν μεσημβρίαν μὲν ἑστήκοι καὶ ὁ ἥλιος αὐτὸ τὸ κέντρον ἐπεῖχε τοῦ μεσουρανήματος τεσσαρεσκαιδεκαταία ἡ σελήνη καὶ ὑπόγειος ἦν· ἔπειτα τοὺς ἑαυτῆς ἀναλύσασα δρόμους, ὑπέργειός τε ἐγεγόνει καὶ ὑποδῦσα, τὸν ἥλιον ἀπημαύρωσεν· ἐῶ λέγειν καὶ τὸ περὶ τὸν Ἐζεκίαν τεράστιον (*φ. 41α*) ἀναποδίσαντος τοῦ ἡλίου, ἵν᾽ ἐκεῖνος τὴν τῶν ἐτῶν προσθήκην βεβαιωθῇ· οὕτω δὴ κἀνταῦθα τοῦ πολλάκις γινομένου καὶ ὡρισμένου τὸ ἅπαξ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν εἰς ἔκπληξιν ἑτοιμότερον.

11. Τὶς δ᾽ ἂν εἰδείη εἰ καὶ μελλουσῶν καινοτομιῶν τοῦτο παράδειγμα, καὶ σταίη τὰ ἀνθρωπικὰ δικαστήρια ἐπ᾽ ἀμφιβόλοις βάλλοντα πράγμασι καὶ πολλάκις ἀποτυγχάνοντα τοῦ σκοποῦ, καὶ διαιροῖτο ἡ παρθένος τὰ συμπεπλεγμένα ζητήματα, τὰς γνώσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις ὁμοῦ σχεδιάζουσα. Οὕτω γὰρ ἂν ὁ βίος ἡμῖν ἀστασίαστος εἴη, καὶ ἥκιστα ἄν τις ἐπιβάλοι τοῖς ἀδικήμασιν, αὐτίκα τοῖς θείοις συμβόλοις ἐλεγχθησόμενος. Τὰ μὲν οὖν Ἑλλήνων χρηστήρια, ὅσα τε ἐν Δωδώνῃ καὶ ὅσα Πυθοῖ καὶ ὅσα ἕτερα εὐδόκιμα, ὁπόσα τε Ἀμφιάρεω καὶ Ἀρχίλοχος ἐν ἀδύτῳ γῆς χρηστηριάζοιεν αἰνιγματώδη καὶ λοξικὰ καὶ ἀμφίβολα καὶ τό τε **ξύλινον τεῖχος** ἀμφήριστον, καὶ **ἡ μεγάλη ἀρχή, ἣν Κροῖσος καταλύσειε τὸν Ἅλυν ποταμὸν διαβὰς** ἀμφιβολογώτατον 8)

βολο
8) Ὁ κῶδιξ «ἀμφιλογώτατον».

ὄνομα καὶ διττὰς ὑπονοίας δεχόμενον· καὶ ὅσα δὲ Βάκις ἢ Σίβυλλα προειρήκεσαν, οὐ κατὰ τοῦ προκειμένου σκοποῦ ἀπετόξευσαν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἐνδόξους τῶν συλλογισμῶν αὐταῖς ἡ βολή· τὸ δὲ τῶν Πάρθων ἵν' οὕτως εἴπω χρηστήριον οὔτε φωνὴν ἀμφοτέραν ἀφίησιν, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἐσχηματισμένοις προβλήμασι ποιοῖεν οἱ σοφισταί· οὔτε μαχόμενον ἔστιν ἑαυτῷ τοῖς αἰνίγμασιν, ἀλλ' ἐφ' ᾧ τις βούλοιτο συνθέμενος τὴν τοῦ πέπλου κίνησιν ἢ ἀκινησίαν· τὸ δ' εὐθὺς ἢ κινοῖτο ἢ μένοι ἐπ' ἀκινήτου σχήματος. Καὶ τῷ μὲν Πλάτωνι αἱ μανεῖσαι ἱέρειαι καὶ προφήτιδες δύνανται πλείω ἢ εἰ σωφρονεῖν ἕλοιντο· καὶ τοῦτο ἐν Γοργίου τῷ διαλόγῳ πολλάκις ἐκείνῳ σπουδάζεται· ἐγὼ δὲ ἡμιμανὴς εἴην εἰ μανίαν δεξαίμην σωφροσύνης ὑψηλοτέραν καὶ κρείττονα· αἰσχυνοίμην δ' ἂν καὶ τῇ Θεοτόκῳ εἰ σωφροσύνην προσμαρτυρήσαιμι, εἴ γε ἡ μέν ἐστι ψυχῆς κατάστασις, καταρτυθέντων αὐτῇ τῶν παθῶν, ὥσπερ ἡ ἐγκράτεια ἐστί, τοῦ λογισμοῦ τὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον κινήσεις τῆς ψυχῆς ἀνακρούοντος· ἡ δὲ (*φ. 41β*) παρθένος ὑπὲρ σωφροσύνην ξύμπασαν, καὶ αὐτὰς τὰς ἀκρότητας ὑποβεβηκυῖα τῶν ἀρετῶν. Εἰ δέ τινα εἶεν καὶ θεοπρεπῆ χρηστήρια καὶ οὐράνια, εὐθὺς αἱ κρείττους τῶν δυνάμεων τὰς τῶν μελλόντων ἐκβάσεις προαγορεύουσι, καὶ ἀφ' ὧν κἀνταῦθα συνθήματα τῶν ἐσομένων διασημαίνεται, τὸ κάλλιστον ἂν ἡ παρθένος ἔχοι καὶ ἀληθέστατον, ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἐπὶ γῆς αὐτῇ θυσιαστήρια πλήρη τῆς θειοτέρας ἐπιρροῆς καὶ ἐλλά[μ]ψεως.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Ξ. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ

ΔΙΔΑΓΜΑ

«Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς στῆσαι αὐτόν».

[Ἀποστολικὴ περικοπὴ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς —Ρωμ. ιγ' 11—ιδ' 4]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ *

Τὸ ζήτημα τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως τῶν κληρικῶν ἀνεκινήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πανταχοῦ, φαίνεται, ἐν ταῖς συνελεύσεσι τοῦ κλήρου· ἀλλ' ἐφ' ὅσον τυγχάνει ἡμῖν γνωστόν, οὐδαμοῦ εἰσέτι ἔσχε τὴν ἀπαιτουμένην διαλεύκανσιν καὶ λύσιν. Ἐπὶ σειρὰν ὁλόκληρον ἐτῶν ἐφέρετο τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἐνώπιον ἡμῶν προσωπικῶς, ἀλλ' ἄλλα σπουδαιότερα ζητήματα καὶ περιστατικὰ μετεκίνουν πάντοτε αὐτὸ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συναισθήσει εἰς τὴν τελευταίαν σειράν. Νῦν ὅμως, ἕνεκα ἀπευθυνθεισῶν πρὸς ἡμᾶς προφορικῶν καὶ γραπτῶν ἐρωτήσεων περὶ αὐτοῦ, νομίζομεν ὅτι τοῦτο ὡρίμασε πλέον καὶ ἐπιμόνως ἀπαιτεῖ διασάφειαν. Ἂς προσπαθήσωμεν λοιπὸν τὸ κατὰ δύναμιν νὰ συντελέσωμεν εἰς τοῦτο.

Ἔν τινι τῶν γραπτῶν ἐπερωτήσεων (ἐκ τῆς περιφερείας Σταυροπόλεως, περὶ τοῦ Λ. Κ.), αἵτινες ἐστάλησαν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Ἀγγελιοφόρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου», ἀκολούθως δὲ παρεπέμφθησαν ἡμῖν, γράφεται: ***Πόθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ συνήθεια τοῦ ἡμετέρου κλήρου τοῦ φέρειν μακρὰν κόμην;*** Τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρει νὰ γνωσθῇ καὶ περὶ τῆς κληρικῆς ἐνδυμασίας. ***Ἁμαρτάνουσιν ἆρά γε οἱ κληρικοί, ὅσοι κείρουσι νῦν τὴν κόμην καὶ φέρουσι καθ' ὁδὸν καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς (κατὰ τὰς ἐργασίας) πολιτικὴν στολήν;***

—Ἂν νῦν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑποκείρουσι τὰς τρίχας καὶ δὴ καὶ ξυρίζοντας καὶ φέρουσιν ἔνδυμα πολιτικὸν οὐ μόνον οἴκοι καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἐν αὐτῷ καὶ εἰς τὰς ἱερουργίας καὶ δὴ καὶ κληρικοὶ τῆς Τυχωνικῆς ἀποχρώσεως (τοιούτους θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν οὐκ ὀλίγους) ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς, οὐχὶ δέ που ἐν ἀπομεμακρυσμένῃ καὶ ἀποκέντρῳ ἐπαρχίᾳ, πρόδηλον ὅτι τὸ τεθὲν ζήτημα πράγματι χρῄζει διασαφήσεως.

Πρὸ παντὸς ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν ὅτι ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ Ἁγ. ὃηλ. Γραφῇ τῆς Καινῆς Διαθήκης, περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τῶν Χριστιανῶν ἱερουργῶν δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἔνδειξις. Οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι» (1 Κορ. 11, 14), ἀφορῶσιν εἰς πάντας τοὺς Χριστιανοὺς ἄνδρας, οὐχὶ δὲ εἰς μόνους τοὺς κληρικούς. Ἀλλ' ἡ ἔνδειξις αὐτὴ τυγχάνει καὶ μονα-

* Τὸ παρὸν ἄρθρον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἐν Μόσχᾳ Ρώσσου Πρωθιερέως καὶ Καθηγητοῦ Ν. Γ. Ποπὼφ καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ φύλλῳ ἀριθμ. 9-10 (22-23) τοῦ 1927 τοῦ «Ἀγγελιοφόρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας», διὰ τὸ ἐπίκαιρον δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀδιαμφισβήτητον ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἀξίαν μετεφράσθη ἀκριβῶς καὶ δημοσιεύεται ἐν τῇ «**Ὀρθοδοξίᾳ**», οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἀμφιβολίας ὅτι μετ' ἐνδιαφέροντος τοῦτο θὰ ἀναγνωσθῇ καὶ παρ' ἡμῖν.

δική [1]). Αἱ τῆς Παλαιᾶς δὲ Διαθήκης ἐνδείξεις περὶ τῆς στολῆς τῶν λειτουργῶν τῆς Σκηνῆς, ἣν ἄλλως τε οὗτοι ἔφερον μόνον κατὰ τὰς ἱερουργίας (Ἐξ. 28, 2 κ. ἐφ. ἐξ. 29, 29. 31, 10), δὲν ἔχουσι σημασίαν προκειμένου περὶ τῶν ἱερολειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπου «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν» καὶ ὅπου «ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα» (2 Κορ. 5, 17).

Διὸ προκειμένου περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως τῶν κληρικῶν ἀπομένει ἡμῖν νὰ ζητήσωμεν ἀπάντησιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς κανόσι

1.—Στῶμεν κατ' ἀρχὰς ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς *κόμης*.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας οἱ χριστιανοὶ κληρικοὶ δὲν διεκρίνοντο ἐξωτερικῶς τῶν λαϊκῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν, ἵνα μὴ προσπίπτωσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν διωκτῶν. Στοιχοῦντες τῇ εἰρημένῃ ὑποθήκῃ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (1. Κορ. 11, 14), ὑπέκειρον οὗτοι ἁπλῶς τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ γένειον ὁμοίως τοῖς λαϊκοῖς, διότι ἄλλη τις εἰδικὴ διάταξις διὰ τοὺς κληρικοὺς δὲν ὑπῆρχεν. Ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διατάξεσι (Δ' αἰὼν) μάλιστα ὡρισμένως διακελεύεται, ὅπως μηδεὶς ἀφίνῃ μακρὰν κόμην, ἀλλ' εὐσχημόνως ὑποκείρῃ αὐτὴν καὶ μηδὲν ἰδιαίτερον σημεῖον ποιῆται ἐκ τῆς κόμης [2]). Ὁ μακάριος Ἱερώνυμος ἐν ταῖς ἑρμηνείαις εἰς τὴν βίβλον τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, γινώσκων καλῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν οὐ μόνον τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἔγραφε κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, ὅτι οἱ ἱερολειτουργοὶ δὲν πρέπει νὰ ξυρίζωσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς κατὰ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Σαράπιδος, ἢ νὰ ἀφίνωσι μακρὰν κόμην κατὰ τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς ἀθλητάς, ἀλλὰ μόνον νὰ ὑποκείρωσιν αὐτὴν τοσοῦτον, ὥστε ἡ κεφαλὴ νὰ εἶνε ἐλευθέρα διὰ τὴν κίνησιν [3]). Μόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς τρίτης Συνόδου τοῦ Τολέδου (ἐν Ἱσπανίᾳ) ἀπαντῶνται ἐκκλησιαστικαὶ ὑποδείξεις περὶ κουρᾶς τῶν τριχῶν ἐπὶ τοῦ βρέγματος παρὰ τοῖς κληρικοῖς. Ἐν τῇ τετάρτῃ δὲ Συνόδῳ τῆς αὐτῆς πόλεως (633 ἔτος) διὰ τοῦ 41ου κανόνος αὐτῆς ὡρισμένως ἤδη διατάσσεται ὅπως πάντες οἱ κληρικοὶ κείρωσι τὴν κόμην ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς κεφαλῆς, οὕτως ὥστε ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει αἱ τρίχες νὰ μένωσιν ἐν εἴδει στεφάνης [4]). Τὸ ὁρατὸν τοῦτο σημεῖον τῆς εἰς τὸν κλῆρον ὑπαγωγῆς, ὀνομαζόμενον ἐν τῇ Δύσει tonsura papalis, corona clericorum, ὅτε ἐκείρετο μέρος τοῦ βρέγματος, ἢ «ἅλως», αἱ δὲ ἀπομένουσαι τρίχες ὑπεκόπτοντο κυκλοτερῶς, ἐγένετο προφανῶς ἀποδεκτὸν καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου ὠνομάζετο στέφανος, παπαλήθρα, σχῆμα κλήρου [5]). Ἡ περιγραφεῖσα διάκρισις προσελαμβάνετο κατὰ τὴν χειροθεσίαν

---

1) Ἡ ὑποθήκη τοῦ Ἀποστ. Πέτρου [Πέτρ. 3, 3—4] περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπλοκῆς τῶν τριχῶν παρίσταται ἡμῖν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον ζήτημα ἀνεπαρκῶς σαφής.

2) Ἀποστολ. Διατάξεις 4, 28. Νικοδήμου Μιλάς, ἐπισκόπου, Κανόνες τῆς Ὀρθ. Ἐκκλησίας μεθ' ἑρμηνείας. Τ. 1, Πετρούπολις 1911. Σελ. 496.

3) Migne, Πατρολογία. Σειρ. λατ. τόμ. 25, στήλη 427-448. Νικοδ. Μιλάς, αὐτόθι.

4) Harduini, Conciliorum collectio, Parisiis 1715, τόμ. III, σελ. 588.

5) Κανόνες τῶν Ἁγ. Οἰκουμενικῶν Συνόδων μεθ' ἑρμηνείας. Ἔκδ. τοῦ Συλλόγου τῶν Φίλων τῆς θρησκευτικῆς παιδεύσεως Μόσχας. Μόσχα 1900. Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος εἰς τὸν 21 καν. τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου.

εἰς ἀναγνώστην [14 καν. Ζ' Οἰκουμ. Συν.], ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαίαν πρὸς τὸν νεωστὶ χειροτονούμενον διδασκαλίαν τοῦ ἐπισκόπου [1]), θεωρεῖται πρῶτος βαθμὸς τῆς ἱερωσύνης. Ἀπὸ τοῦ ἀναγνώστου μέχρι τοῦ ἐπισκόπου συμπεριλαμβανομένου, ὅστις οὐδέποτε ἄλλως τε ἐξεχωρίζετο ἀπὸ τοῦ κλήρου [2 καν. Δ' Οἰκουμ. Συν.], πάντες ἔφερον ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος τὴν εἰρημένην διάκρισιν, ἐνῷ οἱ λαϊκοὶ καλλωπισταί, τοῦ εἴδους Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ [τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος] [2]), οὐ μόνον ἔφερον μακρὰν κόμην, ἀλλὰ κατὰ τὴν μόδαν καὶ ἐβοστρύχουν αὐτήν. Ἔφερον μακρὰν κόμην ὡσαύτως καὶ οἱ ἐρημῖται καὶ οἱ ἀναχωρηταί, οἵτινες δὲν ἀνῆκον εἰς τὸν κλῆρον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδύναντο ἴσως ἕνεκα τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου αὐτῶν νὰ ἐκπληρῶσιν οἱανδήποτε διάταξιν περὶ τῆς κόμης, καὶ ἂν ἔτι αὕτη ἀφεώρα καὶ εἰς αὐτούς. Ὁ σημειωθεὶς ἀνωτέρω τρόπος τῆς κουρᾶς τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μνημείων τῆς ὀρθ. εἰκονογραφίας. Μετὰ βραχείας κόμης, παραδείγμ. χάριν, ἐμφανίζεται ὁ ἐπίσκοπος Μαξιμιανὸς ἐν τῷ μωσαϊκῷ «Ὁ Ἰουστιανὸς καὶ ἡ αὐλὴ αὐτοῦ» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Βιταλίου ἐν Ραβέννῃ [6 αἰών], οὕτω παρουσιάζονται πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἐν τῇ μικρογραφίᾳ τοῦ Συριακοῦ Εὐαγγελίου τῆς Βιβλιοθήκης Φλωρεντίας [τέλος τοῦ 6ου αἰῶνος], ἔνθα ἐξεικονίζεται ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐπ' αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς ἐν τῷ μωσαϊκῷ τῆς Ἁγ. Σοφίας τοῦ Κιέβου.

Τὸν τρόπον δὲ τοῦτον τῆς κουρᾶς τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς προφανῶς ἔχουσιν ὑπ' ὄψει καὶ οἱ κανόνες τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω ὁ 21ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου [692] λέγει ὅτι οἱ κληρικοὶ οἱ ἔνοχοι διὰ βαρέα ἐγκλήματα, ἀλλὰ μετανοήσαντες, κείρονται κατὰ **τὸ σχῆμα τοῦ κλήρου.** Ἐὰν δὲ αὐτοπροαιρέτως δὲν θελήσωσι τοῦτο [τ. ἔ. νὰ δηλώσωσι μετάνοιαν], ***ἐπιτρεφέτωσαν τὴν κόμην καθάπερ οἱ λαϊκοί.*** Συνεπῶς, τὸ τρέφειν κόμην κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον παρίσταται ὡς διακριτικὸν γνώρισμα τῶν λαϊκῶν, οὐχὶ δὲ τῶν κληρικῶν, οἵτινες ὀφείλουσι «κείρειν τὴν κόμην κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κλήρου».

Ἀλλ' ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὀνομασθείσης Συνόδου, ἥτις τὸ πρῶτον ἐν Ἀνατολῇ ὁμιλεῖ περὶ τούτου, συνηντῶντο κομψευόμενοι [τοῦ εἴδους Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ], περὶ ὧν ὅμως ἡ Σύνοδος ἐν τῷ 96ῳ κανόνι ὥρισε· «Τοὺς τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας . . . ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς θεραπεύομεν . . . πρὸς τὸ . . . Θεῷ πλησιάζειν. . . καὶ τὸν ἔνδον ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἤθεσιν. . . Εἰ δέ τις παρὰ τὸν παρόντα κανόνα διαγίνοιτο, ἀφοριζέσθω». Καίτοι δὲ ἐν τῷ κανόνι τούτῳ δὲν γίνεται μνεία τῶν κληρικῶν, ἀναμφιβόλως ὅμως οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ ἐπ' αὐτῶν, καθόσον ὅ,τι τυγχάνει ἀξιοκατάκριτον διὰ τοὺς λαϊκούς, εἶνε ἔτι περισσότερον ἀξιοκατάκριτον διὰ τοὺς κληρικούς. Ἀντιπαρατιθεμένου δὲ τοῦ κανόνος τούτου πρὸς τὸν ἄνω προσαχθέντα 21ον κανόνα, καθίσταται ὅλως φανερὸν ὅτι οἱ κληρικοὶ οὐδαμῶς ὀφείλουσι νὰ φέρωσι κόμην τόσον

---

1) Ἴδε Ἀρχιερατικόν.

2) Τσερνιάβσκη Ν. Φ., Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Μέγας. Σέργιεβ Ποσὰδ 1913, σελ. 254, 261.

μακράν, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὸν ταύτην «ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζειν καὶ διασκευάζειν». Καὶ ἐπειδὴ ἡ μακρὰ κόμη ἵνα τηρῆται ἐν τάξει, ἀπαιτεῖ ἐκ μέρους ἑκάστου περιποίησιν αὐτῆς καὶ ἰδιαιτέραν προσοχὴν διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, οἱ κληρικοὶ δέ, ἀπησχολημένοι ἐκ τοῦ κυρίου ἔργου αὐτῶν, δὲν ἔχουσιν ἀργὸν καιρὸν πρὸς περιποίησιν τῆς μακρᾶς κόμης, οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ὀφείλουσι νὰ κείρωσι τὴν κόμην «κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κλήρου». Κατὰ τὸν 14ον κανόνα τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου [787] καὶ οἱ μόνον ἔτι προοριζόμενοι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἂν ἔτι δὲν εἶχον χειροθεσίαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἤδη ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐλάμβανον «τὴν κουρὰν τοῦ κλήρου», τ. ἔ. ἤρχιζον νὰ κείρωσι τὰς τρίχας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καθ' ὃν τρόπον συνήθιζον τὰ μέλη τοῦ κλήρου. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον τὸν Α' φανερὸν γίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα ἐν Ἀνατολῇ καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἔτι ἔκειρον τὰς τρίχας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἐὰν μοναχός, γράφει ὁ Πατριάρχης Φώτιος, ἀνάγηται εἰς ἐπίσκοπον, ἀποτίθεται τὴν προτέραν αὐτοῦ στολὴν καὶ κείρει τὰς τρίχας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς [1]).

Ἀλλὰ κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἤρχισε νὰ μεταβάλληται. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ἐν τῇ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον ἀπαντητικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ εὑρίσκει ἤδη ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδηται προσοχή τις εἰς τὸ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως γινόμενον ξύρισμα καὶ τὴν κουρὰν τοῦ γενείου καὶ τὴν χρῆσιν δακτυλίων. Ὡς καταφαίνεται ἐκ τούτου, διὰ τὴν κουρὰν τῶν τριχῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οἱ τῆς Δύσεως κληρικοί, οἵτινες καὶ μέχρι τοῦ νῦν φέρουσι τὴν coronam clericorum, δὲν ὑπέκειντο εἰς μομφήν, διότι ἐν τούτῳ οὗτοι ἠκολούθουν τῷ κοινῶς παρεδεδεγμένῳ κανόνι· ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ τῶν ἐν τῇ Δύσει, ἅτινα δὲν ἤρεσκον τῷ Πατριάρχῃ Μιχαήλ, ὁ Πατριάρχης Πέτρος συνεβούλευε νὰ μὴ δίδηται σημασία, προφανῶς διότι ἐν Ἀνατολῇ πλεῖστοι κληρικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦσαν ἤδη οὐχὶ ἄψογοι ἐν σχέσει πρὸς τὸν αὐτὸν κανόνα. Ὁ Λατῖνος [Ἰταλὸς] συγγραφεὺς τοῦ 12ου αἰῶνος Οὖγος Ἐθεριανός, ὅστις ἱκανῶς ἐπὶ μακρὸν ἔζησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὡρισμένως μάλιστα μέμφεται τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς μοναχοὺς [τοὺς ἱερωμένους] τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἔτρεφον κόμην, καὶ ἀναμφιβόλως εἶχε πρὸς τοῦτο βασίμους ἀφορμάς. Καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὕτη τοῦ φέρειν μακρὰν κόμην τοὺς κληρικοὺς ἀντὶ τῆς βραχείας παρήχθη ἐν Ἀνατολῇ οὐχὶ ἄνευ ἐπιδράσεως τῆς κοσμικῆς μόδας, ἥτις κατεκρίθη ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ 96ου κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ζωναρᾶ, τὴν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ κανόνος τούτου, οἱ ἄνδρες ἐν τῷ Βυζαντίῳ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα «πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν κομᾶν καὶ γυναικώδεις φέρειν βοστρύχους». Ἡ μόδα δὲ αὕτη τοσούτῳ εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς τὰ ἤθη τοῦ ἀνατολικοῦ κλήρου, ὅσῳ αὕτη ἦτο ἤδη ἀποδεκτὴ ἐν τῇ ὑψηλῇ κοινωνίᾳ τοῦ Βυζαντίου. Π. χ. κατὰ τὴν μαρτυρίαν Νικήτα τοῦ Χωνιάτου οἱ αὐλικοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κο-

---

1) Λέβεδεφ Α. Π., καθηγ.—Σκιαγραφίαι τῆς Βυζαντινῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς αἰῶνας 9—11. Ἔκδ. β', Μόσχα 1902, σελ. 222.

μνηνοῦ ἐβοστρύχουν τὴν κόμην αὐτῶν [1]). Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαὰκ Ἄγγελος ἐπίσης ἐβοστρυχίζετο [2]). Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἱστορικοῦ Ἰωάννου τοῦ Κιννάμου, εἷς ἐκ τῶν συνωμοτῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ὑπολογίζων νὰ τύχῃ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Βασιλέως καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς διακοπῆς πάσης πρὸς τὸν κόσμον σχέσεως ἔκειρε τὴν ἑαυτοῦ κόμην, ἥτις ἐν γένει ἐτρέφετο προδήλως μακρά[3]). Ἐν τῷ Βυζαντινῷ μυθιστορήματι «Βελθράνδος καὶ Χρυσάντζα» ὡσαύτως ἐσημειοῦτο ὅτι «ἡ πυρρὰ αὐτοῦ [τοῦ Βελθράνδου] κόμη κατέβαινεν ἐπὶ τῶν ὤμων» [4]). Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, τί θαυμαστόν, ἂν οἱ Πατριάρχαι τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐν διαρκεῖ καὶ στενῇ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, κατ' αὐτοὺς δὲ καὶ ὁ ὑποκείμενος αὐτοῖς κλῆρος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμήκυνον τὴν κόμην αὐτῶν μέχρι πλήρους λήθης τοῦ ἀρχαίου κανόνος; Ἐν μικρογραφίᾳ ἑλληνικοῦ χειρογράφου τοῦ τέλους τοῦ 14ου αἰῶνος [χειρόγρ. 1242 Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων] βλέπομεν ἀντιπροσώπους τοῦ κλήρου τοῦ ἐκ μὴ μοναχῶν, παρισταμένους ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδῳ τοῦ 1351 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ, φέροντας ἤδη μακρὰν κόμην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, κεκαλυμμένης διὰ πίλου [5]). Ἴσως ἐν τούτῳ τινὲς τῶν κληρικῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνεφέροντο καὶ εἰς τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων ἐρημιτῶν καὶ ἀναχωρητῶν, οἵτινες ἔφερον μακρὰν κόμην.

Καίτοι Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης [ΙΕ' αἰὼν] [6]) καὶ οἱ ἐκδόται τοῦ Πηδαλίου [1864] ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ 21ου κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου [7]) ὁμιλοῦσι περὶ τῆς κουρᾶς τῶν τριχῶν ἐπὶ τοῦ βρέγματος τῶν κληρικῶν ὡς περὶ συνηθείας ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὅμως ἡ μακρὰ κόμη, μὴ συναντῶσα ἐμπόδια κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐποχὴν [ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος], ἤρχισε τελεωτικῶς νὰ στερεώνηται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν κληρικῶν ἐν Ἀνατολῇ.

Ὅ,τι περὶ τῆς κόμης παρετηρήθη ὑφ' ἡμῶν ὑπάρχον ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἐπανελήφθη γενικῶς καὶ ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες ἐδέξαντο παρ' αὐτοῦ τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὴν σλαυϊκὴν μετάφρασιν Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ [χειρόγραφον Θεολογ. Ἀκαδημίας [Μόσχας, ἀριθμ. 54 φ. 33] καὶ κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἁγ. Μεθοδίου τῆς Πανονίας [Ι' αἰὼν] [κατὰ τὸ χειρόγραφον τῆς Θεολ. Ἀκαδημίας Μόσχας ἀριθμ. 19

---

1) Νικ. Χωνιάτου Ἱστ. Α' (1118—1185). Ρωσ. μετ. καθηγ. Δολότσκη. Πετρούπολις 1860, σελ. 289.

2) Αὐτόθι τόμ. Β' (1186—1206). Μετ. καθηγ. Τσελτσώφ. Πετρούπολις 1862, σελ. 118. Πρβλ. Λέβεδεφ Ἀλ. Π. καθηγ. Σκιαγραφίαι Βυζ. Ἀνατ. Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 11ου μέχρι τοῦ μέσου τοῦ 1ΣΤου αἰῶνος. Ἔκδ. β' Μόσχα 1902, σελ. 67.

3) Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς βασιλείας Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ τῶν Κομνηνῶν (1118—1180). Μετάφρασις καθηγ. Κάρπωφ. Πετρούπολις 1850, σελ. 299.

4) Diehl, Βυζαντιναὶ Εἰκόνες, Μέρ. Β'. Μετάφρ. Κυρτσίνσκη. Χάρκοβον 1911, σελ. 245.

5) Diehl, Manuel d'Art. Byzantin, σελ. 790.

6) Patr. Migne, Ἑλλην. σειρά, τόμ. 155, στ. 364—365. Νικοδ. Μιλάς, αὐτόθι, σελ. 497.

7) Νικοδ. Μιλάς, αὐτόθι.

τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος καὶ τὸ τοῦ ἀριθμ. 63 τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος], οἱ κληρικοὶ ὠνομάζοντο **κουρίαι** [1]). Καὶ κατὰ τὸ ἔτος ἔτι 1674 ἡ ἐν Μόσχᾳ Σύνοδος ὥριζεν ὅπως οἱ πρωτοπρεσβύτεροι, πρωτοδιάκονοι, οἱ ἔγγαμοι ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι φέρωσι κεχαρμένην ἅλωνα μετὰ τριχῶν πέριξ κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου τοῦ Χριστοῦ [2]). Ἀλλὰ καὶ πρότερον ἡ Σύνοδος τοῦ Πσκὸβ τοῦ 1504 μόνον τοὺς χήρους κληρικούς τοὺς ἐνόχους ἐπὶ οὐχὶ ἁγνῷ βίῳ, ὥριζε νὰ τρέφωσι κόμην [3]). Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὴν κουρὰν τῆς κόμης «κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κλήρου» καὶ ἡ ἡμετέρα αὐτὴ Σύνοδος ἀντελαμβάνετο ὡς καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος ἐν τῷ 21ῳ κανόνι αὐτῆς· Ἡ τελευταία αὕτη τοῖς βαρέως ἐνόχοις κληρικοῖς ὥριζεν ὅπως «ἐπιτρέφωσι τὴν κόμην, καθάπερ οἱ λαϊκοί»· ἡ ἡμετέρα τοῦ 1504 ἀπῄτει παρ᾽ αὐτῶν τὸ αὐτό, τρέφειν κόμην. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἐπῆλθε καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐξέλιξις. Ἡ συνήθεια τοῦ φέρειν μακρὰν κόμην ἤρξατο στερεουμένη μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου κλήρου, κατὰ τὴν προϋπόθεσιν τοῦ καθηγητοῦ Ε. Ε. Γολουβίνσκη, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀνυψώσεως τῆς Μόσχας, τ. ἔ. κατὰ προσέγγισιν τότε, ὅτε ἤρξατο νὰ στερεῶνηται καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἂν καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις κληρικοῖς ἡ «ἅλως» παρετηρεῖτο ὑφισταμένη καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος [4]).

Ἐκ τῶν εἰρημένων, ὑποθέτομεν, εἶνε φανερὸν ὅτι ἡ σύγχρονος μακρὰ κόμη τοῦ ἡμετέρου κλήρου ἀποτελεῖ φαινόμενον ὅλως ξένον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησ. παράδοσιν καὶ τοὺς κανόνας, οἵτινες ὁμοειδῶς ὁμιλοῦσιν οὐχὶ περὶ τῆς αὐξήσεως τῆς κόμης ὡς κανόνος διὰ τὸν κλῆρον, ἀλλὰ περὶ τῆς κουρᾶς αὐτῆς. Ἡ παρ᾽ ἡμῖν μακρὰ κόμη οὐδαμῶς εἶνε καρπὸς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ εὐσεβείας, ἀλλ᾽ ἐπακόλουθον τῆς κοσμικῆς ματαιοδοξίας, ἂν καὶ ἡ μακρὰ κόμη αὕτη παρ᾽ ἡμῖν μικροῦ δεῖν ἀνήγετο εἰς δόγμα καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μᾶλλον ἀσφαλὲς γνώρισμα τῆς «ὀρθοδοξίας» τῶν κληρικῶν. Ἐνθυμούμεθα καλῶς πῶς ἐχλεύαζον οἱ ἡμέτεροι «δεσπόται» τῶν τελευταίων ἐτῶν τοὺς κληρικοὺς ἐκείνους, οἵτινες πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀσχημίας, ἀπετόλμων νὰ μὴ ἀφίνωσι νὰ πίπτῃ κάτω τῆς μέσης ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς καὶ νὰ μὴ πλέκωσιν αὐτὴν εἰς βοστρύχους, νὰ μὴ συστρέφωσιν αὐτὴν ἐνουλοῦντες ὡς αἱ ἀρχαῖαι καὶ αἱ σύγχρονοι Ἀφροδῖται, Ἡρωδιάδες καὶ Ἀσπασίαι [5]). Ἐὰν οἱ «δεσπόται» οὗτοι δὲν ἤθελον κάτι νὰ ἀναγνώσωσι [ἔστω τοὺς κανόνας!], ἃς ἐνεθυμοῦντο τοὐλάχιστον τοὺς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων εἰκόνων ἱεράρχας τοὺς ἔχοντας κεχαρμένην τὴν κόμην. Τότε ἴσως θὰ συνεκρατοῦντο ἀπὸ τῶν χλευασμῶν. . . . Ἀλλὰ τί σημαίνουσιν οἱ ἐπὶ μέρους «δεσπόται»; Ὑπὲρ τῆς μακρᾶς κόμης ἵστατο οὐ πρὸ πολλοῦ παρ᾽ ἡμῖν ὁλόκληρος Σύνοδος Ἐπισκόπων τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας, συναθροισθέντων τῷ 1885 ἐν Κιέβῳ, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἀποφασισάντων καὶ τὰ ἑξῆς: Αὐστηρῶς [;] νὰ ὑποδειχθῇ εἰς πάντας τοὺς κληρικοὺς ὅπως μὴ κείρωσι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς κα

1) Γολουβίνσκη. Ἱστ. τῆς Ρωσ. Ἐκκλησίας Τ. Α´, α´ ἥμισυ, Μόσχα 1880, σελ. 775

2) Αὐτόθι, σελ. 775 καὶ 477.

3) Αὐτόθι, σελ. 477.

4) Αὐτόθι, σελ. 477—78.

5) Τοιαύτην οὐχ ἧττον συμπεριφορὰν τῶν «δεσποτῶν» προσωπικῶς πρὸς ἡμᾶς ἡμεῖς πως οὐδέποτε ἐδοκιμάσαμεν, καίτοι οὐδέποτε εἰχόμεθα τῆς μακρᾶς κόμης οὐ μόνον κατὰ θεωρίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πράξει· γραμμὴ οὐχὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ψυχολογίαν τῶν προτέρων «δεσποτῶν».

τοῦ πώγωνος. Αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ταύτης, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1885 ἐν Κιέβῳ, ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Ἁγιωτ. Διοικούσης Συνόδου [1]). Τοιουτοτρόπως οὐ μόνον μεταξὺ τῶν πατέρων τῆς ἐν Κιέβῳ Συνόδου [ὅπου δὲν παρέστησαν ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐγγάμου κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν], ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Διοικούσης Συνόδου δὲν εὑρέθησαν ἄνθρωποι ὁπωσοῦν γνῶσται τοῦ ζητήματος, ἐφ᾽ οὗ ἐξηνέχθη ἡ αὐστηρὰ παραίνεσις πρὸς τοὺς κληρικούς. Ἐκ τίνων βάσεων προήρχετο ἡ τοιαύτη «αὐστηρότης»; Διότι βεβαίως θὰ ἦτο ὀρθότερον νὰ συστηθῇ τοῖς κληρικοῖς ἡ κουρὰ τῆς κόμης, οὐχὶ δὲ νὰ ἐμποδίζηται τοῦτο. Ἐκτὸς τούτου, ἐὰν οἱ «δεσπόται» ἤθελον νὰ ἔχωνται τῆς ἀρχαίας συνηθείας, θὰ ἔπρεπε πρὸ παντὸς νὰ δείξωσιν ἐφ᾽ ἑαυτῶν τί σημαίνει κείρειν τὴν κόμην «κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κλήρου». Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο μόνον περίεργον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον θὰ ἐβασίζετο καί κάπου. . . . Ἀλλὰ μετὰ τοιαύτης «ἐπιγνώσεως», οἵαν ἐξεδήλωσαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς τρίχας τὰς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑποτεταγμένου κλήρου, οἱ «δεσπόται», οἱ πάντοτε ταχεῖς εἰς τὸ ποιεῖσθαι αὐστηρὰς παραινέσεις, ἔλυον ἐνίοτε καὶ ἄλλα ζητήματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου.

["Επεται τὸ τέλος]

Πρωθ. καθηγητὴς Ν. Γ. ΠΟΠΩΦ
[Μετάφρασις Χρ. Παπαϊωάννου]

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΠΑ

«ΠΕΡΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΛΗΘΟΥΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΟΣ»

Ὅσοι μετὰ προσοχῆς παρηκολούθησαν τὰς μετὰ τὸν πόλεμον κινήσεις πρὸς προσέγγισιν, συνεργασίαν καὶ τελικὴν ἐν πίστει ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκεῖνοι δὲν ἀγνοοῦσι τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν ἔναντι τῶν κινήσεων τούτων ἐτήρησεν ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία. Ἡ στάσις τῆς ἐπισήμου Ρώμης ὑπῆρξεν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀρνητική. Καὶ τὸν λόγον τῆς στάσεως ταύτης ἐννοοῦμεν εὐχερῶς, ἂν λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ Ρώμη ὑπερεξάρασα τὸ γνωστὸν extra ecclesiam nulla salus, δὲν θεωρεῖ μόνον τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς εὑρισκομένους ὡς ἀπολύτως πλανωμένους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ χριστιανικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα οὗτοι συγκροτοῦσιν, εἰς οὐδεμίαν θέλει νὰ εὑρίσκηται σχέσιν καὶ ἐπαφήν. Οἱ ἡγέται τῶν ἑνωτικῶν τούτων κινήσεων διαφοροτρόπως ἀπε-

[1]) Ζαβέλιν Π. Δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν πρεσβυτέρων. Κίεβον—Πετρούπολις 1889, σελ. 26.

πειράθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ἐννοοῦντες καλῶς καὶ ἐκτιμῶντες προσηκόντως τὴν σπουδαιότητα, ἣν θὰ προσεκτᾶτο τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπιχειρούμενον ἔργον, ἂν σύνολος ὁ χριστιανικὸς κόσμος συνειργάζετο ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται εἴτε ἄμεσοι, οἷα ἡ τῶν περὶ τὴν κίνησιν **«πίστεως καὶ διοικήσεως»** δι' ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπῆς, εἴτε ἔμμεσοι δι' ἰδιαιτέρας ἐπαφῆς πρὸς ἁρμοδίους καὶ ἐνδιαφερομένους ὑπὲρ τῆς κινήσεως ρωμαιοκαθολικοὺς παράγοντας, εἰς ἣν εἰσῆλθον οἱ πρωτεργάγαι τῆς κινήσεως **«περὶ ζωῆς καὶ ἐργασίας»**, ἀπέτυχον. Ἡ Ρώμη ἀπήντησεν ἐκεῖ μέν, ὅτι οὐδεμίαν δέχεται συζήτησιν ἐν τοῖς τῆς πίστεως, ἀλλ' ἀξιοῖ τὴν προσέλευσιν τῶν διϊσταμένων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρωμαϊκῆς ὡς τῆς μόνης ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ἐνταῦθα δέ, ὅτι δὲν ἐννοεῖ ἀληθῆ συνεργασίαν καὶ ἐν ἠθικοῖς καὶ πρακτικοῖς ἔτι ζητήμασιν, ὅταν ὑπάρχῃ διάστασις καὶ διαφωνία περὶ τὴν πίστιν.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαύτη ἦτο ἡ στάσις τῆς ἐπισήμου Ρώμης, τὴν στάσιν ταύτην δὲν ἐπεδοκίμαζον πολλοὶ ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς. Ἤδη, ὅτε ἐτίθεντο αἱ πρῶται βάσεις τοῦ «**Παγκοσμίου Συνδέσμου**» πρὸς προαγωγὴν διεθνοῦς φιλίας διὰ τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν, τινὲς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐξεδήλωσαν τὸν πόθον νὰ συνεργασθῶσι καὶ συνειργάσθησάν πως κατ' ἀρχάς. Ἀλλ' εἰς ἓν νεῦμα τῆς Ρώμης ἡ συνεργασία αὕτη ἀνεκόπη χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐκλείψῃ παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἐνδόμυχος συμπάθεια πρὸς τὰς κινήσεις ταύτας. Τόσον ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1925 ὅσον καὶ ἐν Λωζάννῃ τῷ 1927 παρευρέθησαν Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ δὴ κληρικοί, ὡς παρατηρηταί, καὶ ἐδημοσίευσαν κατόπιν ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς διατριβὰς μετὰ πνεύματος συμπαθοῦς πρὸς τὰς κινήσεις. Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις τοῖς Συνεδρίοις ρήτορες εἰς διαφόρους ἀνήκοντες Ὁμολογίας μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως ἐξέφρασαν τὴν λύπην αὐτῶν διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπουσίαν τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ δηλώσεις αὐτῶν ἐπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν συνέδρων. Ἀλλ' ἡ συμπάθεια μελῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἑνωτικὰς κινήσεις ἔφθασεν, ὡς φαίνεται, καὶ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε τινὲς αὐτῶν ἀποταθέντες εἰς Ρώμην ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ συμμετάσχωσι τῶν Συνεδρίων τούτων ὡς μέλη, καθόσον ἐφρόνουν, ὅτι ἐνώπιον τῶν παγκοσμίων τούτων χριστιανικῶν βημάτων ἔδει νὰ ἀκουσθῇ καὶ ἡ φωνὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐξηγεῖται, ὅτι ὀλίγον μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Λωζάννης τὸ Collegium sacrum ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσῃ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ συμμετοχὴ ρωμαιοκαθολικῶν εἰς τοιαῦτα Συνέδρια δὲν ἐπιδοκιμάζεται. Τὰ σχόλια, διὰ τῶν ὁποίων συνώδευσαν τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦτο ρωμαιοκαθολικὰ φύλλα παρ' ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν καὶ τὴν εὐπείθειαν ἐδείκνυον, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐδικαιολογεῖτο καὶ

ὅτι ὁ πόθος πρὸς συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν εἰς τὰς κινήσεις παρὰ τοῖς Ρωμαιοκαθολικοῖς δὲν ἐξέλιπε.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπεβεβαίωσεν ἡ τελευταία τοῦ Πάπα ἐγκύκλιος δι' ὧν λέγει : «Τὸ ἐγχείρημα τοῦτο (ἐννοεῖται τῶν Παγχριστιανῶν, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς) προήχθη μετὰ τοσαύτης δραστηριότητος, ὥστε.... νὰ κατάσχῃ ἀκόμη καὶ τὰ πνεύματα πλείστων καθολικῶν καὶ σαγηνεύσῃ αὐτὰ διὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τοιαύτην ἕνωσιν, οἵα νὰ εἶνε σύμφωνος πρὸς τοὺς πόθους τῆς Ἁγίας Μητρὸς Ἐκκλησίας». Ἐκ τούτων ὅμως ἐννοεῖται εὐχερῶς καὶ ὁ λόγος ὁ προκαλέσας τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐγκυκλίου. Ἡ Ρώμη ἐταράχθη ἐκ τῆς συμπαθείας, τὴν ὁποίαν αἱ ἑνωτικαὶ κινήσεις συναντῶσι καὶ παρὰ Ρωμαιοκαθολικοῖς καὶ ἔκρινε καθῆκον ποιμαντικῆς προνοίας νὰ προφυλάξῃ τὰ μέλη αὐτῆς ἀπὸ τῆς λύμης τῶν Παγχριστιανῶν ἐλέγχουσα τὴν πλάνην αὐτῶν καὶ δεικνύουσα ποῖος εἶνε ὁ μόνος ὀρθὸς τρόπος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. «Παρακινηθέντες ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀποστολικοῦ ἡμῶν ἀξιώματος, ὅτι δὲν ὀφείλομεν νὰ ἐπιτρέψωμεν ὅπως ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου ἐξαπατᾶται ὑπὸ ἐπικινδύνων πλανῶν ἐπικαλούμεθα τὸν ζῆλον ὑμῶν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ τούτου».

Ἀλλ' ἡ Ἐγκύκλιος δράττεται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ταὐτοχρόνως καταδείξῃ τὸ μάταιον καὶ ἄλλων ἀνεπισήμων προσπαθειῶν πρὸς ἐπίτευξιν ἑνώσεως. Εἶνε γνωσταὶ αἱ «συνδιαλέξεις τῶν Malines», αἵτινες ἐγένοντο ἐν Βελγίῳ μεταξὺ Ἀγγλικανῶν καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀοιδίμου Καρδιναλίου τοῦ Βελγίου Mercier. Οἱ συνδιαλεχθέντες ἔπραξαν τοῦτο ἰδιωτικῶς, καίπερ ἐν γνώσει τῶν δύο Ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀγγλίας, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ὄχι ἐν ἀγνοίᾳ καὶ δὴ καὶ τῇ σιωπηρᾷ συγκαταθέσει τοῦ Βατικανοῦ. Αἱ συνδιαλέξεις τρὶς ἐπαναληφθεῖσαι δὲν κατέληξαν, ὡς ἦν ἑπόμενον, εἰς συμφωνίαν, κατέδειξαν ὅμως τὴν ὑπάρχουσαν διάθεσιν παρὰ μερίδι τινὶ τῶν Ἀγγλικανῶν, ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὄχι ἐν τῇ ἐκτάσει καθ' ἣν ὥρισε τοῦτο ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ. Ἐναντίον τῶν συνδιαλέξεων τούτων ἀπ' ἀρχῆς ἐκηρύχθη ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία προφάσει μέν, ὅτι οἱ μακρὰν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐδάφους διαβιοῦντες εἶνε ἀκατάλληλοι πρὸς τοιαύτας διαπραγματεύσεις, ἅτε ἀγνοοῦντες τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, πράγματι δὲ διότι τρέφουσι τὴν ἐλπίδα, ὅτι διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, ὃν ἀκωλύτως διεξάγουσι, θὰ κατορθώσωσί ποτε νὰ καθυποτάξωσι καὶ αὖθις τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν διετέλει ἔτι ἐν τῇ ζωῇ ὁ καρδινάλιος Mercier λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ἣν εἶχεν ἐν τῷ Βατικανῷ, οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ Ρωμαιοκαθολικοὶ δὲν κατώρθουν νὰ ἐξεγείρωσι τὴν Παπικὴν ἕδραν, ὅπως κατακρίνῃ τὰς συνδιαλέξεις· μετὰ τὸν θάνατον ὅμως ἐκείνου καὶ κατόπι

τοῦ ἀσημάντου ἀποτελέσματος, εἰς ὃ αἱ συνδιαλέξεις κατέληξαν, οὗτοι ἐπέτυχον, ὅπως ὁ Πάπας ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ Ἐγκυκλίῳ ὑποδείξῃ τὸ ἀνωφελὲς καὶ μάταιον τῶν τοιούτων συνδιαλέξεων, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναγνωρίζεται τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ ὡς **θείῳ δικαίῳ** καὶ **μετ' ἀπολύτου δικαιοδοσίας.** Ἐπεξηγοῦν δὲ τὸ Observatore Romano, τὸ ἐπίσημον τοῦ Βατικανοῦ ὄργανον, τοὺς ὑπαινιγμοὺς τούτους ἰδίᾳ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Ἐκθέσεως τῶν συνδιαλέξεων τῶν Malines ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ συνδιαλέξεις αὗται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἀλλ' ὁποία τις ἡ Ἐγκύκλιος;

(Ἕπεται τὸ τέλος)

† Ο ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Α'.

Ἀριθμ. Πρωτ. 3348

† *ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπλεως, Νέας Ρώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα Νιζεγορόδου, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Σέργιε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Ἡ ἀπὸ ζ' παρελθόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἀριθμ. 463, ἐπιστολὴ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ τῶν σὺν αὐτῇ ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ἐλήφθη ὑφ' ἡμῶν μετ' ἀγάπης, μετὰ ἰδιαιτέρας δὲ προσοχῆς ἀνεγνώσθη ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συνεδρίᾳ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἡ εἴδησις ὅτι καὶ τὰ ὑμέτερα πράγματα διηυθετήθησαν ἤδη αἰσίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις, τοῦθ' ὅπερ ἐξασφαλίζει τὴν ἀπρόσκοπτον ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν, προυξένησαν πολλὴν ἡμῖν εὐχαρίστησιν. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ διευθέτησις αὕτη ἀποβήσεται πρὸς ὄφελος τῆς Ἁγίας Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὅλης καὶ μιᾶς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμῶς δὲ τῶν μερίδων, εἰς ἃς αὕτη σήμερον εὕρηται δυστυχῶς μεμερισμένη.

Διὰ τὰ ὅπως ποτὲ ἐν ταῖς ἀνωμάλοις στιγμαῖς προελθόντα ἐπιβαρύνει ἴσως πολλοὺς ἡ εὐθύνη καὶ οὐδεὶς δύναται ἐπιρρίψαι ἐξ ὁλοκλήρου τὴν αἰτίαν εἰς τοὺς ἑτέρους. Τὸ ἔργον ὅμως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν καὶ

ῶν ποιμένων πρόκειται ἵνα κριθῇ σήμερον οὐχὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης εὐθύνης διὰ τὰ παρελθόντα, ἀλλ' ἐκ τῆς νῦν αὐταπαρνησίας ἑκάστου καὶ ἐκ τῆς προτάξεως ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ ὑπάτου ἐκκλησιαστικοῦ συμφέροντος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕπατον τοῦτο συμφέρον τῆς τοσαῦτα ἐκ τῆς διαιρέσεως παθούσης Ἁγίας Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας συνίσταται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν πρὸ παντὸς τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἑνότητος αὐτῆς, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν βεβαίως ταύτην, μηδαμῶς δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ σταθεροποίησιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς διαστάσεως ὀφείλουσι κατευθύνεσθαι αἱ ἐνέργειαι πάντων τῶν ὅπως ποτὲ τὰ πράγματα διακυβερνώντων.

Διὰ τοῦτο καὶ εὐελπιστοῦμεν ὅτι ἡ πρὸς σύγκλησιν Τοπικῆς Συνόδου πρὸς λύσιν τῶν νοσούντων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ἰατρείαν τῶν πνευματικῶν ἀσθενειῶν ἐκφραζομένη πρόθεσις πραγματοποιηθήσεται οὐκ ἄλλως ἀλλ' ἢ ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους τῆς συμμετοχῆς πάντων τῶν ἱεραρχῶν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ οὕτω καὶ ἀσφαλῶς ἐν ἀδελφικῇ συνεννοήσει πάντων διευθετηθῶσιν ἐν συνόδῳ τοὺς πάντας περιλαμβανούσῃ αἱ περαιτέρω τύχαι τῆς μιᾶς πάντων μητρὸς Ἁγίας Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Μηδεὶς δὲ ἀντείπῃ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀπὸ κοινοῦ συσκέψεως καὶ τῆς ἀπὸ ἑνιαίας ἀποφάσεως διευθετήσεως ὡς ἀδυνάτου καὶ ἀπραγματοποιήτου. Ἐκ τῆς ἑτέρας τῶν μερίδων, τῆς Ἱερᾶς δηλονοῦν Συνόδου, ἱκανὰ ἤδη παρεσχέθησαν δείγματα, ὡς ἔστιν ἡμῖν γνωστόν, πρόφρονος διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπὸ κοινοῦ σύσκεψιν ἐν συνόδῳ περὶ τῆς ἀνορθώσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕν, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι διαπνέει σήμερον πάντας ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παρατάξεσι πνεῦμα, τὸ τῆς ἀδιαφθόρου διαφυλάξεως τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ παραδόσεως, ἥτις ἐστὶ καὶ ὀφείλει εἶναι ἡ βάσις τῆς συνεννοήσεως καὶ ἑνώσεως, δι' ἀμφοτέρας δὲ ἐξ ἴσου καὶ ἐξωτερικὸν οὐχ ὑπάρχει πλέον κώλυμα μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀπέναντι τῆς Πολιτείας θέσεως καὶ ὑμῶν, οὐχ ὁρῶμεν ἐπ' ἀληθείας τὶ ἤδη δύναται ἀποτελέσαι πρόσκομμα ἀνυπέρβλητον πρὸς τὴν κοινὴν σύσκεψιν καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐν συνόδῳ ἀπόφασιν.

Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ ἀδελφικαὶ ἡμῶν αὗται ὑποδείξεις, ἃς ἐν τῇ ἀγάπῃ ἡμῶν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας ποιούμεθα ἀπαντητικῶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ τῶν σὺν αὐτῇ Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων, τεύξονται πρόφρονος προσοχῆς παρ' ὑμῶν.

Ὁμοίαν προτροπὴν ἀπευθύνομεν ταὐτοχρόνως καὶ πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μόσχας κ. Βενιαμίν, τὸν προεδρεύοντα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἑτέρας μερίδος, δι' ἐπὶ τούτῳ ἐπιστολῆς ἡμῶν, ἧς ἐγκλείομεν ὧδε καὶ ὑμῖν ἀντίγραφον.

Ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν, ὅπως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακυ-

βερνήσεως ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μεγάλαις μερίσιν εὑρίσκωνται σήμερον ἱεράρχαι γεραροί, ταῖς ἀκριβέσιν ὀρθοδόξοις παραδόσεσιν ἐντεθραμμένοι καὶ ταύτας ζηλωτῶς τηροῦντες καὶ περιέποντες καὶ κύρους ἐν τῇ ὅλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀπολαύοντες. Γενηθήτω ἡ εὐτυχὴς αὕτη συγκυρία ὥς τις θεόσδοτος γέφυρα τὰ διϊστάμενα συνάπτουσα καὶ εἰς τὴν ἕνωσιν ἄγουσα!

«Στήκετε, ἀδελφοί, ἐν ἑνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, μηδὲν κατὰ ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν» [Φιλπ. 1, 27. 2,2].

Ἀνορθώσατε καὶ δοξάσατε τὴν κοινὴν ὑμῶν Μητέρα ἐκ τῆς νῦν ταλαιπωρίας αὐτῆς διὰ τῆς συμπράξεως ὑμῶν. Οὕτω γὰρ μόνον ἡ ἀνέγερσις δύναται εἶναι ἀσφαλής.

Ἡ ἀξιομισθία καὶ ὁ ἔπαινος τῶν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν ζηλούντων καὶ πρὸς ταύτην ὁδηγούντων ἔσται πολύς, ὅπως καὶ βαρεῖα ἔσται ἡ εὐθύνη τῶν ἀκολουθησόντων τῇ ὁδῷ τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς διασπάσεως.

Ὁ Κύριος εὐλογήσαι καὶ ἐνισχύσαι πᾶσαν ἀγαθὴν προσπάθειαν εἰς τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἕνωσιν τείνουσαν.

Ἡ χάρις Αὐτοῦ καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαπητῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν.

͵αϡκζ΄ Δεκεμβρίου ζ΄

† **Ὁ Κωνσταντινουπόλεως** ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

* * *

B΄

Ἀριθμ. πρωτ. 3348

† ***ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ** ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα Μόσχας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Βενιαμίν, Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Ὑπὸ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ τῆς σὺν αὐτῇ Ἱερᾶς Συνόδου οὐχ ἅπαξ ἐξεδηλώθη, ἀφορμῆς διδομένης, θεοφιλὴς προθυμία ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς ἑτέρας ἐκκλησιαστικῆς μερίδος συνεννοήσεως καὶ τῆς διὰ κοινῆς

προσπαθείας ἐπιδιώξεως τῆς διευθετήσεως τῶν ἐν τοιαύτῃ λυπηρᾷ καταστάσει εὑρισκομένων σήμερον πραγμάτων τῆς κοινῆς ὑμῶν Μητρὸς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ πνεῦμα τῆς πρόφρονος πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν διαθέσεως ὑμῶν ἀσμένως καὶ μετ᾿ ἐλπίδος εἴδομεν ἐκφαινόμενον καὶ ἐν οἷς ἐδηλώσατε ἡμῖν, βεβαιοῦντες ὅτι προφρόνως ἠθέλετε ἴδη παρακαθημένους ἐν Μεγάλῃ κοινῇ Συνόδῳ τοὺς ἐκ τῆς ἀντιθέτου παρατάξεως ἀντιπροσώπους καὶ ἀποδεχθῇ ἣν ἡ οὕτω συγκειμένη κοινὴ Σύνοδος ἤθελεν ἐξενέγκῃ ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ ἀπόφασιν περὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως.

Νῦν ἐξ ἀφορμῆς ἐπιστολῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νιζεγορόδου κ. Σεργίου, ἀνακοινουμένου τὴν ὑπ᾿ αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς ἡγεσίας τῆς Πατριαρχικῆς μερίδος, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν νομιμοποίησιν τῆς θέσεως τῶν σὺν αὐτῷ ἀπέναντι τῆς Πολιτείας, τοῦθ᾿ ὅπερ ἐξασφαλίζει ἀκώλυτον τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, κρίναντες εὔκαιρον ὅπως δι᾿ ἀπαντητικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ἧς ἐγκλείομεν ὧδε ἀντίγραφον, ἀπευθύνωμεν λόγους ἀδελφικῆς προτροπῆς πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς κοινῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς ἀπὸ κοινῆς ἀποφάσεως ἐν Συνόδῳ κοινῇ διευθετήσεως τῶν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας ὑμῶν πραγμάτων, προαγόγεθα διὰ τῆς παρούσης, βασιζόμενοι καὶ εἰς τὴν ὡς εἴρηται ἀνωτέρω δεδηλωμένην θεοφιλῆ διάθεσιν ὑμῶν, ποιήσασθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τὴν αὐτὴν θερμὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς συνεννοήσεως σύστασιν.

Ὅπως καὶ πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην κ. Σέργιον γράφομεν, τὸ ἔργον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν ποιμένων πρόκειται ἵνα κριθῇ σήμερον οὐχὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης εὐθύνης διὰ τὰ παρελθόντα, ἀλλ᾿ ἐκ τῆς νῦν αὐταπαρνησίας ἑκάστου καὶ ἐκ τῆς προτάξεως ἐν ταῖς σκέψεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ ὑπάτου ἐκκλησιαστικοῦ συμφέροντος. Τὸ ὕπατον δὲ τοῦτο συμφέρον συνίσταται νῦν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν πρὸ παντὸς τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ ἑνότητος, οὐδαμῶς δὲ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν σταθεροποίησιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ὀλεθρίας διαστάσεως καὶ διαιρέσεως.

Μηδεὶς τοίνυν καὶ ἐκ τῶν μεθ᾿ ὑμῶν ὑστερησάτω εἰς τὴν συναντίληψιν πρὸς τὴν συνεννόησιν καὶ τὴν ἀπὸ κοινῆς ἀποφάσεως ἐν συνόδῳ κοινῇ διευθέτησιν, ἥτις μόνη δύναται εἶναι ἀσφαλής. Χρησάσθω καὶ ἡ ὑμετέρα γεραρὰ Σεβασμιότης τῷ ἑαυτῆς κύρει καὶ οἱ σὺν αὐτῇ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ καὶ συνεργάται πάσῃ αὐτῶν τῇ δυνάμει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς σωτηριώδους συνεννοήσεως καὶ ἑνώσεως. Ἡ ἀξιομισθία καὶ ὁ ἔπαινος τῶν πρὸς τοῦτο ἐργασθησομένων ἔσται πολύς, ὅπως καὶ βαρεῖα ἔσται τοὔναν

τίον ἡ εὐθύνη καὶ ἡ κατάκρισις τῶν τῇ τῆς διαιρέσεως ἀκολουθησόντων ὁδῷ.

Ὁ Κύριος φωτίσαι πάντας καὶ ἐνισχύσαι πᾶσαν ἀγαθὴν προσπάθειαν πρὸς τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἕνωσιν τείνουσαν.

Ἡ χάρις Αὐτοῦ καὶ τὸ ἄπειρόν ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν.

,αϡκζ΄ Δεκεμβρίου ζ΄.

[ὑπ.] † *Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.*

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Πατριαρχικὴ χοροστασία.— Εὐλαβεῖ προσκλήσει τῆς οἰκείας ἐκκλησ. ἐπιτροπῆς Α. Θ. Π. ἐχοροστάτησε (17) ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους Βεβεκίου, γενοένη τιμητικώτατα δεκτή.

Ἐπισκέψεις.— Τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ὁ τέως πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ ἐξοχ. κ. Τσαμαδὸς (5) καὶ ὁ ἐξοχ. ἐπιτετραμμένος τῆς Πολωνίας κ. Περέ.

Ὀνοματικαὶ ἑορταί. — Ἡ Α. Θ. Π. συνεχάρη τηλεγραφικῶς τοὺς ἑορτάζοντας Παναγ. Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας (12) καὶ τοὺς σεβ. Μ/τας Ἀδριανουπόλεως, Βερροίας καὶ Ξάνθης (23), ἐπεσκέψατο δὲ κατ' οἶκον τὸν παν. Μ/την Μύρων (23).

— Τὰς πατριαρχ. προσρήσεις διεβίβασε πρὸς τὸν παν. Μητροπ. Χριστουπόλεως, ἀρχιερατικῶς προϊστάμενον Κοντοσκαλίου καὶ ἡμέτερον διευθυντήν (23), ὁ παν. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Μνημόσυνα.—Κατὰ τὸ τελεσθὲν (3) ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ Χαλκηδόνος ἐτήσιον μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος, ***Ἰωακείμ***, ἱερουργούντων τῶν σεβ. Μ/τῶν Χαλκηδόνος, Ἴμβρου καὶ Σταυρουπόλεως, παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Π. ὁ παν. Μ. Πρωτοσύγκελλος καὶ διεβίβασε τὰς εὐχὰς Αὐτῆς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ ἀειμνήστου.

— Κατὰ τὸ τελεσθὲν ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους (12) τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ ἱ. μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν, ἰατρῶν καὶ νοσοκόμων, ἱερουργοῦντος τοῦ παν. Μ/του Λαοδικείας κ. Δωροθέου, παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Π. καὶ διεβίβασε τὰς πατριαρχικὰς προσρήσεις καὶ εὐχὰς πρὸς τὴν οἰκείαν Ἐφορείαν ὁ παν. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός.

Θεῖον κήρυγμα — Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πανιερ. Μ/του Μύρων κατηρτίσθη Τμῆμα θ. κηρύγματος, περιλαμβάνον ὡς μέλη τὸν παν. Μ/την Λαοδικείας, τὸν θεοφ. ἐπίσκοπον Τραχείας καὶ τοὺς πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλον, Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἰ. Συνόδου καὶ Μ. Ἀρχιδιάκονον, μετὰ γραμματέως τοῦ Τριτεύοντος. Τὸ Τμῆμα συγκροτῆσαν τὴν πρώτην αὐτοῦ συνεδρίαν κατήρτισε πρόγραμμα κηρύγματος ἐν τῷ

πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἱ. ναοῖς τῆς ʽΑρχιεπισκοπῆς διὰ τὴν περίοδον τῆς ʽΑγ. καὶ Μ. Τεσσαρακοστῆς. Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο κηρύξουσιν ἐν τῷ πανσέπτῳ Π. ναῷ, τῇ α΄) Κυριακῇ ὁ παν. μητροπ. Λαοδικείας κ. Δωρόθεος, τῇ β΄) ὁ πανοσ. Μ. ʼΑρχιμανδρ. κ. Φιλόθεος, τῇ γ΄) ὁ παν. μητροπ. Μύρων κ. Πολύκαρπος, τῇ δ΄) ὁ θεοφ. ἐπίσκοπος Τραχείας κ. ʼΑλέξανδρος, τῇ ε΄) ὁ πανοσ. Μ. ʼΑρχιδιάκονος κ. Γερμανός, τῇ ΣΤ΄) ὁ πανοσ. ʼΑρχιγραμματεὺς κ. Μάξιμος καὶ ζ΄) τῇ ʽΑγ. Μ. Παρασκευῇ ὁ πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Αἰμιλιανός.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Κανονικαὶ ψῆφοι. — Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 4ης λήγοντος μηνὸς γενομένης σκέψεως περὶ τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἀπασχολήσαντος τὴν ʼΕκκλησίαν μητροπολιτικοῦ ζητήματος τῆς Αὐστραλίας μετετέθη ὁ Μ/της αὐτῆς κ. Χριστοφόρος διὰ κανονικῶν ψήφων εἰς τὴν σχολάζουσαν Μητρόπολιν Βιζύης, συνυποψηφίων αὐτῷ τεθέντων τῶν πανιερ. Μ/τῶν Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Χρυσοστόμου καὶ Κυδωνιῶν κ. Εὐγενίου.

— Αὐθημερὸν Μ/της Αὐστραλίας ἐξελέγη κανονικαῖς ψήφοις ὁ ἐν ʼΑμερικῇ πανοσιολ. ʼΑρχιμανδρ. Γερμανὸς Πολυζωΐδης, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν πανοσιολ. ἀρχιμανδρ. Κωνσταντίνου Βαλιάδου καὶ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου.

— Κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 21ης λήγοντος μηνός, εἰσηγήσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὁ γηραιὸς Μ/της Διδυμοτείχου κ. Φιλάρετος τιμῆς ἕνεκεν προήχθη διὰ κανονικῶν ψήφων εἰς τὴν ἱστορικὴν Μητρόπολιν ʽΗρακλείας, εἰς ἀντάμειψιν τῶν πολυχρονίων ὑπηρεσιῶν, ἃς ἡ Α. Σεβασμιότης προσήνεγκε τῇ ʼΕκκλησίᾳ ὥς τε καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ ʽΙερᾶς Θεολογ. Σχολῆς, ὡς συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῶν πονημάτων, ἐν οἷς προέχει ἡ τετράτομος αὐτοῦ «ʼΕκκλησιαστικὴ ʽΙστορία», καὶ ὡς ʼΑρχιερεὺς δοκίμως ἐπιτελέσας ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην τὰ ποιμαντορικὰ αὐτοῦ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις καθήκοντα.

Συνυποψήφιοι τῇ Α. Σεβ. ἐτέθησαν οἱ Μ/ται Νικομηδείας κ. ʼΑλέξανδρος καὶ Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Χρυσόστομος.

—Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν, ψήφων κανονικῶν γενομένων πρὸς πλήρωσιν τῆς ὡς ἄνω κενωθείσης ʽΙ. Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, Μ/της αὐτῆς ἐξελέγη ὁ θεοφ. ἐπίσκοπος ʼΑπολλωνιάδος κ. ʼΙωακείμ, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν θεοφ. ἐπισκόπων ʼΑργυρουπόλεως κ. Γερμανοῦ καὶ ʼΑπαμείας κ. Βασιλείου.

— Τῷ πανιερ. Μ/τῃ Βιζύης κ. Χριστοφόρῳ, ὑποβαλόντι τηλεγραφικῶς ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν γενομένην μετάθεσιν αὐτοῦ, ἐδηλώθη δι᾽ ἀπαντητικοῦ τηλεγραφήματος ὅτι ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς ʼΕκκλησίας τυγχάνει ἀνέκκλητος.

— ʼΕτηλεγραφήθη τῷ σεβασμ. ʽΑρχιεπισκόπῳ ʼΑμερικῆς κ. ʼΑλεξάνδρῳ ὅπως προβῇ μετὰ τῶν ἐκεῖ θεοφ. ἐπισκόπων εἰς τὴν εἰς ἀρχιερέα χειροτονίαν τοῦ θεοφιλ. ἐψηφισμένου Μ/του Αὐστραλίας κ. Γερμανοῦ, ᾧτινι ἐγένετο σχετικὴ μετὰ τῆς ἀγγελίας τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ἀνακοίνωσις.

—ʽΟ πανιερ. Μ/της Διδυμοτείχου κ. ʼΙωακεὶμ καὶ ὁ θεοφ. ἐψηφισμένος Αὐστραλίας κ. Γερμανὸς ὑπέβαλον τηλεγραφικῶς τῇ ʼΕκκλησίᾳ εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτῶν.

—ʽΩσαύτως τηλεγραφικῶς ηὐχαρίστησε τῇ ʼΕκκλησίᾳ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Μ/του κ. Γερμανοῦ ἡ ʼΟρθόδοξος κοινότης Σύδνεϋ τῆς Αὐστραλίας διὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς κ. Σούλου.

Κανονικαὶ ἄδειαι. — ʼΕχορηγήθη μηνιαία ἄδεια πρὸς μετάβασιν εἰς ʼΑθήνας

τῷ μὲν σεβ. Μ/τη Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνι δι' ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις, τῷ δὲ πανιερ· Μ/τη Σερρῶν κ. Κωνσταντίνῳ ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς ἐξ ἧς πάσχει σκωληκοειδίτιδος.

Μοναστηριακά.—Ὁ πανιερ. Μ/της Καρδαμύλων κ. Ἰωακείμ, ἐπόπτης τῆς ἐν Χίῳ Ἱ. Πατριαρχ. καὶ Σταυροπηγιακῆς Νέας Μονῆς ὑπέβαλεν ἀπαντητικῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι οὐδεμία ἐκποίησις τῶν ἐν Μαστιχοχώροις κτημάτων τῆς Μονῆς ἐγένετο καὶ ὅτι ἐνδείκνυται ἡ παραμονὴ τῆς διοικούσης νῦν τὴν Μονὴν Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς μέχρι τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἡγουμενοσυμβουλίου αὐτῆς, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο συνοδικῶς ἀποδεκτόν, ἐκτιμηθέντων τῶν λόγων, οὓς πρὸς τοῦτο ἀνέφερε τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ Α. Πανιερότης.

Χειροτονίαι κληρικῶν.—Ἐπετράπησαν αἱ ἱερατικαὶ χειροτονίαι: 1) τοῦ Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου διὰ τὴν Κοινότητα Μικρογουζίου καὶ τοῦ παρ' αὐτὴν ὁμωνύμου προσφυγικοῦ Συνοικισμοῦ τῆς Ἐπαρχίας Βερροίας καὶ Ναούσης· 2) τοῦ Ἀθανασίου Κ. Ἐπιτρόπου διὰ τὴν Κοινότητα Βαλτοχώρου τῆς Ἐπαρχίας Δράμας· 3) τοῦ Ἰγνατίου Γότζου διὰ τὸ χωρίον Πετρίον τῆς Ἐπαρχίας Μηθύμνης· 4) τοῦ Γεωργίου Χαστᾶ διὰ τὴν Κοινότητα Λοσνίτζης τῆς Ἐπαρχίας Καστορίας, μεθ' ὑποβολὴν ἀπὸ μέρους τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου τῶν περὶ τῶν προσόντων τοῦ ὑποψηφίου δικαιολογητικῶν ἐγγράφων· 5) τοῦ Ἀθανασίου Παπαϊωάννου διὰ τὴν Κοινότητα Μόλαση καὶ τοῦ Ἠλία Δ. Στεργιάδου διὰ τὴν Κοινότητα Βραχοπλαγιᾶς τῆς Ἐπαρχίας Σισανίου καὶ Σιατίστης· 6) τοῦ Δημητρίου Κόκκαλη διὰ τὴν Κοινότητα Δαμασίου τῆς Ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος· 7) τοῦ Βενιαμὶν Σκουδαροπούλου διὰ τοὺς Συνοικισμοὺς Φτελιᾶς καὶ Γαλλιάνας τῆς Ἐπαρχίας Σερβίων καὶ Κοζάνης· 8) τοῦ Ἰωακεὶμ Μαυροπούλου διὰ τὸν Συνοικισμὸν Φύσκας τῆς Ἐπαρχίας Πολυανῆς· 9) τοῦ Ἐμμανουὴλ Ἀθ. Μυλωνᾶ διὰ τὸν Συνοικισμὸν Δορκάδος τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ· 10) τοῦ Νικολάου Γ. Φράγκου διὰ τὴν Κοινότητα Κεραμὲ τῆς Ἐπαρχίας Ἰκαρίας καὶ 11) τοῦ Βασιλείου Κοτσάτου διὰ τὴν Κοινότητα Κουρουνίων τῆς Ἐπαρχίας Καρδαμύλων.

— Τοῦ Μητροπολίτου Καρδαμύλων ἐπανελθόντος ἐπὶ τῆς χειροτονίας ἐφημερίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας Παγούσενας καὶ παρασχόντος σχετικὰς συμπληρωματικὰς πληροφορίας περὶ τῆς ὑπαρχούσης πρὸς τοῦτο ἀνάγκης, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, εὑροῦσα ἀποχρῶντας τοὺς ἀναφερομένους λόγους, ἐπέτρεψε τὴν χειροτονίαν διὰ τὴν ὡς ἄνω Μονὴν τοῦ Μιχαὴλ Ποταμούση.

— Ὡσαύτως, μετ' ἐκτίμησιν τῶν ὑποβληθέντων λόγων, ἐπετράπη τῷ αὐτῷ Μητροπολίτῃ ὅπως χειροτονήσῃ εἰς διάκονον τῆς Κοινότητος Παραλίου Λαγκάδας τὸν Παναγιώτην Καμαγκιάν, συνεστήθη δὲ ἡ ἀναβολὴ ἔν γε τῷ παρόντι τῆς χειροτονίας εἰς διάκονον τῆς Κοινότητος Κουρουνίων Καρδαμύλων τοῦ Μοδέστου Κοτσάτου.

— Συνεστήθη τῷ πανιερ. Μητροπολίτῃ Ἐδέσσης κ. Κωνσταντίῳ ὅπως ὑποβάλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ πληροφορίας περὶ τῶν προσόντων τοῦ Κωνσταντίνου Ἀνδρεάδου, προταθέντος ὑπὸ τῆς Α. Πανιερότητος πρὸς χειροτονίαν διὰ τὸ χωρίον Μοναστηράκιον τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς.

— Τῷ πανιερ. Μητροπολίτῃ Χίου κ. Ἱερωνύμῳ, ὑποβαλόντι τῇ Ἐκκλησίᾳ κατάλογον τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους μέχρι σήμερον ἀποβιωσάντων ἢ ἀποχωρησάντων ἱερέων καὶ αἰτησαμένου ὁδηγίας ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης

ἀνάγκῆς νέων χειροτονιῶν, ἐδηλώθη ἀπαντητικῶς ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς Π/κὰς καὶ Συνοδικὰς Ἐγκυκλίους, ἐπὶ μιᾶς δὲ ἑκάστης περιπτώσεως χειροτονίας νὰ ἀναφέρηται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποστέλλων καὶ τὰ περὶ τῶν προσόντων τῶν μελλόντων ἱερωθῆναι δικαιολογητικὰ ἔγγραφα, διὰ τὰ περαιτέρω.

— Ἐζητήθησαν πληροφορίαι παρὰ τοῦ πανιερ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Παρθενίου ἐπὶ ὑποβληθείσης αἰτήσεως τοῦ Ἡγουμενοσυμβουλίου τῆς ἐν Ὀλύμπῳ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου περὶ χειροτονίας εἰς ἱερέα τοῦ Στεφάνου Β. Κουκάρα καὶ χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ἀκολούθως διὰ διακονήματα τῆς Μονῆς.

Διάφορα. — Κατὰ τὰς συνοδικὰς συνεδρίας τοῦ λήγοντος μηνὸς ἀνεγνώσθησαν γράμματα τῶν πανιερ. Μ/τῶν Βερροίας καὶ Ναούσης, Σερρῶν, Μιτυλήνης, Διδυμοτείχου, Ἀλεξανδρουπόλεως, Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς, Σερβίων καὶ Κοζάνης καὶ Καβάλλας καὶ Νέστου, ἀναφερόμενα εἰς γαμικὰς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐφ' ὧν ἐλήφθησαν αἱ δέουσαι ἀποφάσεις.

Ἅγιον Μῦρον. — Αἰτήσει τοῦ οἰκείου Μ/του ἀπεστάλη τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Ἰκαρίας ἡ ἀναγκαιοῦσα αὐτῇ ποσότης Ἁγίου Μύρου.

ΘΑΝΑΤΟΙ

† ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Αἰφνιδίως νοσήσας ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 19ῃ λήξαντος μηνὸς ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ὁ ***πανιερ. Μητροπολίτης Μετσόβου Τιμόθεος*** (Λαμνῆς) Τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξήγγειλαν τηλεγραφικῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κ. Χρύσανθος καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος Μετσόβου.

Ἐκ Μιτυλήνης ὁρμώμενος ἀπεφοίτησεν ὁ ἀείμνηστος τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογ. Σχολῆς τῷ 1896. Ὑπηρετήσας δὲ ἐπὶ πενταετίαν ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς ἱ. Μητροπόλεως Κυζίκου προήχθη τῷ 1901 εἰς βοηθὸν ἐπίσκοπον τοῦ τότε Μ/του Κυζίκου Κωνσταντίνου Ἀλεξανδρίδου ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον Τρῳάδος. Τῷ 1906 προήχθη εἰς Μ/την Μεσημβρίας, τῷ 1910 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βοδενῶν (Ἐδέσσης), τῷ 1912 εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος εἰς τὴν Μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας, ἣν καὶ ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1924, ὁπότε μετετέθη εἰς τὴν ἀρτισύστατον Μητρόπολιν Μετσόβου, ἐπιτελέσας πανταχοῦ καὶ πάντοτε μετ' ἀφοσιώσεως τὴν ποιμαντορικὴν αὐτοῦ διακονίαν.

Τοῦ ἀειμνήστου ***Μητροπολίτου Μετσόβου Τιμοθέου*** εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Ἐπὶ τῇ προσεχεῖ λήξει τοῦ β' ἐκδοτικοῦ ἔτους τῆς «Ὀρθοδοξίας» παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες τὴν συνδρομὴν ὅπως πέμψωσιν αὐτὴν τὸ ταχύτερον. Οἱ τυχὸν μὴ λαμβάνοντες τακτικῶς τὸ φυλλάδιον ἀπευθυνθήτωσαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν διὰ τὰ περαιτέρω.

مدير مسؤل : ملتيوس لوقاكيس